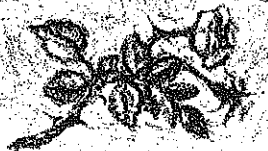
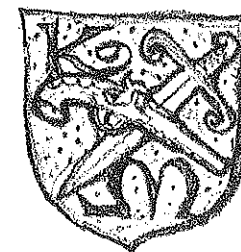

F S

FRIEDRICH SCHILLER

Loupežníci

STÁTNÍ NAKLADATELSTVÍ
KRÁSNÉ LITERATURY, HUDBY A UMĚNÍ

PRAHA 1955

VYDÁNO K 150. VÝROČÍ SMRTI FRIEDRICHA SCHILLERA

Z německého originálu Die Räuber, vydaného
Erichem Schmidtem roku 1905 v 3. svazku
saskulárního vydání Cottova, přeložil

OTOKAR FISCHER

a podle Stubenrauchova vydání z roku 1953
(Hermann Böhlau Nachfolger, Weimar) upra-
vil, doplnil, poznámku a doslov napsal

JIŘÍ HÁJEK

Původními litografiemi ilustroval, obálku,
vazbu a grafickou úpravu navrhl

JINDŘICH MAHELKA

Vysvětlivky k textu vypracoval

RUDOLF VÁPENÍK

AA-41485
ÚSTŘEDNÍ KNICOVNA
FILOZOFICKÉ FAKULTY
MASARYKOVY UNIVERZITY
BRNO

5530-03

*Quae medicamenta non sanant, ferrum sanat; quae
ferrum non sanat, ignis sanat.*

HIPPOKRATES

OSOBY

Maximilian, vládnoucí hrabě Moor

Karel, Franc,

jeho synové

Amalie z Edlreichů

Spiegelberg, Schweizer, Grimm,

Razmann, Schufferle, Roller, Kosinsky,

Schwarz,

libertini, později loupežníci

Heřman, *šlechtický levoboček*

Daniel, *starý sluha u Moorů*

Pastor Moser

Páter

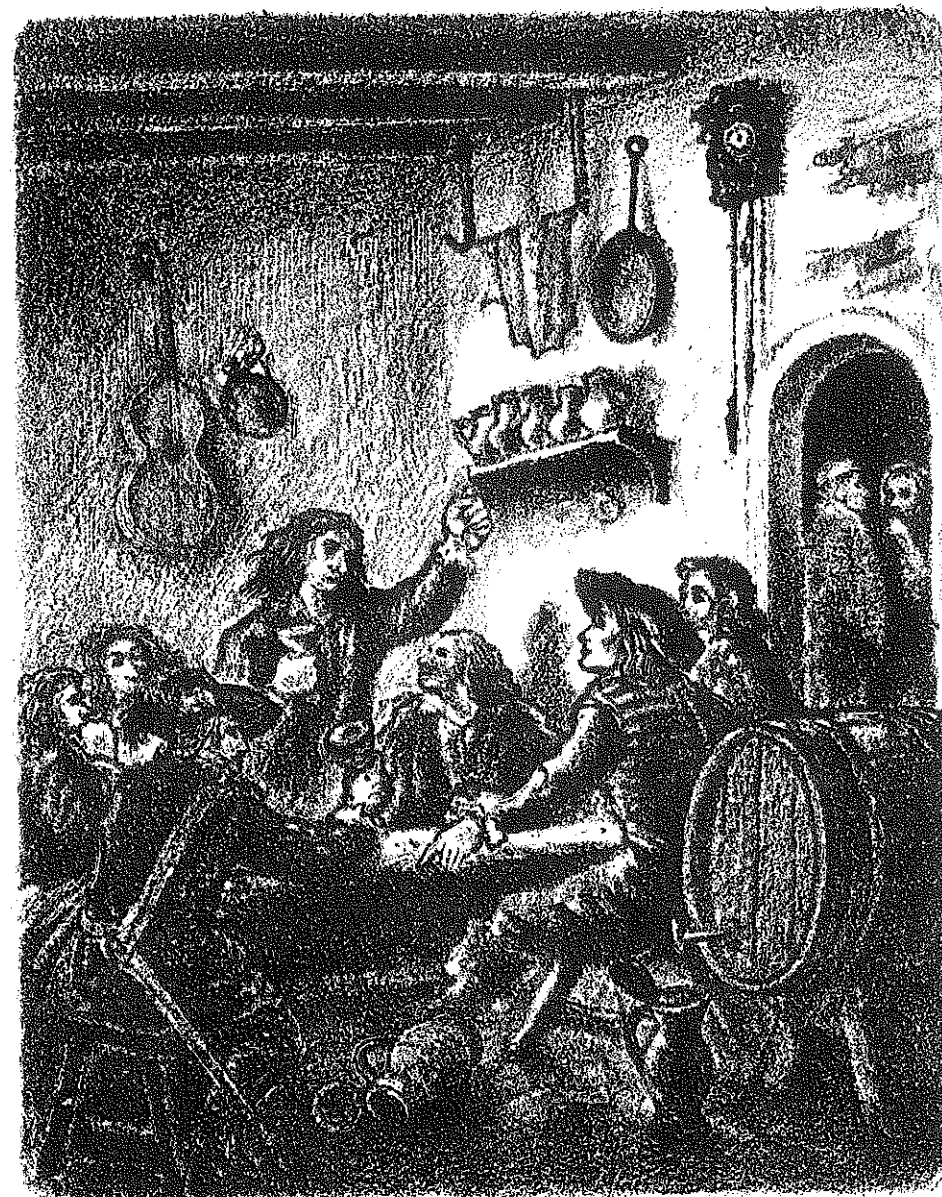
Tlupa loupežníků

Vedlejší osoby

*

V Německu v polovině osmnáctého
století

Děj trvá asi dvě léta

PRVÉ

DĚJSTVÍ

SCÉNA PRVNÍ

Franky. Sál v zámku hrabat Moorů.

Franc. Starý Moor.

FRANC / Je vám však opravdu dobře, otče? Jste tak bledý.

STARÝ MOOR / Docela dobře, synu / cos mi chtěl říci?

FRANC / Přišla pošta / psaní od našeho korespondenta z Lipska.

STARÝ MOOR / (*dychtivě*) Zprávy o mém synu Karlovi?

FRANC / Hm! hm! / Ano. Ale / bojím se / nevím / abych / vašemu zdraví?
Opravdu vám nic není, drahý otče?

STARÝ MOOR / Jsem zdráv jako ryba! O mém synovi že píše? / Nač tolik
starostí o mne? Už dvakrát ses mne ptal.

FRANC / Jste-li nemocen / je-li na vás jen stín choroby, propusťte mne /
řeknu vám to v příhodnější dobu. (*Napolo pro sebe:*) Ta novina není pro
křehké tělo.

STARÝ MOOR / Bože! Bože! Co uslyším?

FRANC / Dřív dovolte, abych poodešel a nad svým ztraceným bratrem prolil slzu soustrasti / na věky bych měl mlčet / vždyť je to váš syn; na věky měl bych zahalit jeho hanbu / neboť je to můj bratr. / Leč poslušnost k vám / to je má první truchlivá povinnost / proto mi odpusťte.

STARÝ MOOR / Ó Karle! Karle! Kdybys věděl, jak mučíš svým chováním otcovské srdce! Jediná radostná zpráva o tobě by mému životu přidala deset let / vrátila by mi mládí / zatím co teď mne, ach, každá přivádí o krok blíže k hrobu!

FRANC / Je-li tomu tak, starý muži, tedy sbohem / ještě dnes bychom si všichni rvali vlasy nad vaší rakví.

STARÝ MOOR / Zůstaň! / Zbývá ještě poslední krůček / Nebraň mu! (*Usedne.*) Bůh trestá hříchy otců do třetího a čtvrtého pokolení / ať mne do-
bije.

FRANC / (*vyjme z kapsy dopis*) Znáte našeho korespondenta! Pohledte! Právý malík bych za to dal, kdybych mohl říci, že je lhář, černý, jedovatý lhář... Vzpamatujte se! Odpusťte, nedám-li vám list přečíst. / Všechno ještě nesmíte slyšet.

STARÝ MOOR / Všechno, všechno / synu můj, uspoříš mi chodit o berlích.
FRANC / (*čte*) „V Lipsku, prvního máje. / Kdybych nebyl vázán bezpodmínečným slibem, že ti nezatajím pranic, čeho se dopídím o osudech tvého bratra, nikdy by mé nevinné pero, drahý příteli, nebylo k tobě tak ukruté. Ze všech tvých dopisů poznávám, jak takové zprávy probodávají tvé bratrské srdce; je mi, jako bych tě už viděl nad tím ničemou, nad tím darebákem...“ (*STARÝ MOOR si zakryje tvář.*) A to vám, otče, čtu jen nejšetnější místa / „nad tím darebákem propukat v hořké slzy;“ / ach, tekly / v proudech se hrnuly po mé soucituplné tváři / „je mi, jako bych už viděl tvého starého, zbožného otce, jak se v smrtelné bledosti“ / Ježíš Maria! Ještě pranic nevíte, a už jste tak zbledli?

STARÝ MOOR / Dál! Dál!

FRANC / „jak se v smrtelné bledosti potácí ke křeslu, proklínaje den, kdy na něj po prvé dětský hlásek zažvatlal ,táto‘! Všechno mi ani nechtěli prozradit, a z toho mála, co vím, povím ti jen málo. Zdá se, že tvůj bratr nyní dovršil míru svých hanebností; já si alespoň už nedovedu představit horších skutků, než jaké nyní spáchal, ale v těch věcech on mne svou genialitou daleko převyšuje. Když nadělal čtyřicet tisíc dukátů dluhů“ / slušná sumička, otče / „a když předtím znásilnil dceru zdejšího bohatého bankéře a v souboji na smrt zranil jejího nápadníka, hodného chlapce ze šlechtického rodu, rozhodl se včera o půlnoci, že unikne spravedlnosti ještě se sedmi jinými, které strhl do svého lotrovského života.“ / Otče! Proboha, otče! Co je vám?
STARÝ MOOR / Již dost. Přestaň, synu!

FRANC / Šetřím vás / „Vydali na něj zatykač, uražení se hlasitě dovolávají odplaty, na jeho hlavu je vypsána cena / jméno Moor“ / Ne! Nikdy mé ubohé rty nezavraždí otce! (*Roztrhá psaní.*) Nevěřte tomu, otče, ani slůvko mu nevěřte!

STARÝ MOOR / (*hořce zapláče*) Mé jméno! Mé poctivé jméno!

FRANC / (*padne mu kolem krku*) Hanebný, třikrát hanebný Karle! Netušil jsem to, když se ještě jako kluk toulal za holkami, když se s uličníky a všelijakou holotou honil po lukách a kopcích, když při pohledu na kostel prchal jako zločinec před žalářem a když groše, které z vás vymáčkal, házel do čepice kdejakému žebráku, zatím co my jsme se doma nábožně modlili a povznášeli se posvátnými knihami? Netušil jsem to, když on čítával dobrodružství Julia Caesara a Alexandra Velkého i jiných nejtemnějších pohanů raději než příběhy o kajícím Tobiášovi? / Stokrát jsem vám to prorokoval (neboť má láska k němu se podřizovala mé dětinné úctě k vám): Ten hoch nás ještě všechny uvrhne do bídy a hanby! / Ó, kéž by neměl jméno Moor! Kéž by mé srdce tak vroucně pro něj nebušilo! Bezbožná láska, kterou nedovedu potlačit, ještě mne jednou zažaluje před soudnou stolicí boží!

STARÝ MOOR / Ó / moje naděje! Mé zlaté sny!

FRANC / To dobře znám. Vždyť to je to, co jsem právě řekl. Ohnivý duch,

jenž v tom chlapci hoří / tak jste vždycky říkal / duch, který mu vnuká takový cit pro všechno veliké a krásné; ta přímlost, která z jeho zraku činí zrcadlo duše, ta cituplná měkkost, ten soucit, jímž ho k pláči dojíká každá bolest; ta mužná odvaha, jež ho žene do korun staletých dubů a štve ho přes příkopy, přes hradby a dravé řeky; ta dětinská ctižádost, ta nepřekonatelná tvrdohlavost a všechny ty krásné, skvoucí ctnosti, jež klíčily v tatínkově miláčkovi, ty z něho jednou udělají vroucího přítele, výtečného občana, hrdinu, velkého, velkého muže. / A vidíte, otče, ohnivý duch se vyvinul, rozkošatěl a vydal nádherné ovoce! Jen vizte tu přímlost, jak pěkně se obrátila v drzost! Vizte tu měkkost, jak něžně na kokety vrká, jak je vnímavá pro půvaby nevěstek! Vizte tu plamennou geniálnost, jak za pouhých šest let dočista strávil všecken olej jeho života, že on teď obchází jako živoucí strašidlo a nestydatí lidé, kteří ho potkávají, říkají: C'est l'amour qui a fait ça! Hle, ta smělá podnikavá hlava kuje a provádí plány, před nimiž se rozplývají v niveč hrdinské činy takového Cartouche nebo Howarda! A jen až ty nádherné zárodky plně dozrají / vždyť od tak útlého věku nemůžeme očekávat nic dokonalého! / Snad se, otče, ještě dožijete radosti, že ho spatříte v čele vojska, které sídlí v posvátném tichu lesů a ulehčuje znavenému poutníkovi jeho cestu o polovinu břemene / snad vám ještě, než vás položí do hrobu, bude přáno vykonat pouť k jeho pomníku, který si postaví mezi nebem a zemí / snad, ach otče, otče, otče / ohlédněte se po jiném jménu, aby si na vás neukazovali prstem kramáři a uličníci, kteří viděli portrét vašeho pana syna na pranýři na lipském tržišti.

STARÝ MOOR / I ty, Franci, ty také? Ó moje děti! Jak mřííte na mé srdce!

FRANC / Vidíte, že dovedu být také vtipný, ale můj vtip je uštknutí štíra. / A na druhé straně ten suchý všední patron, ten studený, dřevěný Franc / a jak ještě zněly všechny ty tituly, které vám vnukal rozdíl mezi ním a mnou, když on vám seděl na klíně anebo vás štípal do tváře / Franc, ten jednou zemře za pecí, ten shnije a bude zapomenut, až sláva onoho universálníhoho

ducha poletí od pólu k pólu / Ha! sepjatýma rukama děkuje vám, nebesa, studený, suchý, dřevěný Franc / že není jako tamten!

STARÝ MOOR / Odpusť mi, dítě; nezlob se na otce, který se zklamal ve svých plánech. Bůh, který mi Karlem slzy sesílá, tebou, můj synu, mi je vysuší z očí!

FRANC / Ano, otče, vysuší vám je z očí! Váš Franc vlastní život nasadí, aby váš prodloužil. Na vaše živobytí beru ohled ve všem svém počínání, váš život, toť zrcadlo, jímž se dívám na věci: není povinnosti tak posvátné, abych se proti ní neprohřešil, je-li v sázce váš drahocenný život. / Věříte mi?

STARÝ MOOR / Máš ještě velké povinnosti, synu / žehnej ti za to Bůh, čímś mi byl a čím mi budeš!

FRANC / Ale řekněte / kdybyste nemusil nazývat tohoto syna svým, byl byste šťasten?

STARÝ MOOR / Tíše, ó tíše! Když mi ho bába přinesla, zvedl jsem ho k nebesům a volal: Nejsem já šťastný člověk?

FRANC / To jste říkal. Avšak měl jste pravdu? Závídíte nejposlednějšímu ze svých sedláků, že není otcem tohoto syna. / Dokud budete mít takového syna, budete mít hoře. To hoře s Karlem poroste. To hoře vám podryje život.

STARÝ MOOR / Ó! udělal ze mne osmdesátiletého starce.

FRANC / Nuže / což kdybyste se toho syna zbavil?

STARÝ MOOR / (*prudce*) Synu! Synu! Co to říkáš?

FRANC / Nepůsobí vám všecken ten zármutek právě láska k němu? Té lásky nebýt, nebyl by pro vás ani on. Té trestuhodné, zlořečené lásky nebýt, byl by pro vás mrtev / jako by se byl nikdy nenarodil. Ne maso a krev, srdce z nás dělá otce a syny. Nemilujete-li ho, není ten vyvrhel už vaším synem, a být i byl tělo vašeho těla. Až posud choval jste ho jak oko v hlavě, ale teď / horší-li tě tvé oko, praví Písmo, vrz je od sebe. Lépe s jedním okem do nebe než se dvěma do pekel. Lépe bez dětí do nebe, než aby oba, otec i syn, byli zatraceni. To říká Bůh!

STARÝ MOOR / Což mám svého syna proklít?

FRANC / Ale ne! to nikoli! / Svého syna nemáte proklít. Koho nazýváte svým synem? Komu jste daroval život, třebaže sám se namáhá ze všech sil, aby váš život zkrátil?

STARÝ MOOR / Ó, toť čirá pravda! Tot soud nade mnou. Hospodin mu tak velel!

FRANC / Vidíte, jak něžně se k vám chová váš mazlíček. Vaší oteckou náklonností vás rdousí, vraždí vás vaší láskou, i samo vaše otcovské srdce podplatil, aby vás sprovodil se světa. Až nebudete na živu, stane se pánem vašich statků a králem svých choutek. Hráz bude stržena a bouřlivý proud jeho chťičů rozleje se volněji. Jen se vmyslete do jeho duše! Jak často asi přeje smrt svému otci / jak často bratru / těm dvěma, kteří tak nemilosrdně stojí v cestě jeho výstřednostem? Ale je to láska za lásku? Je to vděčnost dítěte za otcovskou dobrotu, obětuje-li deset let vašeho života vilnému dráždidlu jediného okamžiku? dá-li slávu svých otců, která se už po sedm století uchovala bez poskvrny, v sázku za jedinou chvíli rozkoše? A to že je váš syn? Odpovězte! To že je syn?

STARÝ MOOR / Nehodné dítě! ale přece jen mé dítě! mé dítě přec!

FRANC / Povedené, roztomilé děťátko, jehož jedinou snahou je zbavit se otce. / Ó, chápejte přece! Kéž by vám bělmo spadlo s očí! Budete-li shovívavý, ještě ho utvrdíte v jeho prostopášnosti, svou mírností s ní vyslovíte souhlas. Ovšem že sejmete kletbu s jeho hlavy, ale na vás, otče, na vás padne kletba i zatracení!

STARÝ MOOR / Právem, úplně právem! / Má, má je všechna vina!

FRANC / Tisíce lidí, kteří se zpili pohárem rozkoše, se polepšilo utrpením. A zda v tom není vůle boží, že se po každé výstřednosti dostavuje bolest? A člověk by ji měl zvrátit svou ukrutnou něžností? Smí otec na věky zničit zástavu, která mu byla svěřena? Považte, otče, vydáte-li ho na nějakou dobu na pospas jeho bídě, buď se změní a polepší, anebo i v té velké škole bídy zůstane padouchem, a pak / běda otci, který rozmazlováním ničí úmysl vyšší moudrosti! / Nuže, otče?

STARÝ MOOR / Napíši mu, že od něho odvracím svou ruku.

FRANC / To je správné a moudré.

STARÝ MOOR / Že mi nikdy nesmí na oči.

FRANC / To bude zdravá lekce.

STARÝ MOOR / (něžně) Dokud se nepolepší!

FRANC / Dobrá, dobrá. / Ale což. přijde-li s maskou pokrytce, vymámí-li slzami váš soucit a lichotkami získá vaše odpuštění a zítra půjde a vysměje se vaší slabosti v náručí svých kuběn? / Ne, otče! Vráti se dobrovolně, až ho jeho vlastní svědomí zproští viny.

STARÝ MOOR / Ano, tak mu to hned napíšu.

FRANC / Strpení! na slovíčko, otče! Bojím se, že ve svém rozhořčení budete psát příliš krutě a že mu rozbolavíte srdce / a pak / nemyslíte, že spatří důkaz odpuštění už v tom, že ho pokládáte za hodna vlastnoručního dopisu? Bude líp, přenecháte-li psaní mně.

STARÝ MOOR / Napíš mu, synu. / Ach! vždyť by mi to srdce zlomilo! Napíš mu . . .

FRANC / (rychle) Tedy platí?

STARÝ MOOR / Napíš mu, že jsem tisíc krvavých slz / tisíc bezesných nocí . . . Ale nedožen mého syna k zoufalství!

FRANC / Nepůjdete si lehnout, otče? Zchvátilo vás to.

STARÝ MOOR / Napíš mu, že má otcovská hrud' . . . Říkám ti, nedožen mého syna k zoufalství. (*Smuten odchází.*)

FRANC / (*se za ním se smíchem dívá*) Utěš se, starochu, nikdy už ho nepřivíneš k hrudi, ta cesta je mu zatarasena jak peklu cesta do nebes / Byl ti vyrván z objetí, dříve než jsi tušil, že bys k tomu dovedl dát souhlas. / To bych byl ubohý břídil, kdybych nedokázal ani odtrhnout syna od otcova srdce, třebaže ho k němu váží pouta ze železa. / Obehnal jsem tě magickým kruhem prokletí, a přes něj on nepřeskočí. / Mnoho štěstí, Franci! Mazánek je pryč. / Už svítá. Jen pozor, ty kousky papíru všechny sebrat, jak snadno by poznali

můj rukopis! (*Sbírá roztrhané kusy psaní.*) / A zármutek brzy sprovedí i starocha se světa / a já musím toho Karla vyrvat ze srdce, i kdyby ji to mělo půl života stát.

Mám plné právo horšit se na přírodu, a na mou čest, že se s ním vytrasím. / Proč jsem z mateřského lůna nevylezl já první? Proč ne já sám? Proč na mne příroda vložila takové břímě ošklivosti? proč právě na mne? Zdá se, že při mém zrození byla na mizině. Proč právě mně dala tenhle laponský nos? Právě mně tu mouřenínskou hubu, ty oči Hotentota? Věřu, jako by byla ze všech lidských odrůd naházela všechno nejohavnější na jednu hromadu a mne z toho slepila. Hrom do toho! Kdo jí dal právo, aby tamtomu dala tolik a mně nic? Což je možno, aby někdo na ní něco vyloudil, dříve než přijde na svět? Aby ji někdo urazil, dřív než je narozen? Proč si vedla tak stranicky?

Ne! Ne! Křivdím jí. Vždyt nás vyzbrojila vynalézavostí, vysadila nás nahé a nebohé na břeh tohoto velkého moře, kterému říkají svět. / Plovej, kdo dovedeš, a nemotora ať se utopí! Nic mi nedala do vínku; čím chci být, to musím ze sebe udělat sám. Všichni máme stejné právo na věci největší i nejmenší; nárok se ruší nárokem, pudem pud, síla silou. Právo má ten, kdo je uchvátí, a meze naší síly jsou našimi zákony.

Jsou sice mezi lidmi jisté vzájemné úmluvy, jimiž se mají pohánět tepny kolo běhu světa. Poctivé jméno! / Věřu, dobrá mince, a kdo ji dobře udá, může s ní znamenitě kupčit. Svědomí / jak by ne! pořádný hastroš, aby vrabčáci nešli na třech! / také to je řádná směnka, s níž v nouzi vystačí i bankrotář. Skutečně, velmi chvályhodné instituce; nahánějí bláznům strach a luzu přišlápnou podpatkem, aby to chytráci měli tím pohodlnější. Na mou věru, náramně povedené instituce! Jsou jako ploty kolem polí mých hrozně chytřích sedláků: zajíc / Bůh chraň, aby zajíc přeběhl přes pole! / Ale milostivý pán, ten zasadí vraníku ostruhy a hop / a úroda je v pekle. Ubohý zajíc! Je to žalostná role, být zajícem na tomto světě. / Ale milostivý pán potřebuje zajíce! Tedy jen s chutí přeskočit! Kdo se ničeho nebojí, je tak mocný jako ten,

koho se všichni bojí! Teď je móda nosit kalhoty na přezky, aby se daly podle libosti povolovat nebo přitahovat. Dáme si vzít míru na svědomí podle nejmodernějšího střihu, aby se dalo pěkně povolit, jak je potřeba. Kdo za to může! Jděte ke krejčímu! Naposlouchal jsem se toho o tak řečené pokrevní lásce, že by to člověku pomátlo rozum, kdyby to bral doopravdy. / To je tvůj bratr! / což znamená: je vypálen v téže peci jako ty / proč ti budiž posvátný! / Jen se podívejme na ten prožluklý důsledek, na ten žertovný závěr, který ze sousedství těl soudí na harmonii duší, z totožnosti původu na totožnost pocitu, ze stejné stravy na stejnou náklonnost. Ale dále / je to tvůj otec! Daroval ti život, tys jeho maso, jeho krev / proč ti budiž ti posvátný! Zase náramně chytrý závěr. Jen bych se rád zeptal, p r o č mě udělal? Snad ne z lásky ke mně, když jsem ještě nebyl? Znal mě, než mě udělal? Nebo na mne myslel, když mě dělal? Či si mě přál, když mě dělal? Věděl, co ze mne bude? To ať raději neříká, sic bych mu dal co proto, že mě přece udělal! Mohu mu děkovat za to, že je ze mne muž? Ne, právě tak bych na něho nemohl žalovat, kdyby byl ze mne udělal ženu. Mohu uznávat lásku, která se nezakládá na účtě k mé bytosti? Mohl mít účtu k mé bytosti, která vznikla teprve z toho, čemu měla být předpokladem? V čem tu je tedy jaká posvátnost? Snad v samém aktu, jímž jsem byl zplozen? Jako by to bylo něco víc než zvířecí proces k ukojení zvířecích chťičů? Nebo je snad posvátnost ve výsledku tohoto aktu, který přece není nic než železná nutnost, které by se byli rádi zbavili, kdyby to nestálo krev? Mám otce snad vychvalovat za to, že mne má rád? To je jen jeho marnivost, hříšná slabost všech umělců, kteří se zhlížejí ve svém díle, ať je sebeošklivější. / Hleďme, to jsou tedy celé ty čáry, jež zahalujete posvátnou mlhou, abyste těžili z naší bázlivosti. Mám se tím i já dát komandovat jako kluk?

S chutí tedy! směle do práce! / vyplením kolem sebe všechno, co mi překáží, abych se stal p á n e m. P á n e m musím být, abych si vynutil násilím, co si neumím dobýt láskou. (*Odejde.*)

SCÉNA DRUHÁ

Krčma na saských hranicích.

Karel Moor zabloubn do knihy. Spiegelberg popíjející u stolu.

KAREL MOOR / *(odkládáje knihu)* Hnuší se mi tohle pokaňkané století, čtu-li ve svém Plutarchovi o velikých mužích.

SPIEGELBERG / *(postaví před něj sklenici a pije)* Josefa bys měl číst.

MOOR / Žár jiskry Prometheovy dohořel, nahradili jej kalafunovým plamenem, bengálem, od něhož nechytne ani fajfka tabáku. Očichávají jako myši Herkulova stehna a přemýšlejí, až jsou celí bez sebe, jakou štávu měl ten Herkules v pytlíku. Francouzský abbé vykládá, že Alexander byl baba; souchotinářský profesor čichá při každém slově k lahvičce salmiaku a má přednášky o síle. Chlapi, kteří padají do mdlob, když udělali kluka, trhají Hannibalovu taktiku / usmrkaní kluci si zapisují z bitvy u Kannen latinské fráze a brečí nad Scipionovými vítězstvími, že je musí překládat.

SPIEGELBERG / To je ale pořádně dlouhá lamentace!

MOOR / Toho jste se dožili za svá vítězství v bitvách: žijete na gymnasiích a hekající školáci nosí v brašnách vaši nesmrtelnost. Jak nádherně jste odměněni za krev, kterou jste proplývali: norimberský kramář do vás balí marcipán nebo máte-li štěstí, postaví vás nějaký francouzský pisálek v tragedii na kothurn a tahá vámi za dráty. Hahaha!

SPIEGELBERG / (pije) Prosím tě, čti Josefa.

MOOR / Naplivat na to schlíplé století vykleštěnců, které umí jen přežvykovat skutky předků a hrdiny starověku jen bifluje s komentáři a hyzdí je truchlohrami. Vyprchala z nich všechna mužná síla, a aby nevyhynuli, pomáhají si pivním droždím.

SPIEGELBERG / Čajem, bratře, čajem!

MOOR / Zdravou přirozenost zakrývají nechutnými konvencemi, nemají odvalu vypít sklenici, protože musí připíjet na zdraví / ruce líbají cidiči bot, aby místo nich ráčil jít k vrchnosti, a kopou chudáka, z kterého nemají strach. Za jediný oběd se zbožňují a otrávil by se pro peřinu, když si ji navzájem přeplatí v dražbě. / Zatracují saducea, který nechodí dost horlivě do kostela, a před oltářem přepočítávají své židovské úroky. Padají na kolena, jen aby mohli pěkně rozprostřít své vlečky / neodvrátí ani na chvíli zrak od faráře, aby viděli, jak má učesanou paruku. Jdou na ně mdloby, když vidí krvácet husu, a tleskají nadšením, když si jejich soupeř rve vlasy nad spáleništěm svého domu . . . A já jim tak vřele tiskl ruku / „jen ještě jeden den“ / Nadarmo! / Do basy s tím psem! Prosby! Příisahy! Slzy! (Dupne.) Hrom a peklo!

SPIEGELBERG / A pro takových pár tisíc všivých dukátů . . .

MOOR / Ne, raděj na to nemyslit. Tělo si dát sešněrovat svěrací kazajkou a vůli zákony? Vinou zákonů se plazí jako hlemýžď, co mohlo lítat s orlem. Zákon nevytvořil ještě ani jednoho velikána, ale ze svobody se rodí obří a všechny výjimečné výtvořiny. Zalezou tyranovi do břicha, lichotí rozmarům jeho žaludku a jsou v úzkých, když si uleví. / Á! Kéž by pod popelem ještě

doutnal Hermannův hrdinský duch! / Postav mě v čelo chlapů, jako jsem já, a z Německa se stane taková republika, že Řím a Sparta budou proti ní kláštery jeptišek. (Hodí na stůl kord a vstane.)

SPIEGELBERG / (vyskočí) Bravo! Bravissimo! O tom si chci s tebou promluvit. Povím ti, Moore, něco do ucha, po čem už dávno pasu, a tys pro to jako stvořen / pij, bratře, pij / což abychom se stali Židy a znovu zkusili zřít židovské království?

MOOR / (směje se z plna bráda) Á! Teď vidím / teď vidím / chceš, aby předkožka vyšla z módy, protože svou jsi nechal u lazebníka?

SPIEGELBERG / Hlupáku! To se ví, já jsem zázračným způsobem už předem obřezán. Ale pověz, není to chytrý a odvážný plán? Pustíme do celého světa manifest a povoláme do Palestiny všechny, kdo nejedí vepřovou. Pak dokážu pádnými dokumenty, že tetrarcha Herodes byl můj prapradědeček, a tak dále. Chlape, to bude sláva, až si zas šťastně budou smět vystavět Jerusalema. A dokud železo je žhavé, Turky vyženeme z Asie, na Libanonu pokácíme cedry, budeme stavět lodí a celý národ bude o všechno pryč kšeftovat se starými stuhami a přezkami. A zatím /

MOOR / (s úsměvem ho bere za ruku) Kamaráde! S bláznovstvím je už konec.

SPIEGELBERG / (zaražen) Fuj, snad si nechceš hrát na ztraceného syna? Chlap jako ty, který kordem toho načmáral do cizích tváří víc než tři písáři za přestupný rok do protokolu! Jdi mi, jdi! Ty už nejsi Moor. Víš ještě, jak sis s lahví v ruce bezpočtukrát střílel ze svého otce, toho starého skrblíka, a jak říkal: Jen ať se dře a shrabuje, však já to zas všecko propiju. / Víš ještě? he? víš? Ó ty nenapravitelný, ubohý mluvko / tos ještě mluvil jako chlap, a jako šlechtic, ale /

MOOR / Buď proklat, že mi to připomínáš! Proklínám i sebe, že jsem tak mluvil! Ale to bylo, jen když jsem byl zpit vínem, a mé srdce neslyšelo, čím se jazyk vychloubal.

SPIEGELBERG / (potřásá hlavou) Ne! ne! ne! To není možné. To nemyslíš doopravdy, bratře. Pověz, bratříčku, nemluví to z tebe nouze? Pojd', povím

ti, co se mi stalo, když jsem byl ještě kluk. To jsme ti měli vedle domu příkop, ten byl na mou věru široký aspoň osm stop, a my kluci jsme se sázeli, kdo ho přeskočí. Ale nešlo to. Bác! a ležel jsi v něm, a nad tebou sykot a smích, a celého tě zasypali sněhovými koulemi. Vedle našeho domu měl myslivec na řetězu psa, takovou ti zlou bestii, jako blesk chňapla holkám po sukni, když se některá zmýlila a šla kolem něho příliš blízko. A to byla má největší radost, že jsem toho psa na potkání škádlil, a mohl jsem se ukuckat smíchem, když se potvora tak jedovatě po mně koukala a byla by na mne tak ráda skočila, jen kdyby to bylo šlo. / Co se nestalo! Jednou já zas na psa a praštím ho kamenem tak pořádně do žeber, že se ze vzteku utrhne s řetězu a sápe se po mně, a já prásknu do bot a utíkám jak vítr / Zatraceně! Najednou ti mám před sebou ten pitomý příkop. Co dělat? V patách je mi vzteklý pes, jaképak ciráty, rozběhnu se / a jsem na druhé straně. Ten skok mi zachránil život; potvora by mě byla na kusy roztrhala.

MOOR / A co s tím?

SPIEGELBERG / Abys viděl, jak v nouzi rostou síly. Proto se nebojím, i kdyby bylo nejhůř. Odvaha roste s nebezpečím; v tísní se pozvedá síla. Osud chce ze mne mít asi velikána, že mne tak pronásleduje.

MOOR / (nevrle) Nevím, v čem bychom ještě měli dokázat svou odvahu, v čem jsme ji ještě neosvědčili.

SPIEGELBERG / Tak? / A ty tedy své schopnosti necháš zplesnivět? Zako-peš svou hřívnu? Myslíš, že tvé škandálky v Lipsku jsou vrcholem lidského vtípu? Jen počkej, až se dostaneme do velkého světa. Do Paříže, do Londýna! / Tam dostaneš facku, když někomu řekneš, že je poctivec. To je teprve to pravé, když můžeš provozovat řemeslo ve velkém. / To budeš koukat! Oči vyvalovat! Počkej, a jak se padělají podpisy, jak se falešně hraje v kostky, jak se vylamují zámky a jak se z kufrů vytřepávají vnitřnosti / tomu se ještě naučíš od Spiegelberga! Na šibenici s hlupákem, který chce raději pojit hlady, než by kradl.

MOOR / (roztržitě) Jak? Umíš toho snad ještě víc?

SPIEGELBERG / Mně se skoro zdá, že mi nedůvěřuješ. Počkej, jen co se rozehřeju; to uvidíš, co dovedu, tvůj hloupoučkový mozek se ti obrátí v hlavě, až přijdou mé vtipné dny. / (Vstane, prudce:) Jak se mi rozbřesklo! Veliké myšlenky mi svítají v duši! Obrovské plány kvasí v mé tvůrčí hlavě. Prokletá ospalost! (Ubodí se do čela.) Ta poutala dosud mé síly v řetězech, uzavírala a zužovala mi obzor! Procítám, cítím, kdo jsem / kým se musím stát!

MOOR / Jsi blázen. Víno ti stouplo do hlavy.

SPIEGELBERG / (obnivěji) Spiegelbergu, budou říkat, Spiegelbergu, umíš čarovat? Škoda, Spiegelbergu, řekne král, že ses nestal jenerálem, před tebou by Rakušané vzali do zajecích. Věčná škoda, slyším naříkat doktory, že ten chlap nestudoval medicínu, byl by vynášel nový lék proti voleti. Ach! a že si ne zvolil obor státních věd, budou vzdychat Sullyové v ministerských kabinetech, byl by z kamenů vykouzil dukáty. Spiegelbergu, uslyšíš na východě, Spiegelbergu, uslyšíš na západě, a vy baby, vy ropuchy, budete se válet v blátě, zatím co Spiegelberg na rozpjatých křídlech se vznese vstříc nesmrtelnosti.

MOOR / Šťastnou cestu! Stoupej si k vrcholu slávy po sloupech hanebnosti. Mne vábí ušlechtilější štěstí ve stínu mých otcovských hájů, v náručí mé Amalie. Již před týdnem jsem psal otci o odpuštění, nic jsem mu nezamlčel, a kde je upřímné doznání, tam se najde i soucit a pomoc. Rozejděme se, Morici. Vidíme se dnes naposledy. Přijela pošta. Otcovo odpuštění je už ve zděch tohoto města.

Schweizer, Grimm, Roller, Schusterle a Razmann vystoupí.

ROLLER / Víte, že nás už vyslídili?

GRIMM / Víte, že nás mohou každým okamžikem sebrat?

MOOR / To mě nepřekvapuje. Ať se stane, co se má stát. Neviděli jste Schwarze? Neříkal, že má pro mne psaní?

ROLLER / Už dlouho tě hledá, povídal něco takového.

MOOR / Kde je, kde, kde? (Chce odkvapit.)

ROLLER / Zůstaň! řekli jsme mu, aby přišel sem. Ty se třeseš?
MOOR / Netřesu se. Proč bych se třásl? Kamarádi! to psaní / radujte se se mnou! Jsem nejšťastnější tvor pod sluncem, proč bych se třásl?'

Schwarz vystoupí

MOOR / *(letí mu vstříc)* Bratře, bratře, dopis! dopis!
SCHWARZ / *(dává mu psaní, Moor je spěšně rozevře)* Co je ti? Zbledl jsi jak stěna.
MOOR / Bratrova ruka!
SCHWARZ / Co to tropí Spiegelberg?
GRIMM / Ten chlap se pominul! Vrtí se, jako by měl tanec svatého Víta.
SCHUFTERLE / Rozum mu jde kolem. Myslím, že dělá verše.
RAZMANN / Spiegelbergu! He, Spiegelbergu! / Ta potvora je hluchá.
GRIMM / *(jím třepe)* Chlape! Máš vidění, nebo / ?
SPIEGELBERG / *(jenž po celou dobu v koutu světnice prováděl pantomimu, naznačující jeho dalekosáblé plány, divoce vyskočí)* Peníze nebo život! *(a chytí SCHWEIZER za hrdlo; SCHWEIZER jím klidně mrští na stěnu / MOOR upustí dopis a vyběhne ven. Všichni jsou vzrušeni.)*
ROLLER / *(za ním)* Moore! Kam běžíš, Moore? Co děláš?
GRIMM / Co je mu, co je mu? Zbledl jak umrlec.
SCHWEIZER / To budou krásné novinky! Ukaž!
ROLLER / *(zvedne dopis se země a čte)* „Nešťastný bratře!“ Začátek zní vesele. „Mám ti jen stručně oznámit, že tvá naděje byla marná / máš jít, vzkazuje ti otec, kam tě vedou tvé hanebnosti. Nemáš se prý také kojit nadějí, že se ti kdy podaří vyškemrat si u jeho nohou milost. Vydal by ses jen v nebezpečí, že budeš v nejhlubším sklepení jeho žaláře častován chlebem a vodou, až ti narostou vlasy jak orlí peří a nehty jako ptačí drápy. To jsou jeho vlastní slova. Poroučí mi, abych už skončil. Buď sbohem navždy! Lituji tě / Franc Moor.“
SCHWEIZER / Báječný bratříček! Na mou věru! / Franc se jmenuje ta bestie?
SPIEGELBERG / *(zvolna se připlíží)* O chlebu a vodě se mluví? Krásné živo-

bytí! To já jsem se o vás jinak postaral! Neříkal jsem to, že na konec budu myslit za vás za všechny?

SCHWEIZER / Co povídá ten hlupák? ten osel že myslí za nás za všechny?

SPIEGELBERG / Zajíci jste, mrzáci, zchromlí psi, nemáte-li kuráž na něco velkého!

ROLLER / Máš pravdu / jen jestli to, k čemu se chystáš, nás vytrhne z naší zpropadené bídy? co? /

SPIEGELBERG / *(s hrdým posměchem)* Chudáku! vytrhne-li nás to z bídy? / a na víc tvůj rozumek nestačí? a s tím by ses spokojil? Bídák by byl Spiegelberg, kdyby pomýšlel jen na tohle. Hrdiny, povídám ti, barony, knížata, bohy z vás udělá!

RAZMANN / Na mou duši, to je moc najednou! Ale bude to asi krkolomná práce, alespoň hlavu to bude stát?

SPIEGELBERG / Není k tomu třeba nic než mít odvalu; pokud jde o důvtip, to přenechte mně. Jen odvalu, povídám, Schweizere! Odvalu, Rollere, Grimme, Razmanne, Schufterle! Odvalu!

SCHWEIZER / Odvalu? a to je vše? / Té mám tolik, že bych šel peklem bos.

SCHUFTERLE / A já tolik, že bych se třeba pod šibenicí pral s ďáblem o hříšnou duši.

SPIEGELBERG / Tak se mi to líbí! Máte-li odvalu, ať z vás někdo předstoupí a řekne, že ještě může něco ztratit a ne všechno získat.

SCHWARZ / Opravdu, kdybych přišel o to, co mohu ještě získat, to bych přišel o mnoho!

RAZMANN / A u všech ďasů, hodně bych získal, kdybych vyhrál, o co nemohu přijít!

SCHUFTERLE / Kdybych přišel o všechno, co mám na sobě na dluh, tak bych zítra už nemohl přijít o nic.

SPIEGELBERG / Nu tak tedy! *(Postaví se mezi ně; zaklínajícím tónem:)* Proudí-li ve vašich žilách ještě krůpěj německé hrdinské krve / tedy pojďte!

Usadíme se v českých lesích! seženeme tam rotu loupežníků. / Co se na mne tak koukáte? / vypařila se vám už ta trocha kuráže?

ROLLER / Ty jsi asi z těch darebáků, kteří zapomněli na šibenici / a přece / co jiného nám zbývá?

SPIEGELBERG / Co zbývá? Co? Nic vám nezbývá! Chcete přijít pro dluhy do vězení a civět tam, až se bude troubit k poslednímu soudu? Chcete se dřít s lopatou a motykou pro sousto suchého chleba? Chcete pod okny zpívat odrhovačky a žebrot? nebo přísahat na tornistru / a to je otázka, budou-li mít důvěru k vašim visázím / a pod komandem nějakého zamračeného kaprála odsloužit si očistec na zemi? nebo chcete pochodovat za zvuků hudby a v taktu bubnů, nebo chcete v ráji galejníků za sebou vláčet celý Vulkánův sklad železa? Vidíte, tohle si můžete vybrat, to je všechno, co máte na vybranou.

ROLLER / Tak docela hloupě ten Spiegelberg nemluví. Já jsem si už taky vymyslel plán, ale je to pěšky jako za vozem. Myslil jsem si: Co abyste usmolili kalendář nebo almanach nebo něco takového a / jak je to dnes v módě / za pár grošů psali kritiky?

SCHUFTERLE / Hrome! něco takového jsem si taky vymyslel. Říkal jsem si: Což aby ses stal pietistou a každý týden pořádal pobožnosti?

GRIMM / Výborně! a nepůjde-li to, tedy atheistou! Mohli bychom dát čtyřem evangelistům na frak, naši knihu by spálil kat a šla by na dračku.

RAZMANN / Anebo bychom začali kurýrovat francouzskou nemoc / znám doktora, ten si vystavěl dům ze samé rtuti, jak hlásá epigram nad domovními dveřmi.

SCHWEIZER / *(vstane a podá SPIEGELBERGOVI ruku)* Morici, tys velký muž! / anebo slepá svině našla žalud.

SCHWARZ / Znamenité plány! počestné živnosti! Hleďme, jak si velcí duchové rozumějí! Teď by jen scházelo, aby se z nás staly ženské a kuplíčky anebo abychom se živili jako nevěstky.

SPIEGELBERG / Nesmysl! nesmysl! A co vám zbraňuje, abyste neměli ně-

kolik řemesel současně? Můj plán vás přec jen přivede nejvýš, a nádavkem budete mít slávu a nesmrtelnost! Pohleďte, ubožátka! I na to je nutno myslet! I na slávu u potomků, na sladký pocit, že se na nás nikdy nezapomene / ROLLER / A budem na prvním místě mezi poctivci! Spiegelbergu, umíš mistrovsky řečnit, chceš-li z poctivce udělat lotra. / Ale poslyšte, kde vězí Moor?

SPIEGELBERG / O poctivosti mluvíš? Myslíš si, že pak budeš méně poctivý než teď? Čemu říkáš poctivost? Bohaté skrbličky zbavovat třetiny starostí, které jim beztoho jen plašily zlatý spánek, uvádět do oběhu váznoucí peníze, obnovovat rovnováhu statků, zkrátka znovu vzkřísit zlatý věk, pomáhat milému Pánubohu od nepohodlných strávníků, uspořit mu válku, mor, drahotu a doktory / a při každém soustu mít lichotivý pocit: to sis vydělal svými úskoky, svou lví srdnatostí, svým bděním / / být v úctě u malých i velkých / ROLLER / A na konec za živa se vznést k nebesům a navzdory bouři a větru, navzdory žravosti našeho praděda času klátit se pod sluncem, lunou a všemi hvězdami, kdež nerozumní nebeští ptáci hudou svůj nebeský koncert? Že ano? / a zatím co vladaři a potentáti budou potravou molů a červů, ty chceš být poctíván návštěvami královského ptáka Jovišova? / Morici, Morici, Morici! měj se na pozoru před šibenicí!

SPIEGELBERG / A to tě děsí, ty strašpytle? Na mrchovišti shnil už přece ne jeden universální genius, jenž by byl dokázal reformovat svět, a mluví se o něm staletí a tisíciletí, zatím co leckterý král a kurfiřt byl by v dějinách přeskočen, kdyby jeho dějepisec nechtěl vyplnit mezeru v rodokmenu a tak svou knihu rozšířit o několik stránek, jež mu nakladatel vyplatí ve zlatě. / A až tě uvidí poutník, jak se tak kymácíš ve větru sem a tam / řekne si: Ten nebyl na hlavu padlý, a zasteskne si nad bídnými časy.

SCHWEIZER / *(poklepá mu na rameno)* Znamenitě, Spiegelbergu! Znamenitě! Co tu stojíte, u všech všudy, jako zařezaní?

SCHWARZ / A říkejte si tomu třeba prostituce. / Co z toho? Cožpak ne-mohu mít u sebe prášek, abych se potichu dostal přes Acheron, kde se mne

po ničem nebudou ptát? Ne, bratře Morici, tvůj návrh je dobrý. Je to taky můj katechismus.

SCHUFTERLE / Hrome! a můj rovněž. Spiegelbergu, jdu s tebou!

RAZMANN / Jako nový Orfeus uspal jsi svou písničkou řvoucí bestii, mé svědomí. Vem si mě se vším všudy.

GRIMM / Si omnes consentiunt, ego non dissentio. Bez čárky, rozumíš? V mé hlavě se odehrává dražba: alchymista / mastičkář / loterie a lotr. Kdo dá nejvíc, ten mě má. Zde má ruka, Morici.

ROLLER / I ty, Schweizere? (Podá SPIEGELBERGOVI pravici.) Tak tedy upisuji svou duši ďáblu.

SPIEGELBERG / A své jméno hvězdám! Co na tom, kam se poděje duše? Zástupy kurýrů pocválají před námi ohlásit naši cestu do pekel, satanáši se svátečně vyšňoří, vytřou si z očí tisícileté saze, a myriady rohatých hlav vylezou z kouřících sirných komínů, aby viděly náš vjezd! Kamarádi! (Vyskočí.) Chutě do toho! Kamarádi! co na širém světě vyvází toto opojení? Pojďte, kamarádi!

ROLLER / Jen pomalu, pomalu. Kam? Zvíře musí mít taky hlavu, děti.

SPIEGELBERG / (jedovatě) Co povídá ten kmotr? Hlava byla dřív, než se hnul jediný úd! Za mnou, kamarádi!

ROLLER / Počkat, povídám. I svobodě je třeba pána. Bez náčelníka zanikly Řím i Sparta.

SPIEGELBERG / (mrštně) Ano / počkejte / Roller má pravdu. A musí to být osvícená hlava. Rozumíte? Náramná politická hlava to musí být. Ano! pomyslí-li, čím jste byli před hodinkou a čím jste se stali teď, jediným šťastným nápadem. / Ano, arci, arci, musíte mít vůdce / / A ten, kdo s tím nápadem přišel, řekněte, copak to není osvícená politická hlava?

ROLLER / Kdybychom směli doufat / kdyby to bylo možné / Ale bojím se, že to neudělá.

SPIEGELBERG / Proč by ne? Jen to směle vyslov, příteli! / Ať je sebeobtěž-

nější řídit koráb proti víchru, ať sebevíce tíží vladařská koruna / Jen bez ostychu promluv, Rollere! / Snad se k tomu přece odhodlá!

ROLLER / A ze všeho nebude nic, když to neudělá! Bez Moora jsme tělo bez duše.

SPIEGELBERG / (nevrle od něho odstoupí) Hňupe!

MOOR / (vstoupí hluboce rozrušen a prudce pobíhá pokojem; pro sebe) Lidé / lidé! falešné, licoměrné ještěřčí plémě! Vaše oči jsou voda! Vaše srdce led! Polibky na rtech a na prsou dýky! Lvi a levharti krmí svá mláďata, krkavci živí svá písklata mrchami, a on, on / / Zlobu dovedu snášet, usmíval bych se, kdyby mi vztekly nepřítel přitíjel krví mého vlastního srdce / ale když pokrevní láska zradí, když se otcovská láska stane megerou / ó, pak zaplaň ohněm, mužná trpělivosti, změň se v divokého tygra, ty krotké jehňátko, a každá žilka nechť se napne k zuřivosti a zkáze!

ROLLER / Poslyš, Moore! Co tomu říkáš? Zbojnický život je přece jen lepší než chleba s vodou v nejhlubším sklepení žaláře?

MOOR / Proč tento duch nevjel do tygra, jenž zuřivě zatíná své tesáky do lidského masa? To že je otecká věrnost? To je láska za lásku? Chtěl bych být medvědem a medvědy severu štvát proti tomuto vražednému pokolení / / Kál jsem se a milost jsem nenalezl! / / Oceán chtěl bych otrávit, aby ze všech pramenů pili smrt! Tolik důvěry a žádné slitování!

ROLLER / Poslouchej přec, Moore, co ti říkám!

MOOR / Je to neuvěřitelné, je to sen . . . Tak dojemně jsem prosil, tak živě líčil svou bídu a pokornou lítost / divá zvěř by se rozplynula soucitem! Kameny by to rozplakalo, a přec / znělo by to jako zlomyslný paskvil na lidské pokolení, kdybych to vyslovil / a přece, přec / ó, kéž bych mohl celou přírodu vzbouřit polnicí vzpoury, kéž bych mohl zemi, moře a vzduch vzbouřit proti té smečce hyen!

GRIMM / Poslouchej, slyš přece! samou zuřivostí vůbec neslyšíš.

MOOR / Pryč ode mne, pryč! Není tvé jméno člověk? Nejsi narozen z ženy? / Jdi mi s očí, ty tvore s tváří člověka! / Já jsem ho tak nevýslovně miloval!

tak neměl rád otce žádný syn; byl bych za něj tisíckrát dal život. (*Vztekle dupne.*) Ha! / Kdo by mi teď dal do ruky meč, abych tomu hadímu plemeni zasadil palčivou ránu! Kdo by mi řekl, kde je zasáhnout do srdce, jak je rozdrtit, rozmačkat! / Toho bych vzýval jako přítele, jako anděla, boha, k tomu bych se modlil!

ROLLER / Vždyť takovými přáteli chceme být právě my, vyslechni nás!

SCHWARZ / Pojď s námi do českých lesů! Seženem tlupu loupežníků, a ty / (*MOOR na něj vytřeští oči.*)

SCHWEIZER / Ty budeš naším hejtmanem! Musíš být naším hejtmanem!

SPIEGELBERG / (*divoce klesne na židli*) Otroci a skety!

MOOR / Kdo ti našeptal to slovo? Poslyš, chlape (*chytí SCHWARZE*), to nemáš ze své lidské duše! Kdo ti našeptal to slovo? Ano, při storuké smrti! to uděláme, to musíme udělat! ta myšlenka je hodna zbožnění / Loupežníci a vrazi! / Jako že mám duši v těle, jsem vaším hejtmanem!

VŠICHNI / (*s blučným pokřikem*) Ať žije hejtman!

SPIEGELBERG / (*vyskočí, pro sebe*) Až já mu tam dopomohu!

MOOR / Hle, bělmo mi padá s očí! Jaký jsem to byl blázen, že jsem chtěl zpátky do klece! Má duše žíznila po činech, můj dech po svobodě. / Vrazi, loupežníci! / tím slovem jsem zašlapal zákon. / Lidé přede mnou skryli své lidství, když jsem se lidství dovolával: nuž, pryč se soucitem a lidskými ohledy! / Nemám už otce, nemám už lásku, a v krvi a vraždě nechť zapomenou, že mi kdy bylo co drahé! Pojďte, pojďte! / ó, udělám si strašlivé vyražení / ujednáno, jsem vaším hejtmanem, a zdar tomu, kdo se mezi vámi osvědčí mistrem, kdo bude nejdivočeji pálit, nejstrašlivěji vraždit, neboť pravím vám, že se mu dostane královské mzdy. / Sestupte se všichni kolem mne a přísahajte mi věrnost a poslušensví až do smrti! / přísahajte mi to při této mužné pravici.

VŠICHNI / (*dávajíce mu ruku*) Přísaháme ti věrnost a poslušensví až do smrti.

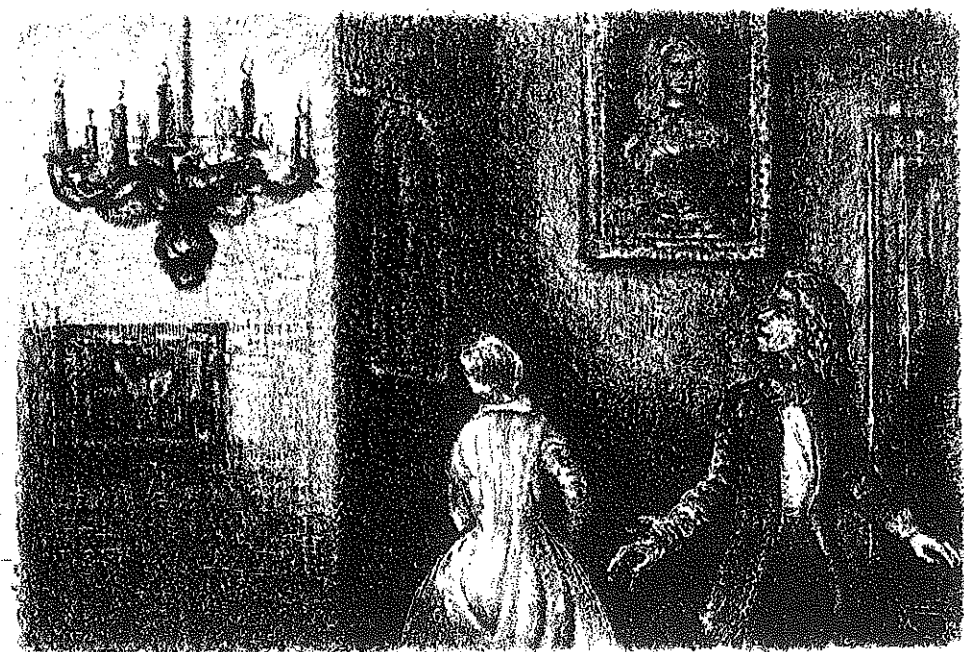
MOOR / Nuže, a při této mužné pravici vám zde přísahám, že věrně a odhodlaně zůstanu vaším hejtmanem až do smrti! Toho sprovodí se světa tato

paže, kdo zaváhá, zapochybuje nebo couvne! Stejně nechť mně se stane od kohokoli z vás, poruším-li já svou přísahu! Souhlasíte? (*SPIEGELBERG zuřivě pobíhá.*)

VŠICHNI / (*mávají klobouky*) Souhlasíme!

MOOR / Nuže, jděme! Nebojte se smrti ani nebezpečí, neboť nad námi vládnou nezměnitelný osud. Každého zastihne jeho den, ať na měkkých prachových poduškách, ať v kruté bitevní vřavě či vysoko na šibenici a na kole! Z těch smrtí jedna bude našim osudem! (*Odecházejí.*)

SPIEGELBERG / (*dívaje se za nimi, po chvíli*) Ve tvém rejstříku je díra. Vynechal jsi jed. (*Odejde.*)

SCÉNA TŘETÍ

V zámku Moorů. Amaliin pokoj.

Franc. Amalie.

FRANC / Odvracíš pohled, Amalie! Zaslouhuji lásky míň než ten, koho otec proklel!

AMALIE / Pryč! / ó, ten láskyplný, milosrdný otec, jenž svého syna dává na pospas vlkům a netvorům! Doma si rozkošnický popíjí sladké opojné víno a hýčká své vetché údy na prachovém peří podušek, zatím co jeho velký, nádherný syn trpí / styďte se, ukrutníci! styďte se, vy dračí stvůry, hanbo lidstva! Jeho jediný syn!

FRANC / Zdá se mi, že má snad dva.

AMALIE / Ano, zaslouhuje takové syny, jako jsi ty. Na smrtelném loži bude nadarmo vztahovat zvadlé ruce po svém Karlovi a hrůza ho pojme, nahnát-li ledovou ruku svého France / ó, je to sladké, jak závratně sladké, být

proklet tvým otcem! Mluv, Franci, drahá bratrská duše, co je třeba udělat, aby byl člověk od něho proklet?

FRANC / Blouzníš, drahá, je mi tě líto.

AMALIE / Ó prosím tě / což je ti líto tvého bratra? / Ne, ty ho nenávidíš, netvore! Mne přece též?

FRANC / Miluji tě, Amalie, jak sebe sama.

AMALIE / Miluješ-li mne, dovedl bys mi něco odepřít?

FRANC / Pranic, nežádáš-li víc než můj život.

AMALIE / Je-li tomu tak / Mám k tobě prosbu, kterou vyplníš tak lehce, tak rád / (*brdě*) Měj mne v nenávisti! Shořela bych studem, kdyby mě při pomyšlení na Karla napadlo, že mě nemáš v nenávisti. Slibuješ mi to? / Ted' jdi a nech mne, chci být sama!

FRANC / Ty milý snílku! Jak neskonale se obdivuji tvému něžnému, láskyplnému srdci. (*Ukazuje na její prsa:*) Zde, zde panoval Karel jak Bůh ve svém chrámu; když jsi bděla, stál před tebou Karel, Karel vévodil tvým snům, celý svět jako by se ti v něj jediného rozplýval, jej jediného ti vyzářoval, jím jediným ti zazníval.

AMALIE / (*pobnuta*) Ano, přiznávám. Před celým světem se k tomu znám; vám barbarům navzdory / miluji ho!

FRANC / To je nelidská krutost! Za tvoji lásku se takto odvděčit! Zapomenout na tu /

AMALIE / (*prudce*) Co, že na mne zapomněl?

FRANC / Nedalás mu prsten, dýmantový prsten, jako zástavu své věrnosti? Ale rci, jak by mohl mladík vzdorovat svodům nevěstky? Kdo by mu to zazlíval, když mu již nezbývalo, co by dal / a což mu bohatě nezaplatila polibky a objetími?

AMALIE / (*rozhořčena*) Můj prsten nevěstce?

FRANC / Fuj, fuj! toť hanebné. Ale kdyby jen to! / Ostatně, prsten, buď si sebedrahocennější, lze koupit u žida / snad se mu nelíbila úprava, snad jej vyměnil za krásnější.

AMALIE / (*prudce*) Ale prsten ode mne / slyšíš, ode mne?

FRANC / Právě ten, Amalie / ha! já mít takový šperk na prstě / a od Amalie! / ani smrt by mi ho nevyrvála / že ano, Amalie, ne v drahém diamantu, ne v rytecké ozdobě, v lásce je jeho cena. / Pláčeš, miláčku? Běda tomu, kdo z tak nebeských očí vylákal ty drahocenné slzy. Ach, a kdybys věděla vše, kdybys užděla na vlastní oči, jak dnes vypadá /

AMALIE / Ukruťníče! jak, jak vypadá?

FRANC / Ticho, ticho, ty dobrá duše, neptej se mne! (*Jakoby pro sebe, leč nables:*) Kdyby se ta hnusná neřest aspoň mohla skrýt do závoje, aby ji nebylo vidět! Ale ne, tu hrůzně vyzírá ze žlutých a popelavých kruhů pod očima / tu se prozrazuje mrtvolně bledým, propadlým obličejem, z něhož ohyzdně vyčnívají lícní kosti / tu sípe z vyšeptalého, zmrzačeného hlasu / tu o ní strašlivě svědčí celá potácející se postava / tu prožírá nejvnitřnější dřev kostí a láme mužnou sílu mládí / a tu, tu vystříkne svou hnisající, sžíravou pěnu z čela i z tváře i z úst a z celého těla a změní se v ohavnou vyrážku a odporně se zahnízdí v jámách zvířecí hanby / fuj, fuj, jímá mě hnus. / Vidělas, Amalie, toho nešťastníka, jenž v našem chorobinci vydechl duši; stud se ostýchavě odvracel od pohledu naň / tys nad ním propukla v nářek! Připamatuj si ten obraz, a Karel stojí před tebou! / Jeho polibek je mor, jeho rty přinesou tvým rtům jed!

AMALIE / (*ho udeří*) Nestoudný lháři!

FRANC / Hrozíš se tohoto Karla? Přičí se ti sám jeho matný obraz? Jdi, koukni se na originál, na svého andělsky krásného, božského Karla! Jdi, vdechni jeho libovonný dech, zemři z toho ambrosijského pachu, jenž je z něho cítit. Sám dech jeho úst ovane tě tou černou smrtelnou závratí, jakou působí rozkládající se mrcha anebo bojiště poseté padlými.

AMALIE / (*se odvrátí*)

FRANC / Jak vzkypí láska! Jaká slast v jeho objetí! / ale není to křivdou zatracovat člověka pro neduživý vzhled? I v nejbídnějším ezopském mrzáku třpytí se snad velká, milování hodná duše, jako v močálu rubín. (*Zlomyslně se usmívaje:*) Vždyť i se rtů, podobaných neštovicemi, může láska / / Ovšem,

rozruší-li ta neřest i povahu, zmizí-li s cudností také ctnost / zmrzačí-li se s tělem i duch /

AMALIE / (*radostně vyskočí*) Ó! Karle! Teď tě zas poznávám! jsi ještě zdrav! zdrav! vše byla lež! / Což nevíš, zloduchu, že z Karla se to nikdy nemůže stát? (FRANC *chvilu stojí zabloubán, pak se rychle obrátí k odchodu.*) Kam tak spěšně prcháš před vlastní hanbou?

FRANC / (*zakryv si tvář*) Nech mě, nech mě! / ať mé slzy proudí / tyranský otče! nejlepšího syna jsi vyhnal do bídy, do hanby, která ho obklopuje / nech mě, Amalie! klesnu mu k nohám, na kolenou ho zapřísáhnu, aby kletbu, již vyslovil, vmetl na moji hlavu, aby vydědil mne / aby mou krev / můj život / aby všechno, co mám /

AMALIE / (*padne mu okolo krku*) Bratře mého Karla, drahý, milovaný Franci!

FRANC / Ó Amalie! jak tě miluji pro tuto neotřesitelnou věrnost k mému bratrovi / odpusť, že jsem se odvážil podrobit tvou lásku tak ukrutné zkoušce! / Jak dokonale jsi splnila, co jsem si přál! / Těmi slzami, těmi vzdechy, tou nebeskou nevolí / i pro mne, pro mne / vždyť mezi mnou a Karlem byl tak dokonalý souzvuk duší.

AMALIE / Ó ne, to nikdy nebyl!

FRANC / Ach, byl to tak harmonický souzvuk, vždycky se mi zdálo, že jsme dvojčata! a nebýt toho trapného rozdílu v našem zevnějšku, při čemž jsem já bohužel v nevýhodě, byli bychom stále zaměňováni. Často jsem si říkal: Vždyť ty jsi celý Karel, tys jeho ozvuk, ty jako bys mu z oka vypadl!

AMALIE / (*potřásajíc hlavou*) Ne, ne, při cudném světle nebes! ani dost málo mu nejsi podoben, ani jiskřičku nemáš jeho citu / .

FRANC / Tak úplně se shodujeme v náklonnostech / růže mu byla nejmilnější z květin / a co mně je nad růži? Hudbu miloval nevýslovně, a vás, hvězdy, беру za svědky, vy jste tak často v tichu noci naslouchaly mé hře na klavír, když kolem vše bylo pohlceno v spánek a stín / a jak ještě můžeš pochybovat, Amalie, když láska nás obou se upjala k těžce kráse? A je-li láska táž, jak mohou se její děti odrodit?

AMALIE / (*udiveně naň poblíží*)

FRANC / Byl tichý jasný večer, den před tím, než odjel do Lipska, tu vzal mne do oné besídky, kde jste tak často sedávali v milostném blouznění. / Dlouho jsme oba mlčeli, posléze se chopil mé ruky a se slzami v očích mi tiše řekl: Opouštím Amalii, nevím, ale mám předtuchu, jako by to bylo na věky / neopouštěj ji, bratře! / buď jí přítelem / buď jí Karlem, když Karel se / už / nevrátí . . . (*Klesne před ní na kolena / prudce jí líbá ruku.*) Nikdy, nikdy, nikdy se nevrátí, a já mu to přislíbil posvátnou přísahou!

AMALIE / (*uskočí*) Zrádce, teď tě mám! právě v té besídce mne zapřísahal, abych se žádné lásce / kdyby on umřel / / Vidiš, jaký jsi ohavný, bezbožný / jdi mi s očí!

FRANC / Neznáš mne, Amalie, vůbec mne neznáš!

AMALIE / Ó, znám tě, od nynějška tě znám / a ty ses mu chtěl rovnat? Před tebou že pro mne plakal? Před tebou? Spíše by byl mé jméno napsal na prany! Odejdi, a hned!

FRANC / Urážíš mne.

AMALIE / Odejdi, povídám. Okradls mne o drahocennou hodinu, budiž ti odečtena od tvého živobytí.

FRANC / Nenávidíš mne.

AMALIE / Opovrhují tebou, jdi!

FRANC / (*dupne*) Počkej! Budeš se tedy přede mnou třást! Mne zavrhnout pro takového žebráka? (*Hněvivě odejde.*)

AMALIE / Jdi, padouchu / teď jsem zas u Karla. / Pro žebráka, řekl? Tedy se svět převrátil, žebráci jsou králi a králové žebráky! / Cáry, jež on má na sobě, bych nevyměnila za purpur knížat / pohled, jímž on žebrá, ó, toť veliký, královský pohled / před ním se rozpadne nádhera, lesk a triumfy mocných i boháčů! Do prachu, vy třpytící se třeť! (*Strhne si se šije perly.*) Vy mocní a bohatí, buďte prokleti, že nosíte zlato a stříbro a šperky! Buďte prokleti, že se zpíjíte na tučných hostinách! Buďte prokleti, že si hovíte na měkkých poduškách rozkoše! Karle! Karle! teď jsem tebe hodna . . . (*Odejde.*)

DRUHÉ

DĚJSTVÍ

SCÉNA PRVNÍ

Franc Moor rozjímá ve svém pokoji.

FRANC / Trvá mi to příliš dlouho / doktor tvrdí, že mu je líp / živobytí takového starce je hotová věčnost! / A měl bych cestu volnou a rovnou, nebýt toho odporného a tuhého kusu masa, jenž mi zavírá přístup k mým pokladům jako strašidelný pes z podsvětí v báchorkách.

A což se musí mé záměry sklonit před železným jhem pouhého mechanismu? Má se můj vzletný duch dát poutat hlemýždím krokem hmoty? Sfouknout světlo, jež beztoho blikotá už jen z posledních kapek oleje / tot vše. / Kvůli lidem bych to však nerad udělal sám. Nechci, aby byl zabit, ale aby doživořil. Rád bych si vedl jako chytrý lékař, jenže obráceně. / Nechci přírodě zatarasit cestu úskokem, chci jí být nápomocen. A dovedeme-li život prodloužit, proč ne také zkrátit?

Filosofové i medikové mě učí, jak dokonale se shodují nálady ducha s po-

hyby tělesného ústrojí. Záchvaty křeče bývají spojeny s poruchou mechanismu / vášně oslabují životní sílu / přetížený duch strhuje tělo k zemi / Nu a co? / Kdo by dovedl smrti razit tu neschůdnou dráhu do sídla života / za hubit tělo pomocí ducha / ha! originální dílo! / Kdo by to dokázal? / To tu ještě nebylo! / Uvažuj, Moore! / To by bylo umění, které by zasluhovalo, aby ses stal jeho vynálezcem. Vždyť se z travičství už málem stala řádná věda, vždyť příroda byla pokusy donucena, aby se přiznala, jak dlouho potrvá život, takže už dnes lze na léta dopředu sečíst tepy srdce a lze říci tepně: Až potud a ne dále! Jakási žena v Paříži dokázala prý experimenty s jedovatými prášky i to, že dovedla dost spolehlivě předpovědět do budoucna, kdy kdo zemře. Fi, že se naši lékaři tou ženou nechají zahanbit v prognosách! / Kdo by nechtěl i zde vyzkoušet své vlastní síly?

A jak si počínat, abych porušil tu smírnou shodu mezi duší a tělem? Pro jaké pocity se rozhodnout? Co by asi tak nejzručivěji zaútočilo na květ života? Hněv? / ten hltavý vlk se příliš rychle nažere. / Bol? / ten červ mi hlodá příliš pomalu. / Starost? / ta zmije se mi plíží příliš lenivě. / Strach? / tomu se postaví do cesty naděje. / Cože? to jsou už všichni katani člověka? Arsenál smrti je tak brzo vyčerpán? / (*Hluboce zadumán.*) Jak? / Nu? / Co? Ne! / Ha! (*Pruďce.*) Hrůza! Co nedokáže hrůza? / Co zmohou rozum i víra proti ledovému objetí toho obra? / A přec? / Kdyby i tomu nárazu odolal? / Kdyby přec? / Ó, pak mi přijď tedy na pomoc ty, žale, a ty, lítosti, pekelná lítice, hlodavý hade, ty, jež přežvykuješ, cos pozřela, jež znovu požíráš vlastní výkaly; vy věčné ničitelky, vy věčné obnovitelky vlastního jedu! a ty, vřískavá sebeobžalobo, jež pustošíš svůj dům a zraňuješ vlastní matku. / A také vy mi přispějte na pomoc, vy dobročinné gracie, ty, něžně se usmívající minulosti, a ty, kvetoucí budoucnosti s překypujícím rohem hojnosti, ukazujte mu ve svých zrcadlech nebeské slasti a unikejte mu z jeho lačného objetí. / Tak zaútočím ráz naráz jako bouře na to křehké živobytí, až nakonec průvod furíí uzavře / zoufalství! Sláva! Sláva! / Plán je hotov / těžký a složitý jak žádný jiný / bezpečný / jistý / neboť

(*s výsměchem*) při pitvě nenaleznou ani stopy po ráně ani po sžíravém jedu. (*Odhodlaně.*) Nuže dobrá! (*Vstoupí HEŘMAN.*) Ha! Deus ex machina! Heřmane!

HEŘMAN / Jsem vám k službám, milostivý pane!

FRANC / (*podává mu ruku*) A já ti jsem za tvé služby vděčen.

HEŘMAN / To jste mi dokázal.

FRANC / A ještě co nejdřív dokáži / co nejdříve, Heřmane! / Něco ti povím, Heřmane.

HEŘMAN / Poslouchám.

FRANC / Znáš tě, jsi odvážný chlapík / máš vojácké srdce / a co na srdci, to na jazyku. / Můj otec tě velmi urazil, Heřmane!

HEŘMAN / Ať mě ďas, zapomenu-li na to!

FRANC / Tak mluví muž! Pomsta je ozdobou mužné hrudi. Líbíš se mi, Heřmane. Zde máš měsíc, Heřmane. Dal bych ti těžší, jenom být pánem.

HEŘMAN / To je mé dávné přání, milostivý pane; děkuji vám.

FRANC / Opravdu, Heřmane, opravdu si přeješ, abych byl pánem? / Ale můj otec má sílu lva, a já jsem mladší syn.

HEŘMAN / Rád bych, abyste byl prvorozený a váš otec aby měl sílu soucho-
tinářky.

FRANC / Ha! jak by tě pak odměnil prvorozený syn! jak vysoko by tě povznesl z nízkého prachu, který se tak málo snáší s tvým duchem a s tvou urozeností! / Pak bych tě celého oděl do zlata, se čtyrspřežím by ses vozil po ulicích, opravdu, to bych udělal! / Ale zapomínám, co jsem ti chtěl říci / zapomněls už, Heřmane, na slečnu z Edelreichů?

HEŘMAN / U sta hromů! co mi to připomínáte?

FRANC / Můj bratr ti ji odloudil.

HEŘMAN / Bude za to pykat!

FRANC / Dala ti košem. A on tě, nemýlím-li se, shodil se schodů.

HEŘMAN / Však ho za to srazím do pekel.

FRANC / Povídal, že si prý lidé šeptají, že tě tvoji rodiče udělali při obědě,

než přinesli křen k masu, a tvůj otec, kdykoliv se prý na tebe podíval, bil se do prsou a vzdychal: Bůh buď milostiv mně hříšnému!

HEŘMAN / (*divoce*) Blesky boží, mlčte!

FRANC / Radil ti, abys vydražil svůj šlechtický patent a dal si za to spravit punčochy.

HEŘMAN / Já mu, u všech všudy, oči vyškrábu.

FRANC / Cože? ty se vztekáš? co se na něj vztekáš? Jak ty bys mu mohl ublížit? Co by svedla taková myš proti lvu? Tvůj hněv mu jen oslazuje vítězství. Nezbyvá ti nic než stisknout zuby a ze vzteku se zahryznout do suché kůrky.

HEŘMAN / (*dupe*) Na prach ho rozdupám.

FRANC / (*poklepáváje mu na rameno*) Fuj, Heřmane, jsi kavalír. Nesmíš strpět takovou potupu. Nesmíš se slečny vzdát, za nic na světě nesmíš, Heřmane! Hrom do toho! já bych se na tvém místě odvážil všeho.

HEŘMAN / Nepovolím, dokud oba nesprovodím se světa.

FRANC / Ne tak zhurta, Heřmane! pojď sem / dostaneš Amalii!

HEŘMAN / Musím ji dostat, to by v tom byl čert, musím!

FRANC / Dostaneš ji, povídám ti, a to ode mne. Pojď sem, povídám / snad nevíš, že je Karel vyděděn?

HEŘMAN / (*se přiblíží*) Nechápu, slyším to po prvé /

FRANC / Buď klidný a poslyš, příště ti o tom řeknu víc / ano, jak pravím, už jedenáct měsíců je takřka vyděděn. Ale staroch už lituje svého ukvapeného kroku, který přece, (*se smíchem*) to si můžeš myslit, neudělal o své újmě. Také Edelreichová mu jej den co den ukrutně vyčítá a pláče. Dříve nebo později pošle za ním do všech úhlů světa, aby ho hledali, a pak, až ho najde, dobrou noc, Heřmane! Pak si mu ponížene pomáhej do kočáru, až s ní pojedou do kostela na oddavky.

HEŘMAN / U oltáře ho zardousím!

FRANC / Otec mu pak co nejdřív postoupí panství a bude si klidně žít na svých zámcích. Pak se ten pyšný větroplach chopí otěží, pak se vysměje svým

nepřátelům a závistníkům / a já, jenž z tebe chtěl udělat velkého a významného muže, já sám se budu, Heřmane, krčit před jeho prahem /

HEŘMAN / (*prudce*) Ne! jako že se jmenuji Heřman, to ne! pokud mi v mozku doutná jiskérka rozumu! to se nestane!

FRANC / Ty tomu zabrániš? I na tebe, milý Heřmane, dopadne jeho bič, do očí ti napljuje, až ho potkáš na ulici, a běda ti, pokrčíš-li ramenem, zkrčíš-li hubu / vidíš, takhle to vypadá s tvými námluvami, to jsou tvé vyhlídky, tvé plány.

HEŘMAN / Povězte mi, co mám dělat?

FRANC / Tedy slyš, Heřmane, abys viděl, jak se tě poctivě a přátelsky ujímám / jdi se převléci, ať tě nikdo nepozná / dej se ohlásit u starého, řekni, že přicházíš rovnou z Čech, že jsi byl s mým bratrem v bitvě u Prahy / žes viděl, jak na bojišti umírá /

HEŘMAN / Uvěří mi?

FRANC / Hoho! o to se postarám já! Vezmi tento balíček. Tam najdeš podrobně, co a jak máš říkat. A máš tam listiny, které rozptýlí jakoukoli pochybnost / teď jen abys už byl pryč a ať tě nikdo nevidí! Vyskoč zadními dvířky na dvůr, odtamtud přes zahradní zeď / a katastrofu té tragikomedie přenech mně!

HEŘMAN / A konec bude: Ať žije nový pán, Franciskus z Moorů!

FRANC / (*ho bládní po tvářích*) Jak jsi chytrý! / Vidíš, takhle dosáhneme všeho najednou a brzy. Amalie upustí od Karla. Staroch si bude vyčítat synovu smrt / je přec chorý / kymácející se dům se zhroutí i bez zemětřesení; nepřezije tu zprávu / a já jsem pak jeho jediný syn / Amalie ztratí své opory a stane se hříčkou mé vůle, to si dovedeš představit / zkrátka, půjde to všechno podle našeho / ale ty nesmíš odvolat svůj slib.

HEŘMAN / Co říkáte? (*Zajásá.*) Spíše se kulka vrátí do hlavně a zaryje se do toho, kdo ji vystřelil, spolehněte se na mne! Jen mi to přenechte / Sbohem!

FRANC / (*volá za ním*) Co sklidiš, bude tvé, milý Heřmane! / (*Sám.*) Až vůl přivleče do stodoly vůz se žitem, ať je rád, dostane-li seno. Tobě? Děvku od krav a ne Amalii! (*Odejde.*)

SCÉNA DRUHÁ

Ložnice starého Moora.

Starý Moor dřímá v lenošce. Amalie.

AMALIE / *(se tiše připlíží)* Tiše, tiše, spí. *(Postaví se před spícího.)* Jak vypadáš krásně, jak ctihodně! / ctihodně jak obrazy světců / ne, nemohu se na tebe hněvat! Dřímej sladce, vesele se vzbud, já sama budu trpět za tebe.

STARÝ MOOR / *(ze sna)* Můj synu! synu! synu můj!

AMALIE / *(vezme ho za ruku)* Slyš! slyš! zdá se mu o synovi.

STARÝ MOOR / Jsi tu? Jsi to skutečně ty? ach! jak nešťastně se tváříš? nedívej se na mne tím zrakem plným zármutku! jsem už dost nešťasten.

AMALIE / *(rychle ho vzbudí)* Proberte se, drahý starče! To byl jen sen. Vzchopte se!

STARÝ MOOR / *(zpola procitlý)* Nebyl tu? netiskl jsem mu ruce? Ošklivý Franci! i ze snů mi ho chceš vyrvat?

AMALIE / Chápeš, Amalie?

STARÝ MOOR / *(nadobro probuzen)* Kde je? Kde? Kde to jsem? Ty zde, Amalie?

AMALIE / Jak je vám? Spal jste tak dobře.

STARÝ MOOR / Zdálo se mi o mém synovi. Proč ten sen nebyl ještě delší? Snad bych byl z jeho úst uslyšel odpuštění.

AMALIE / Andělé neznají hněvu, on vám odpustí. *(Smutně ho vezme za ruku.)* Otče mého Karla! já vám odpouštím.

STARÝ MOOR / Ne, má dcero! ta smrtelná bledost v tvém obličejí mne těžce obviňuje. Ubohá dívko! Připravil jsem tě o radosti tvého mládí / ó ne-proklínej mne!

AMALIE / *(něžně mu políbí ruku)* Vás?

STARÝ MOOR / Znáš tento obraz, dcero?

AMALIE / To je Karel!

STARÝ MOOR / Tak vypadal, když mu šlo na šestnáctý rok. Teď už je jiný. Ó, jak to běsní v mém nitru, v rozhořčení se proměnila tato mírnost, v zoufalství tento úsměv. / Vid', Amalie? Bylo to o jeho narozeninách tehdy v jasmínové besídce, když jsi ho malovala? / Ach, dceruško! Jak mě vaše láska blažila.

AMALIE / *(upřeně se dívá na obraz)* Ne! ne! to není on. Ó Bože, to není Karel. / Zde, zde *(ukáže na srdce a čelo)* je tak docela, docela jiný. Mdlá barva nestačí, aby zachytila nebeského ducha, jenž se zračil v jeho plamenném oku. Pryč s tím! to je tak všedně lidské! Byla jsem špatná malířka.

STARÝ MOOR / Ten laskavý, vroucí pohled / kdyby byl na mne hleděl, ožil bych ještě na smrtelném loži! Nikdy, nikdy bych nezemřel!

AMALIE / Nikdy, nikdy byste byl nezemřel! Byl by to býval jen skok, jak skáče s myšlenky na jinou, krásnější myšlenku / ten pohled by vám byl zářil až za hrob. Ten pohled by vás byl povznesl nad hvězdy!

STARÝ MOOR / Je to tak těžké a smutné! Umírám, a můj Karel tu není / ponese mne do hrobu, a on nad mým hrobem nezapláče. / Jak je to slad-

ké, být zkolébán ve spánek smrti synovou modlitbou / toť jako ukolébavka. AMALIE / *(blouznivě)* Ba sladko, přesladko, být v smrtelný spánek ukolébán zpěvem milencovým / snad že i v hrobě zdá se nám dále sen / dlouhý, věčný, nekonečný sen o Karlovi, až zazvučí zvon, jenž mrtvé volá z hrobu / *(vyskočí vzníceně)* a pak už věky věků být v jeho náručí! *(Pausa, usedne ke klavíru a hraje:)*

Hektore, proč od mé věrné hrudi
touha po boji tě v bitvu pudí,
Achilles kde za druha se mstí?
Vyslyš mne! Kdo syna vycvičí ti,
jak vlást oštěpem, jak bohy cítí,
tebe-li nám urve podsvětí?

STARÝ MOOR / Krásná píseň, dcero má. Tu mi hraj, až budu umírat.

AMALIE / Je to loučení Andromachy a Hektora / Často jsme to s Karlem zpívali za doprovodu loutny. *(Pokračuje ve hře.)*

Ženo má, jdi pro vražedné kopí!
tanec války v náručí mne chopí,
osud Ilija je spojen s mým.
Boží přejte spásu mému synu;
padnu-li, já padnu za otčinu;
drahá, v Elysiu zas tě uvidím.

Daniel vejde.

DANIEL / Venku na vás čeká jakýsi muž. Prosí, abyste ho přijal, že má pro vás důležitou zprávu.

STARÝ MOOR / Znáš na světě jedinou důležitou věc, víš kterou, Amalie. / Je to nešťastník, jenž potřebuje mé pomoci? Nepůjde odtud oslyšen.

AMALIE / Je-li to žebrák, ať si pospíší nahoru. (DANIEL odejde.)

STARÝ MOOR / Amalie! Amalie! šetři mne!

AMALIE / (pokračuje ve bře)

Neuslyším třeskot už tvé zbroje,
osiří tvůj oštěp, vzdálen boje,
s kmene hrdin listí opadá.
Půjdeš tam, kde den se nerozbřeskně,
Acheron kde v poušti pláče teskně;
v řece Lethe zemře láska tvá!

Vše, co srdce touží, po čem prahne,
černá řeka Lethe v proud svůj vtáhne,
ale lásku moji ne!
Slyš, jak řádí! do hradeb už buší!
Opásej mne mečem! Rozzař duši!
Moje láska v Lethe nezhyne!

Franc, Heřman přestrojen. Daniel.

FRANC / Tady je ten muž. Hrozné zprávy prý vám přináší. Můžete je vyslechnout?

STARÝ MOOR / Zním jedinou hroznou zprávu. Přístup, příteli, a nešetři mne! Podejte mu pohár vína.

HEŘMAN / (změněným hlasem) Milostivý pane! nezlobte se na chudáka, probodne-li vám srdce proti své vůli. Jsem cizinec v této zemi, ale vás znám velmi dobře, jste otec Karla Moora.

STARÝ MOOR / Odkud to víš?

HEŘMAN / Znal jsem vašeho syna / .

AMALIE / (prudce) Žije? žije? Znáš ho? Kde je? kde? (Chce odkvapit.)

STARÝ MOOR / Víš o mém synovi?

HEŘMAN / Byl na studiích v Lipsku. Odtud se vydal do světa a nevím, kde až všude byl. Toulal se křížem krážem celým Německem, a jak mi říkával, chodil bos a s nepokrytou hlavou a žebrával po domech o skývu chleba. Pět měsíců nato vypukla zas ta nešťastná válka mezi Pruskem a Rakouskem, a protože mu již pranic na světě nezbyvalo, dal se zlákat vítězným rachotem Bedřichových bubnů a táhl do Čech. Dovolte, řekl velkému Schwerinovi, abych padl na poli hrdinů, nemám již otce!

STARÝ MOOR / Nedívej se na mne, Amalie!

HEŘMAN / Svěřili mu prapor. Letěl s vítězným pruským vojskem. Spávali jsme ve stejném stanu. Mnoho mluvil o svém starém otci a o lepších minulých dnech / též o ztracených nadějích / slzy se nám třpytily v očích.

STARÝ MOOR / (zaboří hlavu do podušky) Mlč, ó mlč!

HEŘMAN / Osm dní nato se rozzuřila bitva u Prahy / mohu vám říci, že se váš syn choval jak statečný voják. Před očima celé armády dělal přímo divy. Pět pluků se kol něho vystřídalo, on stál. Granáty padaly vpravo, vlevo, váš syn stál. Kulka mu roztříštila pravici, váš syn vzal prapor do levé ruky a stál / AMALIE / (v zanícení) Hektore! Hektore! Slyšíte? stál /

HEŘMAN / Nalezl jsem ho večer po bitvě / klesl zasažen kulkou; levicí si zadržoval tryskající krev, pravici zaryl do země. Bratře, volal na mne, po bojích se roznesla pověst, že generál před hodinou padl. / Ano, odpověděl jsem, padl; a ty? / Nuž, kdo je statečný voják, zvolal a odtrhl levou ruku od rány, necht následuje svého generála jako já! Brzy potom spěchala jeho velká duše za hrdinou.

FRANC / (oboří se divoce na Heřmana) Kéž by ti tvůj prokletý jazyk zdřevěněl! Přišel jsi sem, abys našeho otce zabil? / Otče! Amalie! Otče!

HEŘMAN / Byla to poslední vůle mého umírajícího přítele. Vezmi tento meč, zasténal, odevzdáš jej mému starému otci; lpí na něm krev jeho syna; je pomstěn, necht se tím utěší. Rci mu, že mne jeho kletba vyštvala do boje a na smrt, že jsem padl v zoufalství! / Poslední jeho vzdech byl: Amalie!

AMALIE / (jako by vytržena ze smrtelného spánku) Poslední jeho vzdech / Amalie!

STARÝ MOOR / (brozně vykřikne, rve si vlasy) Má kletba ho vyštvala na smrt! padl v zoufalství!

FRANC / (pobíhaje po pokoji) Ó, co jste to udělal, otče! Karle, můj bratře!

HEŘMAN / Zde je meč, zde také obraz, který zároveň vyňal ze zánadří. Podobá se navlas tady slečně. To dones mému bratrovi Francovi, řekl / nevím, co to mělo znamenat.

FRANC / (jako by překvapen) Mně? Amaliin obraz? Mně, Karle, Amalii? Mně?

AMALIE / (prudce na Heřmana) Prodejní, podplacený lhář! (Drsně ho uchopí.)

HEŘMAN / To nejsem, milostivá slečno. Pohleďte, není-li to váš obraz / snad jste mu jej sama dala.

FRANC / Bože! Amalie, je to tvůj obraz! Doopravdy tvůj obraz!

AMALIE / (vrací mu obraz) Můj, můj obraz! Ó nebesa!

STARÝ MOOR / (křičí, drásaje si tvář) Běda, běda! má kletba ho vyštvala na smrt! v zoufalství padl!

FRANC / A na mne, na mne si vzpomněl v té těžké poslední hodině loučení! Duše andělská, když už nad ním vlála černá korouhev smrti / na mne si vzpomněl!

STARÝ MOOR / (blekotá) Má kletba ho vyštvala na smrt, v zoufalství padl můj syn!

HEŘMAN / Nesnesu pohled na tento žal. Buďte zdrav, starý pane! (Potichu FRANCOVI:) Proč jste mi tohle udělal, pane? (Rychle odchází.)

AMALIE / (vyskočí, běží za ním) Zůstaň, zůstaň! Co byla jeho poslední slova?

HEŘMAN / (volá nazpět) Jeho poslední vzdech byl Amalie. (Odejde.)

AMALIE / Jeho poslední vzdech byl Amalie! / Ne, nejsi podvodník! Je to tedy pravda / pravda to je / je mrtev! / mrtev! / (Potácí se, až klesne.) Mrtev / Karel mrtev ...

FRANC / Co to vidím? Co tu stojí na meči? Krví napsáno / Amalie!

AMALIE / Jeho rukou?

FRANC / Vidím dobře, či se mi to zdá? Tady stojí krvavým písmem: „Franci, neopouštěj mou Amalii!“ Podívej se, jen se podívej! a na druhé straně: „Amalie, tvou přísahu zrušila všemohoucí smrt.“ / Vidíš to, vidíš? Tuhnoucí rukou, horkou krví svého srdce to psal, napsal to na posvátném prahu věčnosti! Prchající jeho duch se ještě zdržel, aby spojil France s Amalií.

AMALIE / Bože na nebesích! Je to jeho ruka. / Nikdy mne nemiloval. (Rychle odejde.)

FRANC / (dupne) Proklatě! všechno mé umění ztroskotává na její tvrdohlavosti.

STARÝ MOOR / Běda, běda! Neopouštěj mne, má dcero! / Franci, Franci, vrať mi mého syna!

FRANC / Kdo nad ním vyslovil kletbu? Kdo ho vyštval do boje, na smrt, v zoufalství? Byl to anděl! byl to klenot nebem darovaný! Proklati buďtež jeho katani! Proklat, proklat buďte vy sám!

STARÝ MOOR / (bije se pěstí do prsou a do čela) Byl to anděl, byl to klenot nebem darovaný! Necht' jsem proklat, proklat, zatracen a proklat! Jsem otec, který ubil svého velkého syna. Miloval mne až do smrti! chtěl usmířit mou pomstu, proto se hnal do boje a na smrt! Já netvor! já netvor! (Zuří sám proti sobě.)

FRANC / Je po něm, co pomůže pozdní nárek? (Výsměšně:) Je lehčí vraždit než křísit. Z hrobu ho už nevyvoláte.

STARÝ MOOR / Nikdy, nikdy, nikdy ho z hrobu nevyvolám! Ztracen, na věky ztracen! / A tys mi svými tlachy kletbu vyloudil ze srdce, ty / ty ... Mého syna mi vrať!

FRANC / Nedrážděte mne k hněvu. Opustím vás ve vaší poslední hodině!

STARÝ MOOR / Netvore! Netvore! Vrať mi mého syna! (Vyskočí se židle, chce FRANCE chytit za hrdlo, ten jím mrští zpět.)

FRANC / Bezmocné hnáty! vy takto na mne / zhyňte! zoufejte si! (*Odejde.*)
STARÝ MOOR / (*sám*) Tisíc kleteb hřmí za tebou! Tys mi ukradl syna z náručí. (*Zoufalstvím zmítán na židli.*) Běda, běda! Být na dně zoufalství a neumírat! / Prchají, v hodině smrti mne opouštějí / mí dobří andělé přede mnou prchají, všichni svatí ustupují ode mne, zšedivělého vraha. / Běda, běda! nikdo mi nepodrží hlavu, nikdo nedá úlevu mé trpící duši? Ani syn, ani dcera, ani přátelé! / jen lidé / nepřijde nikdo / já sám a opuštěn / Běda! Běda! / Být na dně zoufalství a neumírat!

Amalie s uplakanýma očima.

STARÝ MOOR / Amalie! Posle nebes! Přicházíš, abys poskytla útěchu mé duši?

AMALIE / (*smířlivě*) Ztratil jste nádherného syna.

STARÝ MOOR / Řekni raději, že jsem ho zabil. Obtěžkán touto vinou, předstoupím před soudnou stolicí boží.

AMALIE / Nikoli, ty ubohý starče! Nebeský otec ho povolal k sobě. Byli bychom bývali příliš blaženi na tomto světě. / Tam, tam nahoře nad hvězdami se s ním zase shledáme.

STARÝ MOOR / Shledáme, shledáme! Ó, srdcem mi to projede jako meč. / Až budu světcem a mezi světci ho naleznu / uprostřed nebes se mne zmocní pekelné hrůzy! Tváří v tvář nekonečnu mne zdrtí vzpomínka, že jsem zavraždil svého syna!

AMALIE / Ó, jeho úsměv vám odvane bolestnou vzpomínku z duše, jen se radujte, drahý otče, jako se raduji já! Což nezaspíval už nebeským posluchačům jméno Amalie k serafské harfě, což oni to jméno po něm tiše neopakovali? Vždyť jeho poslední vzdech byl Amalie! Nebude Amalie prvním jeho zajásáním?

STARÝ MOOR / Nebeská útěcha plyne s tvých rtů! Usměje se na mne, pravíš? Odpustí mi? Zůstaň u mne, milenko mého Karla, až budu umírat.

AMALIE / Zemřít / toť letět vstříc jeho objetí. Blaze vám! Závidím vám!

Proč moje údy nejsou sešlé věkem? Proč můj vlas není šedivý? Běda síle mládí! Buď vítáno, vysílené stáří! ty, jež jsi blíž nebi a mému Karlovi.

Vystoupí Franc.

STARÝ MOOR / Přistup, synu můj! Odpusť mi, že jsem prve byl tak krutý! já ti všechno odpouštím. Tak rád bych vydechl naposledy usmířen.

FRANC / Oplakal jste už dost svého syna? Pokud vidím, máte jen jednoho.

STARÝ MOOR / Jakub jich měl dvanáct, leč pro Josefa ronil krvavé slzy.

FRANC / Hm!

STARÝ MOOR / Jdi, dcero, vezmi písmo svaté a čti mi o Jakubu a Josefovi. To mne vždycky tak dojímalo, a tenkrát jsem ještě nebyl Jakubem.

AMALIE / Co vám mám číst? (*Vezme bibli a listuje v ní.*)

STARÝ MOOR / Čti mi o nářku opuštěného, když už ho nenašel mezi svými dětmi a když naň nadarmo čekal v kruhu svých jedenácti / a čti jeho žalozpěv, když se dověděl, že mu je Josef odňat na věky / .

AMALIE / (*čte*) „Tedy vzali sukni Josefovu, a zabivše kozla, smočili sukni tu v krvi. A poslali sukni tu proměnných barev a dali ji donést k otci svému, aby řekli: Tuto jsme našli; pohleď nyní, jest-li sukně syna tvého, či není?“ (*FRANC náhle odejde.*) „A on, poznav ji, řekl: Sukně syna mého jest; zvěč lita sežrala jej, žravá zvěč Josefa roztrhala!“

STARÝ MOOR / (*klesne zpět do podušek*) Žravá zvěč Josefa roztrhala!

AMALIE / (*čte dále*) „I roztrhl Jakub roucha svá, a vloživ žíní na bedra svá, zármutek nesl po synu svém po mnoho dní. Sešli se pak všichni synové jeho, všechny dcery jeho, aby ho těšili. Ale on nedal se potěšiti, a řekl: Nýbrž já tak v zármutku sestoupím do hrobu. / “

STARÝ MOOR / Přestaň, přestaň! Udělalo se mi velmi zle.

AMALIE / (*přiskočí, upustívuší knihu*) Pane na nebesích! Co je to?

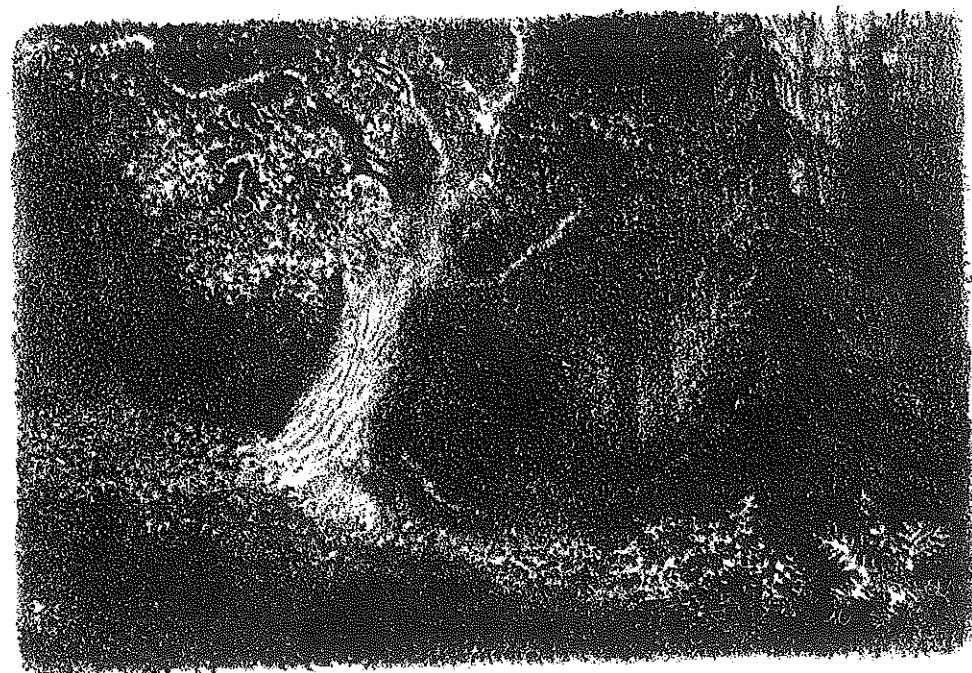
STARÝ MOOR / To je smrt! / Černě / se mi smráká / před očima / prosím tě / zavolej faráře / ať mi podá / večer Páně . . . Kde je / můj syn Franc?

AMALIE / Utekl! Bože, smiluj se nad námi!

STARÝ MOOR / Utekl / utekl od lože umírajícího? / / A to vše / vše / ze dvou nadějných dětí / tys je dal / tys je vzal / / jméno tvoje budiž . . .
AMALIE / (*náhle vykřikne*) Mrtev! vše mrtvo! (*Odkvapí v zoufalství.*)

Franc radostně přiběhne.

FRANC / Mrtev! volají, mrtev! Teď já jsem pánem! Celým zámekem zní nářek: mrtev! / Či že by jenom spal? / Ach ovšem, ovšem, toť ovšem spánek, po němž se už neříká „dobré jitro“. / Spánek a smrt jsou blíženci. Nuž, zaměníme jejich jména! Dobrý, vítaný spánek! Budem ti říkat smrt! (*Zatlačí mu oči.*) Kdo by si teď troufal povolat mne na soud? nebo mi říci do očí: Ty jsi padouch! Pryč tedy s tou obtížnou přetvářkou mírnosti a ctnosti! Teď uvidíte France nahého a zhrozíte se ho! Můj otec svoje rozkazy posypával cukrem, ze svých poddaných učinil rodinný kroužek, líbezně se usmívaje sedal u vrat a zdravil se s lidmi jak s bratry a s dětmi. / Mé obočí bude vás tížit jako zlý mrak, mé vladařské jméno se bude nad vámi vznášet jako hrozící kometa nad těmito horami, mé čelo se stane pro vás tlakoměrem! On hladil a celoval šiji, která se proti němu vzdorně vzpírala. Já vám vženu do masa bodce ostruh a zapráskám nad vámi nemilosrdným karabáčem. Na mém panství dojde to tak daleko, že brambory a patoky budou sváteční hostinou, a běda tomu, kdo se mi namane s červenou buclatou tváří! Bledost bídy a otrockého strachu / toť moje zamilovaná barva; do té livreje vás nastrojím! (*Odejde.*)

SCÉNA TŘETÍ

V českých lesích.

Spiegelberg. Razmann. Tlupa loupežníků.

RAZMANN / Jsi tu? jsi to ty? Pojď sem, obejmu tě, až ti budou kosti prskat; Morici, bratře! Vítám tě v českých lesích! Vyrostl jsi a ztloustl. Krucifix! A rekrutů přivádíš celé hejno, ty verbíří jeden!
SPIEGELBERG / To koukáš, brachu, co? A ještě k tomu jaké chlapy! / povídám ti, Bůh mi žehná; byl jsem ti hladový chudák, neměl jsem než tuhle hůl, když jsem šel přes Jordán / a teď je nás osmasedmdesát, většinou zbankrotělí kramáři, vyhození bakaláři a písaři ze Švábska; to ti je banda, brachu, pašáci, povídám, že jeden druhému krade knoflíky od kalhot a je vedle něho bezpečný jen s nabitou flintou / a mají ostře nabito a ví se o nich na čtyřicet mil, to bys nevěřil. Už ti není žurnálu, abys tam nečet článček o tom chytráku Spiegelbergovi; jen proto je taky odbírám / od hlavy až k patě ti mě tam

popsali, jako bys mě doopravdy viděl / dokonce ani na knoflíky na mém kabátě nezapomněli. Ale my je vodíme za nos až běda. Tak ti tuhle jdu do tiskárny, udám tam, že jsem viděl toho pověstného Spiegelberga, a diktuji škrabákovi, který tam sedí, podrobný popis tamního mastičkáře; roznese se to, chlapa zatknou, natáhnou na skřípec a ze strachu a z pitomosti se ti přizná, vem mě das! on se ti přizná, že je tím Spiegelbergem. / Tisíc hromů! málem bych se byl sám udal na úřadě, aby ten holomek tak nezhanobil mé jméno / a povídám ti, neuplynuly tři měsíce a visí. To jsem si pak musil pořádně šňupnout, jak jsem se procházel pod šibenicí a vidím tam toho Pseudo-Spiegelberga v celé slávě / a zatím co Spiegelberg visí, Spiegelberg se potichoučku vytratí a dělá na chytrácké pány soudce dlouhý nos, že to až volá po smilování.

RAZMANN / (*směje se*) Nu, tys pořád jako dřív.

SPIEGELBERG / A to jsem, jak vidíš, tělem i duší. Blázne, povím ti o legraci, kterou jsem si nedávno stropil v klášteře svaté Cecilie. Jak tak putuju, dostanu se navečer před klášter, a že jsem za celý den ještě nevystřelil ani brok / a víš přec, jak na smrt nenávidím každý ztracený den / tak si myslím, to by v tom musel být čert, abych aspoň noc neoslavil nějakým darebáctvím. My dlouho do noci ani muk. Kolem ticho jako v hrobě. Zhasínají světla. Myslíme si, že teď už by mohly jeptišky být v peřinách. Vezmu si s sebou kamaráda Grimma, ostatním nakážu čekat před branou, dokud nezahvzdám / zmocním se klášterního hlídače, seberu mu klíče, vplížím se do místnosti, kde spí služky, odnesu jim šaty a pryč s nimi k bráně. Jdeme dál od cely k cele, bereme šaty všem jeptiškám a nakonec i abatyši. Nyní zahvzdám a moji chlapíci začnou bouřit a rámusit jak o soudním dni, a s děsným řevem se hrnou do cel sester! / hahaha! / mělš vidět tu štvanici, jak se ty putičky potmě sháněly po sukních a v leknutí a zmatku se zavinovaly do prostěradel nebo jako kočky lezly za pec, a jiné v úzkosti srdce svého tak zamáčely svou světličku, že by ses tam mohl učit plovat; a do toho srdcervoucí křik a nářek, a nakonec ta stará baba, abatyše, v odění Evy před pádem / víš, bratře,

že na celém světě snesu všechno spíš než pavouka a starou ženskou, a teď si představ, jak ta obluda přede mnou poskakuje a zapřísahá mě při cudnosti všech panen / čerta! už jsem se rozpráhl, abych jí vyrazil těch pár zbylých zubů / zkrátka a dobře: buď mi, babo, vydáš stříbrné náčiní a klášterní poklad a všechny lesklé tolárky, anebo / má banda už věděla co a jak. / Povídám ti, vydřel jsem z kláštera za víc než tisíc tolarů, a k tomu ta legrace, a moji hoši jim zanechali něco na památku, devět měsíců se s tím povlekou. RAZMANN / (*dupne*) Zatraceně, že já nebyl při tom!

SPIEGELBERG / Vidíš? Tak co, není to zábavný život? a člověku to svědčí a jde to k duhu, a celá kumpanie je ještě pohromadě, a každou hodinu roste jak prelátovo břicho / nevím, ale mám v sobě asi nějaký magnet, který přitahuje všechnu holotu na světě jako ocel a železo.

RAZMANN / Ty jsi mi pěkný magnet! Ale tak mi u všech všudy pověz, jaká máš na to kouzla?

SPIEGELBERG / Kouzla? Nač / jen hlavu na to musíš mít! Takový znalecký pohled, ale ten se nekoupí lacino / víš, já vždycky říkám: Počestného člověka, toho uděláš z každého pařezu, ale na lotra je třeba filipa / a taky k tomu patří zvláštní národní talent, abych tak řekl, zvláštní banditské podnebí, a to ti radím, podívej se do Grisonska, to jsou dnes pravé Athény pro lumpy.

RAZMANN / Bratře, mně chválili vůbec celou Itálii.

SPIEGELBERG / Ano! ano! Každému, co mu patří, Itálie je taky znamenitá zem, a půjde-li to s Německem jako dosavad a dá-li bibli nadobro sbohem, tak se i na Německu časem něčeho dobrého dočkáme / ale vůbec, povídám ti, klima není všechno, genius se neztratí nikde, a co se týká ostatního / však víš, že se z pláněte ani v ráji nestane ananas / ale abych pokračoval / kde jsem to zůstal?

RAZMANN / U triků.

SPIEGELBERG / Pravda, u triků. Tak to je první, když přijdeš do města, popotáš se u dozorců nad žebráky, u městské policie a u sluhů z trestnice, kdo je

jejich nejpilnějším zákazníkem / a tyhle zákaznicky vyhledáš / pak se usadíš v kavárnách, v hampejzech, v hospodách, číháš, paseš po tom, kdo si nejmíc stěžuje na lacinou dobu, že se smí půjčovat jen na pět procent, nebo kdo laje na nové policejní reformy jako na mor, kdo nejmíc nadává vládě anebo horlí proti fysiognomice a tak dál. / Bratře! to jsou ti praví! u těch se poctivost viklá jak vykotlaný zub, jen na ni vem kleště. / Anebo ještě líp: procházíš se a na ulici pohodíš plný měsec, někde se schováš a dáváš pozor, kdo ho zvedne / za chvíli se za ním přizeneš, hledáš, křičíš a tak mimochodem se otážeš: Neráčil snad pán nalézt peněženku? Řekne-li ano / tak jako by se nestalo; ale když to popře: Račte prominout / nevzpomínám si / je mi líto / (vyskočí) Bratře! vyhrálš, bratře! Sfoukni svou lucernu, chytrý Diogene! / našels, koho hledáš.

RAZMANN / Ty jsi vykutálený praktikus.

SPIEGELBERG / Můj ty Bože, o tom jsem nikdy nepochyboval / Nu, a když máš svého muže pěkně v hrsti, tak jen pozor, ať ti neuklouzne! / Vidíš, synu, to jsem dělal tak: Jak jsem mu přišel na stopu, pověsil jsem se svému kandidátu na paty jako klíště, pil jsem s ním na bratrství, a to se rozumí, že za něj musíš táhnout! stojí to pořádnou sumu, ale na to nedbej. / Pokračuješ, zavedeš ho mezi hráče a k holkám, zapleteš ho do rvaček a darebáctví, a přijde na mizinu se zdravím a s penězi, se svědomím a s dobrou pověstí; neboť ne svedeš pranic, když ho nezkažíš na těle i na duši. / A věř mi, bratře, o tom jsem se při své rozvětvené praxi padesátkrát přesvědčil, jak z něho vykouříš poctivost, propadne ďáblu / Pak je to jen krůček, a tak snadný jako skok od nevěstky k svíčkové bábě. / Ale slyš! co to bylo za ránu?

RAZMANN / To zahřmělo, jen dál!

SPIEGELBERG / Ještě se to dá udělat kratší a lepší methodou: připravíš svého muže o celý majetek, až mu nezbuďe ani košile, a pak už přijde sám / mne nic nemusíš učit, bratře / jen se optej tamtoho opáleného chlapa / Sakra! na toho jsem ti vyzrál / ukázal jsem mu čtyřicet dukátů a slíbil mu je, zaopatřili mi otisky klíčů svého pána / a pomysli si, ten pitomec to udělá, přinese mi,

ať mě veme ďas, ty klíče a chce ode mne peníze. / Monsieur, povídám, víte-li pak, že tyto klíče teď rovnou ponesu na policii a že vám zaopatřím letní byt na šibenici? / Ztraceně! tos měl chlapa vidět, jak vyvaloval oči a jak se začal otřepávat jako mokrá pudl. / „Pro živého Boha, račte se smilovat! já bych / já bych /“ Co bys? vezmeš svých pět švestek a půjdeš se mnou k čertu? / „Ale milerád, je mi potěšením.“ Hahaha! chudáku, myši se chytají na špek / vysměj se mu, Razmanne! hahaha!

RAZMANN / Ano, ano, opravdu. Tu lekci si zapíšu zlatými písmeny za uši. Satanáš ví, koho si vybrat, že si tebe vzal za dohazovače.

SPIEGELBERG / Vidíš, bratře? A já si myslím, zaopatřím-li mu deset jiných, že mne pustí / vždyť každý nakladatel dává svému kolportérovi desátý výtisk zdarma, proč by se ďábel handrkoval jako žid? Razmanne! já čichám prach /

RAZMANN / Saframente, to já čichám už dávno. Pozor, to se tu nablízku něco semlelo! / Ano, ano, jak ti povídám, Morici / budeš hejtmanovi vítán se svými rekruty / on už také navnadil pořádné chlapy.

SPIEGELBERG / Ale ti, které přivádím já, ti moji! / He /

RAZMANN / Nu ano, dlouhé prsty asi mají / ale povídám ti, pověst našeho hejtmana uvedla už i poctivé chlapy do pokušení.

SPIEGELBERG / Ale jdi.

RAZMANN / Docela vážně! A nestydí se pod ním sloužit. On nevráždí pro lup jako my / o peníze se nikdy valně nestaral, ani když jich mohl mít na kopy, a i třetinu kořisti, na kterou má právo, rozdává sirotkům anebo umožňuje chudým nadaným hochům, aby šli na studia. Ale může-li ti potýrat nějakého zemánka, který své sedláky dře jako dobytek; může-li přepadnout opremovaného padoucha, který překrucuje zákony a vykládá právo podle toho, co mu kdo dá, anebo může-li chytit jiného takového ptáčka / to ti je, chlape, ve svém živlu / řádí jako čert, jako by měl v těle samé furie.

SPIEGELBERG / Hm! hm!

RAZMANN / Nedávno jsme se dozvěděli v hospodě, že tudy pojede z Řezna bohatý hrabě, který chytráctvím svého advokáta vyhrál milionový proces;

hejtman zrovna seděl u stolu a hrál v šachy. / Kolik nás je? ptal se mne a vyskočil; viděl jsem, jak se hryže do dolního rtu, a to dělá, jen když má největší vztek. / Jenom pět! povídám. / Stačí! on na to, hodil hospodské na stůl peníze, vína, které mu podala, se ani netknul / a vydáme se na cestu. Po celou dobu slova nepromluvil, šel sám a jen se nás chvílemi ptal, zda jsme nic neviděli, a nakazoval nám, abychom přiložili ucho k zemi. Konečně přijíždí hrabě, vůz těžce naložen, advokát seděl u něho v kočáře, napřed jezdec, po stranách jeli dva sloužící / a tos ho měl vidět, jak se před námi přihnul s dvěma pistolemi v ruce k vozu, a jakým hlasem zavolal: Stůjte! / Vozka nechtěl zastavit a hned se skutálel s kozlíku; hrabě vystřelil z vozu do vzduchu, jezdcí ujeli / A on jako hrom na něj: Peníze sem, ty bídáku! / ležel tam jako býk pod sekerou / a ty jsi ten darebák, jenž dělá ze spravedlnosti prodejnou děvku? Advokát se třásl, zuby mu cvakaly / a už měl dýku v břicho jako hřebík ve zdi. / Udělal jsem, co bylo na mně! zvolal a odvrátil se hrdě od nás, drancovat si můžete sami. A s tím zmizel do lesa /

SPIEGELBERG / Hm, hm! Bratře, co jsem ti prve vypravoval, bylo jen mezi námi, to není pro něj. Rozumíš?

RAZMANN / Dobrá, dobrá, rozumím.

SPIEGELBERG / Vždyť ho znáš! Má takové divné vrtochy. Rozumíš mi.

RAZMANN / Rozumím, rozumím.

Schwarz příběhne v plném trysku.

RAZMANN / Kdo tu? Co se děje? Cestující v lese?

SCHWARZ / Honem, honem! Kde jsou ostatní? Setsakra! vy tu lelkujete a žvaníte! Copak nevíte / copak vůbec nic nevíte? / a Roller /

RAZMANN / Co je, co je?

SCHWARZ / Roller visí, a ještě čtyři s ním. /

RAZMANN / Roller? Ďasa! od kdy? odkud to máš?

SCHWARZ / Přes tři neděle už sedí a my o ničem nevíme, třikrát ho soudili a my o ničem neslyšeli; na skřípec ho natáhli a ptali se, kde prý je hejtman? /

ale ten statečný hoch nepověděl; včera vynesli rozsudek, dnes ráno jel rychlou poštou rovnou do pekla.

RAZMANN / Proklatě! Ví o tom hejtman?

SCHWARZ / Teprve včera se to dozvěděl. Rozkatil se jako tur. Víš, že Rollera měl vždycky ze všech nejradši / a teď to mučení / . Dal pod věž dopravit motouz a žebřík a jinak nedal, sám se přestrojil do mnišského hábitu, vplížil se k němu a chtěl se za něj vydávat; Roller to však zarputile odmítal; tak se zapřísáhl přísahou, až nám šel mráz po těle, že mu prý zapálí pohřební pochodeň, jakou neměl ještě žádný král, která jim sakramentsky připálí hřbet. Město si to pěkně odnese. Už dávno má na ně pífku, že je tak hnusně bigotní, a to víš, když řekne Moor: Já to udělám, je to, jako by to našinec už udělal. RAZMANN / To je pravda! znám hejtmana. Kdyby byl ďáblu dal slovo, že přijde do pekel, nepomodlil by se, i kdyby ho půl Otčenáše mohlo spasit! / Ale chudák Roller! chudák Roller! /

SPIEGELBERG / Memento mori! Ale to mě nevzrušuje. (*Zpívá si písničku:*)

Když kráčím kolem šibenice,
já na mrtvého zašilhám:
kdo z obou nás měl vtipu více?
tak se jen, blázne, houpej sám.

RAZMANN / (*vyskočí*) Slyšíš? Rána. (*Za scénou výstřely a hluk.*)

SPIEGELBERG / A zas!

RAZMANN / A ještě! Hejtman!

(*Za scénou se zpívá:*)

Chceš-li lotra na oprátku,
tak si ho jen pěkně chyt. (*Da capo.*)

SCHWEIZER, ROLLER / (*za scénou*) Hola hó! Hola hó!

RAZMANN / Rollere! Rollere! Ďas mě vem!

SCHWEIZER, ROLLER / (za scénou) Razmanne! Schwarz! Spiegelbergu!
Razmanne!

RAZMANN / Rollere! Schweizere! Hrom a peklo! (Všichni tři mu letí ustříc.)

Loupežník Moor na koni.

*Schweizer, Roller, Grimm, Schusterle,
tlupa loupežníků, pokrytých blátem a prachem.*

LOUPEŽNÍK MOOR / (seskakuje s koně) Na svobodě! Na svobodě! / jsi zachráněn, Rollere! / Odvedte mého vraníka a omyjte ho vínem. (Vrhne se na zem.) To bylo!

RAZMANN / (Rollerovi) Nu, přísám Lucifer! vypletli tě z kola?

SCHWARZ / Jsi jeho duch? nebo jsem se zbláznil? či jsi to opravdu ty?

ROLLER / (udýchán) Jsem to já. Opravdu. Živý. Co myslíš, odkud přicházím?

SCHWARZ / Copak jsem cikánka? Už nad tebou zlomili hůl.

ROLLER / To je pravda, a ještě víc. Přicházím rovnou se šibenice. Počkej, jen co popadnu dech. Schweizer ti to poví. Dejte mi sklenici kořalky! / a tys tu taky, Morici? S tebou jsem myslel, že se shledám někde docela jinde / tak mi dejte sklenici kořalky! rozpadnu se vám tu / ach, hejtmane! Kde je můj hejtman?

SCHWARZ / Hned, hned! / tak povídej, tak spust! jak jsi vyváz? jak to, že tě zas máme? Hlava se mi točí. Se šibenice, povídáš?

ROLLER / (zvrhne do sebe láhev kořalky) Á, to chutná, to pálí! / rovnou se šibenice, povídám. To se koukáte jak vyjevení a nejde vám to na rozum / na tři kroky jsem byl od toho zatraceného žebříku, po kterém jsem měl vystoupit do klína Abrahamova / tak blízko, tak blizoučko / už ti mě prodali i s chlupy do anatomie! Za šňupku tabáku mohls mě mít celého. Hejtmanovi děkuji, že dýchám, že jsem volný, že žiju.

SCHWEIZER / To vám byla povedená švanda. Den předtím nám špehové donesli, že s Rollerem je amen, a jestli se nezboří nebe, že zítra ráno / to jako dnes / že bude po něm. / Vzhůru! velí hejtman, pro přátele všechno! / Za-

chráníme ho, a nepodaří-li se to, tak mu aspoň zapálíme pohřební pochodeň, jakou neměl ještě žádný král, a po čertech jim popálíme hřbet. Celá banda vyrazila. K němu jsme poslali rychlého posla a ten mu hodil do polévky lístek, na kterém všechno stálo.

ROLLER / Myslil jsem, že se to nepovede.

SCHWEIZER / Vyčítali jsme okamžik, až byly ulice prázdné. Celé město se šlo dívat na popravu, jezdci a pěší a vozy, všechno v jednom chumlu, hulákání a pohřební žalmy pod šibenicí se rozléhaly do daleka. Teď, povídá hejtman, zapalte, zapalte! Chlapi se rozlítli jako šípy, zapálili město na třiatřiceti místech najednou, házejí hořící doutnáky blízko prachárny, do kostelů a do stodol. / Mordie, neuběhlo ani čtvrt hodinky a vítr od severovýchodu, který má asi taky na město spadeno, nám přišel jako na zavolanou a vyháněl požár až na nejvyšší střechy. A my po ulicích nahoru a dolů jako vztekli / a hoří! hoří! po celém městě / a křik a řev a rachot / a do toho začnou zvony vyzvánět na poplach a prachárna vylítne do vzduchu, jako by se země rozpoltila a nebe puklo a peklo se propadlo o deset tisíc sáhů.

ROLLER / A teď se moji průvodci ohlédli / a město tam leželo jako Sodoma a Gomora, obzor v jednom plameni, všude kouř a síra, ze čtyřiceti pohoří kolem řve ozvěna té pekelné komedie, panická hrůza mrští s nimi o zem / já využiju té chvíle a rychle jako blesk / už mě rozvázali, tak jsem tomu byl blízko / zatím co moji strážci se dívají dozadu, zkameněli jako Lotova žena, já vezmu nohy na ramena, rozrazím zástup a pryč! Běžím šedesát kroků, odhodím šaty, skočím do řeky, plavu pod vodou, až si myslím, že mne ztratili s očí. Můj hejtman už čekal s koňmi a s šaty / tak jsem vyváz. Moore! Moore! Kéž by ses také brzy dostal do bryndy, abych se ti mohl odvděčit!

RAZMANN / To je bestiální přání, zasluhoval bys za ně viset / ale byl to kousek k prasknutí.

ROLLER / Byla to pomoc v nejvyšší nouzi, to nedovedete ocenit. Kdybyste tak s oprátkou na krku byli za živa kráčeli na svůj pohřeb jako já a viděli ty zatracené přípravy a rasovské ceremonie, a každým krokem, jak se potácím

dopředu, se pořád blíží, pořád příšerně roste ta proklatá mašina, na kterou mě chtěli nastěhovat, vypíná se v děsivé záři ranního slunce, a k tomu ti číhající katovi pacholci a ta děsná muzika / ještě mi skučí v uších / a krákorání celého hejna hladových vran, vyplašených s těla mého hnijícího předchůdce, a to všechno, všecinko / a k tomu už ta předtucha blaženství, které mi kynulo na onom světě! / Bratře, bratře! a z čista jasna svoboda! / Bylo to jak výstřel, jako by na nebeském sudu praskla obruč / víte, vy chlapi, já vám povídám, kdybyste z rozžhavené pece skočili do ledové vody, necítili byste tak silný rozdíl jako já, když jsem byl na druhém břehu.

SPIEGELBERG / *(se směje)* Ubožáčku! Nu, teď to máš za sebou! *(Připíjí mu.)* Na šťastné znovuzrození!

ROLLER / *(odhodí svou sklenici)* Ne, při všech pokladech světa ne! po druhé bych to nechtěl prožít. Umřít je víc než udělat šaškovský kotrmelec a strach ze smrti je horší než smrt.

SPIEGELBERG / A ta hopkující prachárna / chápeš už, Razmanne? / proto to na míle tak páchlo sírou, jako by si Moloch dal vyvětrat celou svou garderobu pod širým nebem / byl to mistrovský kousek, hejtmane, závidím ti ho.

SCHWEIZER / Když městu dělá radost koukat se, jak zapíchnou kamaráda jako šťvanou svini, co bychom si, k ďasů, dělali svědomí z toho, že kvůli našemu kamarádovi celé město zajde! A ještě k tomu mohli naši chlapi brát, co našli, a nemyslet ani na zaplacení, ani na trest. / He, vy! Co jste tam sekli?

JEDEN Z TLUPY / Já jsem se v té tlačnici proplížil do kostela svatého Štěpána a odpáral jsem lemování s oltářního roucha. Řek jsem si: Pánbůh je zámožný pán a může si udělat zlaté nitě i ze špagátu.

SCHWEIZER / Dobřes to provedl / co s těmi třetami v kostele? Nosí to Stvořitelé a ten se té veteši směje, a lidé ať pojdu hlady. / A ty, Spangelere, cos ulovil ty?

JINÝ / My jsme s Bügelem vydrancovali krám a neseme látek pro padesát lidí.

JINÝ / Já ukrad dvojce zlaté hodinky a k tomu tucet stříbrných lžiček.

SCHWEIZER / Dobrá, dobrá. A zapálili jsme jim toho, že to za čtrnáct dní neuhasí. Chtěli-li udusit požár, musí celé město utopit ve vodě. / Nevíš, Schufterle, kolik bylo mrtvých?

SCHUFTERLE / Říkají, že třiaosmdesát. Jen prachárna jich roztrhala šedesát.

LOUPEŽNÍK MOOR / *(velmi vážně)* Rollere, za velkou cenu jsem tě vykoupil.

SCHUFTERLE / Pah! pah, co je na tom? / Kdyby to ještě byli muži / ale byla to nemluvnata, která dělají do plenek, scvrklé babky, které od nich odháněly mouchy, vychrtlí peciválové, kteří už nemohli najít dveře / pacienti, kteří s nářkem volali doktora, ale ten se majestátním poklusem pustil za ostatním davem. / Co mělo zdravé nohy, vylétlo si na tu komedii, a jenom ti, co se nemohli hýbat, zůstali v městě, aby hlídali domy.

MOOR / Ó, ti ubozí červíci! Nemocní, říkáš, starci a děti? /

SCHUFTERLE / Ano, u všech rohatých! a pak šestinedělky a těhotné ženy, které se bály, že by pod šibenici potratily; mladé ženštiny, které měly strach, že se na té exekuci zhlédnou a že se jim narodí dítě se znakem šibenice na zádech. / Chudí básníci, kteří neměli co obout, protože své jediné boty dali do správký, a jiná taková verbež; nestojí za to o nich mluvit. Jak jsem tak šel ulicí, slyším v jednom domku vrnění, nahlédnu dovnitř a co vidím? Dítě to bylo, ještě svěží a zdravé, leželo na zemi pod stolem, který už už chytal / Ubožátko, řekl jsem, vždyť tu mrzneš, a hodil jsem je do plamenů /

MOOR / Skutečně, Schufterle? / A tyto plameny nechť ti hoří v prsou, až sama věčnost zešediví! / Pryč, nestvůro! Ať tě už nikdy nespátřím mezi svými lidmi! / Reptáte? / Rozvažujete? / Kdo si troufá rozvažovat, když já poroučím? / Pryč s ním, povídám / Je mezi vámi ještě víc těch, kteří dozráli pro můj hněv. Znáš tě, Spiegelbergu. Příště však vstoupím mezi vás a provedu strašlivou přehlídku. *(LOUPEŽNÍCI se strachem odejdou.)*

Moor sám, prudce přechází.

MOOR / Nenaslouchej jim, mstiteli na nebesích! / Co mohu já za to? Co můžeš ty za to, když tvůj mor, tvá drahota, tvá povodeň pohltí se zlosynem

těž spravedlivého? Kdo může rozkázat plameni, aby nezuřil i v požehnaném osení, má-li zničit hnízdo sršňů? / Fuj nad vraždou dětí, nad vraždou žen, nad vraždou chorých! / Jak mne tíží tento čin! Otrávil má nejkrásnější díla / . Hle, tu stojí před tváří nebes chlapec, rudý studem a zkrúšený výsměchem, chlapec, který si troufal hrát si s Jovišovým kyjem a bil trpaslíky, kde chtěl srážet Titany / jdi! jdi! ty nemáš dost sil, abys vládl mstitelským mečem vyššího soudu, tys podlehl při prvním rozmachu. / Tady se zříkám drzého záměru, půjdu a zalezu do nějaké skrýše pod zemí, kde světlo ustoupí před mojí potupou. (*Chce prchnout.*)

Loupežníci.

LOUPEŽNÍCI / (*spěšně*) Měj se na pozoru, hejtmane! Straší tu! Houfy českých jezdců projíždějí lesem / to jim sám dábel nakukal / .

DALŠÍ LOUPEŽNÍCI / Hejtmane, hejtmane! Vyslídili nás / kolem dokola jich několik tisíc obkličuje střední část lesa.

JINÍ LOUPEŽNÍCI / Běda, běda, běda! Zajmou nás, na kolo vpletou, rozčtvrtí! Mnoho tisíc husarů, dragounů a myslivců projíždí kolem pahorku a obsadili všechny cesty z lesa. (*MOOR odejde.*)

Schweizer. Grimm. Roller. Schwarz. Schusterle.

Spiegelberg. Razmann. Tlupa loupežníků.

SCHWEIZER / Tak jsme je konečně vyburcovali? Raduj se, Rollere! Už dlouho jsem si přál porvat se s těmi komisárkovými rytíři. / Kde je hejtman? Je celá tlupa pohromadě? Máme dost prachu?

RAZMANN / Prachu je spousta. Ale je nás všeho všudy osmdesát, a tedy sotva jeden proti dvaceti.

SCHWEIZER / Tím líp; a ať jich je třeba padesát na můj malík! Čekali tak dlouho, až jim podpálíme slámu pod zadnicí. / Bratři, bratři, jen žádný strach. Oni nasazují život za sedm krejcarů; ale my bojujeme za život a za svobodu! / Padnem na ně jako potopa a jako blesk. / U čerta, kde jen je hejtman?

SPIEGELBERG / Opouští nás v této bídě. Copak už nemůžeme upláchnout?

SCHWEIZER / Upláchnout?

SPIEGELBERG / Ó! Proč jsem nezůstal v Jerusalemě!

SCHWEIZER / Zalkni se ve stoce, ty špíno jeden! Na nahé jeptišky, to si otevřeš hubu, ale vidíš-li mužskou pěst / / Babo, teď ukaž, co jsi, nebo tě zašijou do svinské kůže a poštvou na tebe psy.

RAZMANN / Hejtman, hejtman!

Moor se vrací; mluví pomalu pro sebe.

MOOR / Nechal jsem je dokola obkličít, teď ať bojují jako zoufalci. (*Nablas:*) Děti! Jde o všechno! Jsme ztraceni, nebudem-li bojovat jak postřelení kanci!

SCHWEIZER / Ha! já jim rozpárám břicho svými tesáky, až jim střeva vyhřeznou! / Ved' nás, hejtmane! Půjdeme za tebou do chřtánu smrti!

MOOR / Nabijte všechny pušky! Prachu je přece dost?

SCHWEIZER / (*vyskočí*) Tolik, že by se země dala vystřelit na měsíc!

RAZMANN / Každý má nabito pět párů pistolí, k tomu ještě tři pušky.

MOOR / Dobrá, dobrá! Pár lidí ať vyleze na stromy nebo se schová do houští a pálí do nich zezadu. /

SCHWEIZER / Tam patříš ty, Spiegelbergu!

MOOR / My ostatní jim vpadneme jak furie do boku.

SCHWEIZER / S těmi jdu já, já!

MOOR / Přitom ať každý píská na píšťalku a pobíhá lesem, aby se zdálo, že je nás bůhvíkolik; pusťte také všechny psy s provazů a štvěte jim je do boků, aby se rozdělili, rozptýlili a vběhli vám do rány. My tři, Roller, Schweizer a já, půjdeme tam, kde bude nejtěžší mela.

SCHWEIZER / Výborně, znamenitě! / My se do nich dáme, že nebudou vědět, odkud lítají facky. Já dovedu sestřelit jablko od huby, jen ať si přijdou. (*SCHUFTERLE tabá SCHWEIZERA za šosy, ten mluví po straně s hejtmanem.*)

MOOR / Mlč!

SCHWEIZER / Prosím tě . . .

MOOR / Pryč! Ať za to děkuje své hanbě, ta ho zachránila. On nezemře tam, kde já a můj Schweizer a můj Roller. Ať se svlékne, já vypovím, že to je cestující a že jsem ho okradl. / Neboj se, Schweizere! Přísahám ti, že bude přece jen ještě viset.

Páter vystoupí.

PÁTER / (*stranou, zaražen*) To je to dračí doupě? / Dovolte, pánové! Jsem sluha církve, a venku stojí sedmnáct set vojáků a hlídá každý vlásek na mé hlavě.

SCHWEIZER / Bravo! Bravo! To řekl dobře, aby se mu nic nestalo.

MOOR / Mlč, kamaráde! / Řekněte stručně, pane pátere, co tu pohledáváte?

PÁTER / Posílá mne vznešená vrchnost, která rozhoduje o životě a smrti / vy zloději / vy žháří / vy lotři / jedovaté zmije, plazící se potmě a kousající v skrytu / vyvrhelové lidstva / zrození pekla / pochoutko krkavců a hmyzu / posádka vyvolená pro šibenici a kolo /

SCHWEIZER / Pse! přestaneš nadávat / nebo / (*rozpřáhne se na něj pažbou*)

MOOR / Styď se, Schweizere! vždyť ho vyvedeš z konceptu / umí své kázání tak pěkně nazpaměť / jen dále, velectěný / „pro šibenici a kolo?“

PÁTER / A ty, ty povedený hejtmane! Ty vojevodo všech kapsářů! Ty králi lotrů! Veleknězi všech darebáků pod sluncem! / Ty, jenž se navlas podobáš onomu prvému hnusnému buřiči, jenž tisíc legií nevinných andělů zažehl ohněm vzpoury a strhl je do propasti zatracení / / Nářek opuštěných matek rozléhá se v tvých šlépějích, krev chlemstáš jako vodu, lidé mají pro tvou vražednou dýku stejnou cenu jako bubliny /

MOOR / Zcela správně, zcela správně! Jen dál!

PÁTER / Cože? zcela správně, zcela správně? to má být odpověď?

MOOR / Jak, velectěný? toho jste se asi nenadál? Pokračujte, jen dál! Co jste chtěl ještě říci?

PÁTER / (*se zápaem*) Hruzný člověče! odstup ode mne! Nelpí na tvých prokletých prstech krev zavražděného říšského hraběte? Což jsi svýma zloděj-

skýma rukama neznesvětil svatyni Páně, což jsi darebně neuloupil posvěcené mešní nádoby? Jakže? nevetls do našeho bohobojného města smolnice? neshodils prachárnu na hlavy dobrých křesťanů? (*Spráskne ruce.*) Děsné, děsné zločiny, od nichž se zvedá zápach až k nebi, které přivolávají soudný den s hrůzou a odplatou i s posledním hlaholem pozounů!

MOOR / Až potud jste hádal úplně bezvadně! ale teď k věci! Co mi vzkazuje slavný magistrát?

PÁTER / Čeho nejsi hoden / Rozhlédni se kolem sebe, ty žháří a vrahu! Kam dohlédneš, jsi obklíčen našimi jezdci / nemůžeš už uniknout; jako že na těchto dubech rostou třešně a na těchto jedlích broskve, tak jistě vyváznete zde z těchto dubů a jedlí.

MOOR / Slyšeli jste, Schweizere a Rollere? / Ale jen dál!

PÁTER / Ty lotře, poslyš tedy, jak dobrotivě, jak shovívavě se k tobě soud zachová: jestliže teď bez prodlení přilezeš ke křížku a poprosíš o milost, pak, hled, místo přísného trestu se ti dostane slitování a spravedlnost ti bude milující matkou / přimhouří oko nad polovinou tvých zločinů a spokojí se / považ jen / spokojí se tím, abys byl vpleten na kolo.

SCHWEIZER / Slyšels, hejtmane? Mám tomu cvičenému ovčáckému psu sevřít hrdlo, až mu vyskřikne červená?

ROLLER / Hejtmane! / Hrom do toho! / Hejtmane! / Jak se kouše do dolního rtu! Mám toho chlapa nakopnout, až poletí vzhůru nohama?

SCHWEIZER / Mně! mně! Já padám před tebou na kolena! Mně popřej rozkoš, abych ho směl rozdrtit na kaši! (*PÁTER křičí.*)

MOOR / Ruce pryč! Nikdo ať se ho ani nedotkne! / (*PÁTEROVI, tase svůj kord.*) Pohleďte, pane pátere! zde jich stojí devětasedmdesát a já jsem jejich hejtmán. Nikdo z nich neumí lítat na povel a komando a nikdo z nich neumí tancovat podle muziky kanonů, a venku jich stojí sedmnáct set, kteří zešedivěli ve vojenské službě / ale teď poslyšte! tak mluví Moor, hejtmán paličů: Je pravda, zabil jsem říšského hraběte, zapálil jsem a vydrancoval dominikánský kostel, vhodil jsem smolnice do vašeho bigotního města a sho-

díl prachárnu na hlavy dobrých křesťanů / ale to ještě není všechno. Udělal jsem toho ještě víc. (*Vztáhne pravou ruku.*) Pohleďte na tyto čtyři drahocenné prsteny, které zdobí mou ruku / jděte a vyřídte bod za bodem pánům od soudu, kteří rozhodují o životě a smrti, co uvidíte a uslyšíte. / Tento rubín jsem stáhl s prstu ministra, kterého jsem skolil na honu k nohám jeho knížete. Patolízalstvím se vyšvihl z luzy až k místu prvního knížecího milce, pád soupeřův byl podnoží jeho povýšení / slzy sirotků ho vyzvedly. Tento diamant jsem stáhl finančnímu radovi, který prodával hodnosti a úřady těm, kdo nejvíc nabízeli, a truchlící vlastence vyhazoval ze dveří. / Tento achát nosím na počest kněžoura, jako jste vy, kterého jsem zardousil vlastní rukou, když se na kazatelně rozplakal, že prý inkvisice upadá. / Mohl bych vám vypravovat ještě víc historek o svých prstenech, kdyby mi nebylo líto už těch několika slov, která jsem s vámi promarnil / .

PÁTER / Ó faraone! Faraone!

MOOR / Slyšíte? Všimli jste si toho povzdechu? Zda tu nestojí, jako by chtěl s nebe vymodlit oheň, aby padl na Chóre a jeho rotu? Odsuzuje pokrčením ramenou, zatracuje jediným křesťanským ach! / Což může být člověk tak slepý? Což ten, kdo se dívá jak stooký Argus, slídí-li po skvrně na svém bližním, může být sám k sobě úplně slepý? / Křičí o šlechtnosti a snášenlivosti, a přitom Bohu lásky přinášejí lidské oběti jako Molochovi. / Kážou o lásce k bližnímu, a přitom s kletbami odhánějí od svého prahu osmdesátiletého slepce; hřímají proti lakotě, a vylidnili přitom Peru pro pruty zlata a pohany zapřáhli do svých vozů jak tažný dobytek / Lámou si hlavu, jak mohla příroda stvořit takového Jidáše Iškariotského / ale každý z nich by zradil Boha trojjediného za deset stříbrňáků.

Ó vy farizeové, vy penězokazi pravdy, vy opice božství! Neostýcháte se poklekat před křížem a před oltáři, záda si drásáte řemeny a posty mučíte své tělo; domníváte se, že takovými ubohými kejkly oklamete toho, koho sami, vy blázni, nazýváte přece vševědoucím / asi tak, jako se nejhůř vysmíváme velkým lidem, lichotíme-li jim, že prý nenávidí lichotníky. Honosíte se svou

počestností a vzorným životem, ale Bůh, jenž vidí do vašeho srdce, by se rozlítil proti Stvořiteli, kdyby právě on nebyl tím, jenž tu obludu nad Nilem stvořil. / Odvedte ho, ať už ho nevidím.

PÁTER / Že zlosyn může být ještě tak hrdý!

MOOR / To ještě nic není. / Teď promluví hrdě. Jdi a řekni veleslavnému soudu, který metá kostky nad životem a smrtí: Já nejsem zloděj, který se spolčuje se spánkem a s půlnocí a který pod šibenicí vede velké a pánovité řeči / co jsem udělal, to si jednou bezpochyby přečtu v dlužní knize nebe; ale s jeho bídnými správci už neztratím ani slovo. Řekni jim, že mým řemeslem je odplata / pomsta je má živnost. (*Obrátí se k němu zády.*)

PÁTER / Ty tedy nechceš milost? / Dobrá, s tebou jsem domluvil. (*Obrátí se k tlupě.*) Slyšte tedy vy, co vám spravedlnost po mně vzkazuje! / Vydáte-li ihned tohoto odsouzeného zlosyna v poutech do našich rukou, hleďte, bude vám nadobro prominut trest za vaše ohavnosti / svatá církev vás jako zbloudilé ovečky s novou láskou přivine na svou mateřskou hruď a každému z vás se otevře cesta k počestnému povolání. (*S triumfujícím úsměvem.*) Nuže, nuže? Jak to chutná, Vaše Veličenstvo? Tak jen do toho! Svažte ho a jste svobodni.

MOOR / Slyšíte ho? Slyšíte? Co jste zaraženi? Proč váháte? Církev vám nabízí svobodu a vy jste skutečně už jejími zajatci. / Dává vám život, a to není maličkost, protože jste už doopravdy odsouzeni. / Slibuje vám počestné povolání, a jaký může být váš osud, i kdybyste zvítězili, než potupa, prokletí a pronásledování. / Ohlašuje vám smír s nebem, a vy už jste skutečně zatraceni. Ani chlup na vás nevyvázne z pekla. Ještě rozvažujete? Ještě kolísáte? Což je tak těžké volit mezi nebem a peklem? Pomozte mi přec, pane pátere!

PÁTER / (*stranou*) Pominul se ten chlap? / (*Nablas.*) Máte snad strach, že to je léčka, abychom vás dostali živé? / Čtete sami, zde je podepsán generální pardon. (*Dává SCHWEIZERovi list.*) Ještě pochybujete?

MOOR / Vizte jen, vizte! Co si můžete víc přát? / Podepsáno vlastní rukou

◦ to je milost nad očekávání ◦ či se bojíte, že nedostojí slovu, protože jste jednou slyšeli, že sliby zrádcům se neplní? ◦ Ó, nebojte se! Už politika by je přinutila, aby dostali slovu, i kdyby je dali samému satanášovi. ◦ Přisahal bych, že to myslí upřímně. Vědí, že já to jsem, kdo vás vzbouřil a naplnil hořkostí, vás mají za nevinné. Vaše zločiny si vyloží jako mladické poblouzení a ukvapené činy. Jenom mne chtějí dostat, jen já mám být potrestán. Není to tak, pane pátere?

PÁTER ◦ Jak se jmenuje ďábel, který z něho mluví? ◦ Inu ovšem, ovšem že je to tak ◦ ten chlap mne celého pomátl.

MOOR ◦ Jakže? ještě neodpovídáte? Snad si nemyslíte, že se ještě probijete? Jen se rozhlédněte, rozhlédněte se jen! to si nenamlouvejte, to by bylo dětinství. ◦ Či si snad lichotíte, že padnete jako hrdinové, protože jste viděli, jak já se těším na tu řež? ◦ Ó, nevěřte tomu! Vy nejste Moorové ◦ ◦ Vy jste ničemní zloději, bídné nástroje mých vyšších záměrů, opovrženšhodní jako provaz v rukou katových. ◦ Zloději nemohou padnout jako hrdinové. Pro zloděje je jediným dobrem život, pak přijde cosi strašlivého. ◦ Zloději mají právo třást se před smrtí. ◦ Slyšte, jak zní jejich trubky! Hledte, jak hrozivě se blýskají jejich šavle! Jak? stále ještě na vahách? přišli jste o rozum? zbláznili jste se? ◦ To je neodpustitelné! Neděkuji vám za svůj život, stydím se za vaši obět!

PÁTER ◦ (*v nejvyšším úžasu*) Já se zblázním, já uteču! Slyšel kdo něco takového?

MOOR ◦ Či se snad bojíte, že se sám probodnu a tak sebevraždou zničím smlouvu, která jedná jen o živém? Ne, děti, to jsou zbytečné obavy. Zde odhazují dýku a pistole i tuto lahvičku s jedem, která mi jednou měla posloužit ◦ jsem tak ubohý, že jsem ztratil i vládu nad vlastním životem. ◦ Jakže, a ještě na vahách? Či se snad domníváte, že se budu bránit, budete-li mě chtít svázat? Hledte! zde přivazuji svou pravici k této dubové větvi, jsem docela bezbranný, dítě by mne porazilo. ◦ Kdo opustí první svého hejtmana v nouzi?

ROLLER (*v divokém pohnutí*) A kdyby bylo kolem nás devatero pekel! (*Zamává dýkou.*) Kdo není pes, zachrání hejtmana!

SCHWEIZER ◦ (*roztrhá pardon a hodí kusy papíru PÁTEROVI do obličeje*) V našich kulích pardon! Pryč, ty bestie! řekni senátu, který tě poslal, žes nenašel v Moorově bandě ani jednoho zrádce. ◦ Zachraňte, zachraňte hejtmana!

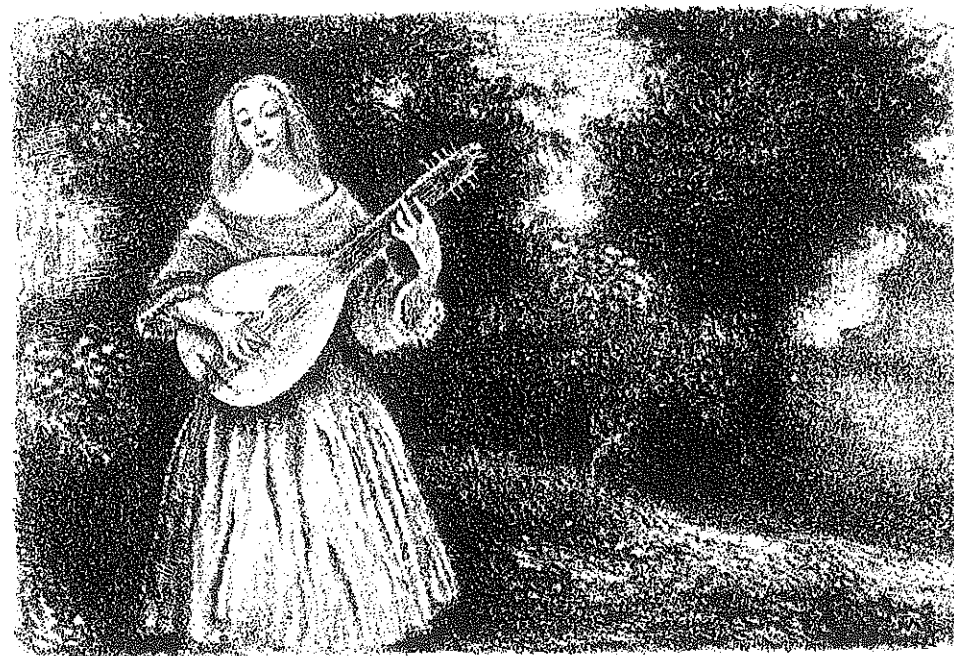
VŠICHNI ◦ (*lomozí*) Zachraňte, zachraňte, zachraňte hejtmana!

MOOR (*odtrhne ruku, radostně*) Teď jsme volni ◦ kamarádi! Má pěst vydá za celou armádu ◦ Smrt nebo svoboda! živého aspoň nedostanou nikoho z nás!

(*Troubí se k útoku. Hluk a povyk. Odcházejí s tasenými kordy.*)

TŘETÍ DĚJSTVÍ

SCÉNA PRVNÍ

Amalie v zabadě, hraje na loutnu.

AMALIE

Krásný byl jak anděl v jasu ráje,
krásný byl a s myslí hrdinnou.
Jeho pohled / vonné slunko máje,
zrcadlené modrou hladinou.

V jeho náruči / ó rozkoš krutá /
srdcí dvě se vssálo do sebe;
před očima tmu a ústa nepohnuta /
duch byl vzhůru lákán do nebe.

Jeho polibky / slast bez úhony!
plamenů tak objímá se dvě,

na harfě tak spojují se tóny
v souzvuk harmonie nebeské /

připoutaly, spjaly, strhly ducha s duchem,
chvěly se a plály ret i líc /
duše v duši vpita / nebem, zemí, vzduchem
letěli dva milenci si vstříc.

Zemřel mi / a marně lká ret za ním,
jeho jméno marně šepotá.
Zemřel mi / a ztraceným je lkaním
všechna slast, ach, mého života.

Vystoupí Franc.

FRANC / Už zase zde, ty tvrdohlavá blouznilko? Odešlaš tajně od veselé
hostiny a zkazilas hostům radost.

AMALIE / Škoda té nevinné radosti! V tvých uších musí ještě znít žalozpěv,
který zpívali nad hrobem tvého otce.

FRANC / Copak chceš věčně naříkat? Nech mrtvé spát a dej štěstí živým!
Přicházím /

AMALIE / A kdy zas odejdeš?

FRANC / Ó běda! nedívej se tak ponuře a pyšně! zarmucuješ mě, Amalie.
Přicházím ti říci /

AMALIE / A mně nezbyvá než poslouchat, vždyť Franc Moor se stal mi-
lostivou vrchností.

FRANC / Ano, na to jsem se tě chtěl právě ptát / Maximilian odešel spat do
hrobky otců. Pánem jsem já. Ale chtěl bych jím být docela. Amalie / víš
přec, číms byla našemu domu, bylas jakoby Moorova dcera, jeho láska k tobě
přežila i smrt, na to přece nikdy nezapomeš / .

AMALIE / Nikdy, nikdy. Kdo by to také s tak lehkou myslí dovedl při vese-
lých hodech spláchnout vínem!

FRANC / Sluší se, abys lásku mého otce odměnila na jeho synech, a Karel je
mrtev / žasneš? jímá tě závrť? Ano, opravdu, vždyť to pomýšlení je tak li-
chotivé a povznášející, že omračuje i ženskou pýchu. Franc šlape po lásce
nejurozenějších dam, Franc přichází a nabízí chudému sirotku, jenž bez
něho je ničím, své srdce, svou ruku a s ní všechno své zlato a všechny své
zámky i lesy. / Franc, kterému všichni závidí a jehož se bojí, dobrovolně se
prohlašuje za otroka své Amalie /

AMALIE / Proč nespálí blesk ten rouhavý jazyk za tak nestoudná slova! Za-
vraždils mého milovaného Karla a já tě mám nazývat svým chotěm! Ty /
FRANC / Ne tak zprudka, milostivá princezničko! / Ovšem, Franc se před
tebou nekrouť jak vrkající seladon / Franc nemá ve zvyku, aby jako roz-
toužený arkadský pastýř svěřoval svůj milostný stesk ozvěně slují a skal. /
Franc mluví, a nedočká-li se odpovědi, bude / poroučet.

AMALIE / Ty červe, poroučet? mně poroučet? / a narazí-li tvůj rozkaz na
potupný výsměch?

FRANC / To neuděláš. Pak znám ještě prostředek, jak zlomit pýchu tvé do-
mýšlivé tvrdohlavosti / do kláštera s tebou!

AMALIE / Bravo! znamenitě! a v klášterních zdech budu na věky ušetřena
tvého baziliščího pohledu a budu mít klid, budu myslet na Karla a toužit po
něm. Je mi vítán tvůj klášter! jen ať mě přijmou jeho zdi!

FRANC / Haha! takhle? / dej si pozor! Teď mne naučila umění, jak tě mu-
čit / ten věčný vrtoch s tvým Karlem ti vypudím z hlavy jako lítice s ohni-
vými vlasy; za obrazem tvého miláčka bude číhat strašidelný přízrak France
jako začarovaný pes, který hlídá poklady podsvětí. / Za vlasy tě přivleču do
kaple, s mečem v ruce na tobě vynutím manželský slib, násilím si zjednám
přístup k tvému panenskému loži a překonám tvůj pyšný stud ještě větší
pýchou.

AMALIE / (*dá mu políček*) A zde má výbava!

FRANC / *(vztekle)* Ha! desetkrát, stokrát mi tohle zaplatíš! / Ne mojí manželkou / té cti se ti nedostane / mou maitressou se staneš a poctivé selky si budou na tebe prstem ukazovat, odvážíš-li se vyjít na ulici. Jen si skřípej zuby / ať tvé oči na mne dští oheň a smrt / mně je vztek ženy požitkem, a tebe kráší, činí tě ještě žádoucnější. Pojď / tvůj odpor dovrší můj triumf a ve vynucených objetích znásobí mou rozkoš. / Pojď se mnou do mé ložnice / hořím touhou / teď ihned se mnou musíš jít! *(Chce ji násilím odvléci.)*

AMALIE / *(padne mu okolo krku)* Odpusť mi, Franci! *(Jak ji chce obejmout, vytrhne mu dýku a prudce ustoupí.)* Vidíš, zlosyne, co teď z tebe mohu udělat? / Jsem žena, ale zběsilá žena / jen se opovaž dotknout se necudně mého těla / tato ocel projede tvou vilnou hrudí a duch mého ujce povede mi při tom ruku. Pryč odtud! *(Zažene ho.)*

AMALIE / *(sama)* Ach, jak je mi dobře. / Teď mohu volně vydechnout / cítila jsem se silná jako oř, jemuž jiskry srší z nozder, pocítila jsem hněv jako tygřice, která se žene za vítězně pokřikujícím lupičem svých mládat. / Do kláštera, říká? Díky za ten šťastný pokyn! / Teď našla oklamaná láska své útočiště / klášter / Spasitelův kříž bude útočištěm oklamané lásky. *(Chce odejít.)*

HEŘMAN / *(ostýchavě vstoupí)* Slečno Amalie! Slečno Amalie!

AMALIE / Nešťastníče! Co mne rušíš?

HEŘMAN / Musím svou duši zbavit té tíže, aby mě nestrhla do pekel. *(Klesne před ní na kolena.)* Odpuštění! odpuštění! Krutě jsem vás urazil, slečno Amalie.

AMALIE / Vstaň! Odejdi! Nechci o ničem vědět! *(Chce odejít.)*

HEŘMAN / *(ji zadržuje)* Ne! Zůstaňte! Proboha! Pro věčného Boha! Musíte se dovědět všechno.

AMALIE / Už ani slova. / Odpouštím ti. / Odejdi v pokoji. *(Chce odkvapit.)*

HEŘMAN / Jen jediné slůvko / vrátí vám všechn váš klid.

AMALIE / *(se vrací a hledí naň s údivem)* Jak, příteli? Kdo na nebi i na zemi by mi mohl vrátit klid?

HEŘMAN / Jediné slůvko z mých úst / popřejte mi sluchu!

AMALIE / *(soucítěně ho bere za ruku)* Ty dobrý muži / Což může tvé slovo otevřít brány věčnosti?

HEŘMAN / *(povstane)* Karel žije!

AMALIE / *(vzkřikne)* Nešťastníku!

HEŘMAN / Ano / A ještě slůvko / váš strýc /

AMALIE / *(vrbajíc se mu do cesty)* Lžeš /

HEŘMAN / Váš strýc /

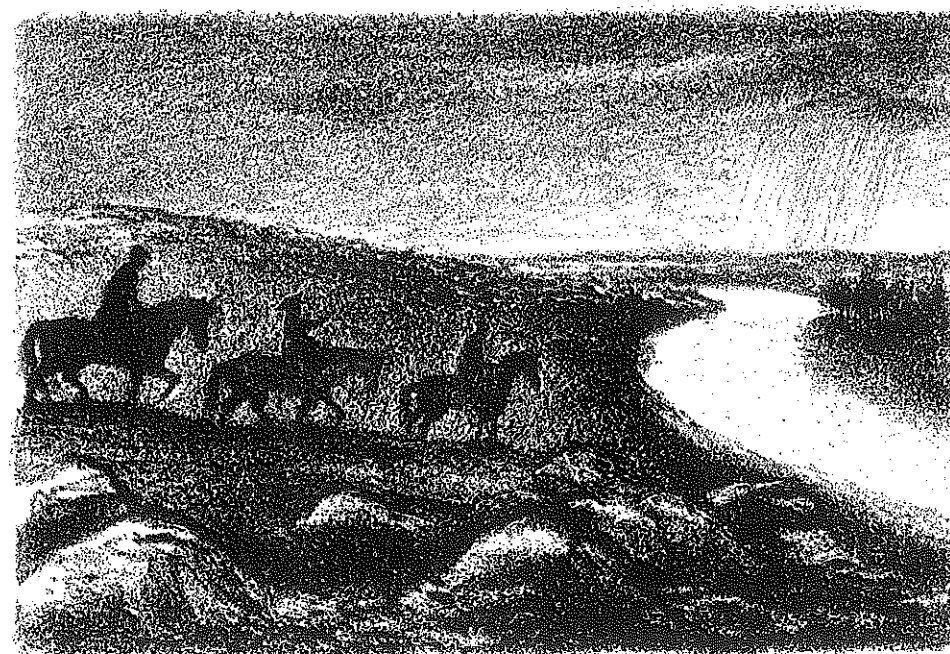
AMALIE / Karel žije!

HEŘMAN / A váš strýc /

AMALIE / Karel žije?

HEŘMAN / A váš strýc také. / Neprozradte mne! *(Odkvapí.)*

AMALIE / *(stojí dlouho jako zkamenělá. Pak se divoce vzchopí a spěchá za ním)* Karel žije!

SCÉNA DRUHÁ

Krajina při Dunaji.

Loupežníci utábořeni na výšině pod stromy; na úbočí se pasou koně.

MOOR / Tady ulehnu. (*Vrhne se na zem.*) Jsem jako rozmlácen. A jazyk suchý jako troud. (*SCHWEIZER se nepozorovaně vytratí.*) Poprosil bych vás, abyste mi došli k řece pro trochu vody, ale jste všichni na smrt unaveni.

SCHWARZ / A víno nám také došlo.

MOOR / Jen hleďte, jak krásně vzrostlo obilí! / Stromy se skoro lámou pod požehnanou úrodou. A na vinicích se nalévají hrozny.

GRIMM / Je úrodný rok.

MOOR / Myslíš? / Tedy přec alespoň jedna námaha se vyplatila. Alespoň jedna? / Ale přes noc mohou přijít kroupy a všechno potlučou.

SCHWARZ / To je docela možné. Všechno může zahynout, pár hodin před žatvou.

MOOR / To právě říkám. Všechno zahyne. Proč by se člověku dařilo to, v čem se podobá mravenci, když se mu hatí, čím se rovná bohům? / nebo je zde hranice jeho určení?

SCHWARZ / Já ji neznám.

MOOR / Dobře se ti mluví a ještě lehčeji žije, když se po ní nikdy neptáš. / Bratře / viděl jsem lidi, jejich včelí starosti a jejich obrovské projekty / jejich božské záměry a jejich krtčí hemžení i jejich podivnou honbu za štěstím; jeden se svěčuje letu svého oře / druhý oslímu nosu / třetí svým vlastním nohám; viděl jsem celou tu pestrou loterii života, do níž leckdo vsadí svou nevinnost i / své nebe, jen aby udělal trefu / a nakonec vyjdou samé nuly, výhra tam vůbec nebyla. Ta podívaná, bratře, ti vhání slzy do očí a zároveň dráždí bránci k smíchu.

SCHWARZ / Jak nádherně tam zapadá slunce!

MOOR / (*zabředl v ten obraz*) Tak umírá hrdina hodný zbožňování.

GRIMM / Jsi dojat, jak se zdá.

MOOR / Když jsem byl ještě chlapec, bylo mou zamilovanou myšlenkou žít jako slunce a jako slunce zemřít. / (*Překonává bolest.*) Byla to chlapecká myšlenka!

GRIMM / To bych řekl.

MOOR / (*stábně si klobouk do obličeje*) Byla to doba / / Nechte mě o samotě, kamarádi.

SCHWARZ / Moore! Moore! U ďasa, co je? / jak zbledl!

GRIMM / U všech všudy! co je s ním! je mu zle?

MOOR / To byla doba, kdy jsem nemohl usnout, zapomněl-li jsem se na noc pomodlit /

GRIMM / Zbláznil ses? Necháš se mentorovat svými chlapeckými lety?

MOOR / (*položil GRIMMOVI blavu na prsa*) Bratře! Bratře!

GRIMM / Jak? nebud' přece dítě / prosím tě /

MOOR / Ó, kéž bych byl zas dítě, kéž bych byl!

GRIMM / Fuj!

SCHWARZ / Vzpamatuj se. Jen pohleď na tu malebnou krajinu / ten krásný večer.

MOOR / Ano, přátelé, svět je tak krásný.

SCHWARZ / Nu, to bylo rozumné slovo.

MOOR / Země je tak nádherná.

GRIMM / Tak / tak / to slyším rád.

MOOR / (*sklesle*) A já tak ohyzdný na tomto krásném světě / a já nestvůra na této nádherné zemi.

GRIMM / Ó běda, běda!

MOOR / Má nevinnosti! Nevinnosti má! / Vizte! všechno se vyšlo slunit v mírné záři jara / proč já jediný z nebeských slastí ssaji peklo? / Jak šťastné je vše, jak sbratřeno duchem míru! / celý svět je jediná rodina s jediným otcem tam na výšinách. / Mým otcem však není. / Já jediný jsem zavržen, jen já jsem vyloučen z řady čistých / mně není dopřáno sladké jméno dítěte / ani toužebný pohled milencin / ani přátelské objetí. (*Divoce uskočí.*) Obklopen vrahy a sykotem zmijí / železnými pouty přikován k neřesti / v závratí se potácím k hrobu zkázy po vratké stezce hříchu / já, prostřed květin šťastného světa bolestí řvoucí zavržený anděl Abbadona!

SCHWARZ / (*ostatním*) Nechápu to. Tak jsem ho nikdy neviděl.

MOOR / (*teskně*) Kéž bych se směl vrátit do lůna matčina! Kéž bych se směl narodit jako žebrák! / Ne! více bych nechtěl, nebesa, než být jedním z tamtěch nádeníků! / Chtěl bych se znavit, až by mi krev stékala se skrání, za rozkoš jediného poledního spánku, za blaho jediné slzy.

GRIMM / (*ostatním*) Jen strpení, záchvat už povoluje.

MOOR / Byl čas, kdy kanuly tak klidně po mé tváři / ó dnové míru! Ty otcův zámku / vy zelená, zasněná údolí! Ó vy všechny rajske obrazy mého dětství! / Nevrátíte se nikdy / nikdy svým sladkým šelestem nezchladíte má hořící prsa? / Teskni se mnou, přírodo / Nikdy se už nevrátí, nikdy mi sladkým šelestem nezchladí hořící prsa. / Ty tam, na věky věků ty tam!

SCHWEIZER / (*vrací se, nesa v klobouku vodu*) Napij se, hejtmane / vody je tu dost, a studená jak led.

SCHWARZ / Vždyť krvácíš / cos dělal?

SCHWEIZER / Ale nic, ten žert mne moh stát obě nohy a krk. Tak vám běžím po pískovém svahu nad řekou, a tu máš! ujedou mi na písku nohy a já vám letím deset rýnských stop do hloubky / a jak tam ležím a probírám se k životu, najdu vám mezi kameny studánku čiré vody. Stálo to za to, myslím si, hejtman si pochutná.

MOOR / (*vrací mu klobouk a utírá mu obličej*) Člověk by ani neviděl rány, které ti čeští jezdci načmárali na čelo / díky, voda byla znamenitá, Schweizere / a ty jizvy ti sluší překrásně.

SCHWEIZER / Ach co, třicet se jich tam ještě vejde!

MOOR / Ba, děti, byl to horký den / a ztratili jsme jediného muže / můj Roller skončil krásnou smrtí. Postavili by mu mramorový náhrobek, kdyby nebyl padl pro mne. Spokojte se tímto. (*Utírá si slzu.*) Kolik nepřátel zůstalo na bojišti?

SCHWEIZER / Sto šedesát husarů / třiadvadesát dragounů, na čtyřicet myslivců / dohromady jich padlo tři sta.

MOOR / Tři sta za jednoho! / Každý z vás má právo na tuto hlavu! (*Obnaží hlavu.*) Zde pozvedám svou dýku! Jako že jsem živ! Nikdy vás neopustím.

SCHWEIZER / Nepřísahaj! nevíš, zda nebudeš ještě šťasten a nebudeš-li pak litovat.

MOOR / Přísahám při kostech svého Rollera! Nikdy vás neopustím.

Kosinsky přichází.

KOSINSKY / (*pro sebe*) Zde v tomto lese prý ho naleznu / hej hola! jaké to tváře? / To že by / jakže, tito / jsou to oni, jsou! / oslovím je.

SCHWARZ / Pozor! Kdo tu?

KOSINSKY / Pánové, odpusťte! Nevím, jsem-li tu na správné cestě.

MOOR / A jste-li, kdo bychom museli být?

KOSINSKY / Muži!

SCHWEIZER / To jsme, myslím, dokázali, což, hejtmane?

KOSINSKY / Muže hledám, kteří se smrti dívají do tváře, pro něž je nebezpečí jak ochočený had, kterým je svoboda víc než čest a život; muže, jejichž pouhé jméno, milované chudými a utlačenými, nahání i těm nejodvážnějším strach a tyranům bledost do tváří.

SCHWEIZER / (*hejtmanovi*) Chlapík se mi líbí. / Poslyš, příteli! Našels, koho hledáš.

KOSINSKY / To věřím; a doufám, že vám budu brzy bratrem. / A teď byste mi mohli ukázat, po kom nejvíce toužím, neboť hledám vašeho hejtmana, velkého hraběte Moora.

SCHWEIZER / (*podává mu ruku, vřele*) Brachu! my si budeme tykat.

MOOR / (*se přiblíží*) A znáte hejtmana?

KOSINSKY / Ty jsi to / v této tváři / kdo by hledal jiného, když spatřil tebe? (*Dlouho naň upírá zrak.*) Vždycky jsem si přál uvidět onoho muže s pohledem věštícím zkázu, když seděl na ssutinách Karthaga / teď si to už nepřejí. (*Dlouhé mlčení.*)

SCHWEIZER / Hromský kluk!

MOOR / A co vás přivádí ke mně?

KOSINSKY / Hejtmane! Můj víc než krutý osud. / Ztroskotat jsem na rozbouřeném moři tohoto světa, naděje mého života se mi zhroutily, nezbylo mi nic než mučivá vzpomínka na to, co jsem ztratil, a přišel bych o rozum, kdybych se nesnažil najít zapomnění v nové činnosti.

MOOR / Již zase žalobce, jenž obviňuje Boha! / Jen dál.

KOSINSKY / Dal jsem se na vojnu. Neštěstí mne pronásledovalo i tam / plavil jsem se pak do Východní Indie, můj koráb najel na skálu / Nic než zhasené plány! Konečně slyším daleko široko vypravovat o tvých činech, o zhářstvích a vraždách, jak tomu říkali, a urazil jsem třicet mil, než jsem vás našel, pevně odhodlán pod tebou sloužit, jestliže mé služby přijmeš. Prosím tě, velký hejtmane, neodmítej mne!

SCHWEIZER / (*poskočí*) Hejsa! hejsa! Pak je náš Roller tisíckrát nahrazen!
To nám přibude pořádný lupič do bandy!

MOOR / Jmenuješ se?

KOSINSKY / Kosinsky.

MOOR / Víš, Kosinsky, žes lehkovážný chlapec a že se přenášíš přes velké rozhodnutí svého života tak lehkomyšlně jako nerozvážené děvčátko? Tady si nehrajeme s míčem ani nekoulíme kuželky, jak myslíš.

KOSINSKY / Vím, co chceš říci / Je mi čtyřicet let, ale viděl jsem už blýskat meče a slyšel hvízdát kulky.

MOOR / Tak, mladý pane? / A naučil ses šermovat jen proto, abys zabíjel ubohé cestující pro tolar anebo bodal ženy zákeřně do břicha? Jdi, jdi! utekl jsi chůvě, protože ti hrozila metlou.

SCHWEIZER / Hejtmane, u ďasa! co si myslíš? toho Herkula chceš poslat domů? Copak nevypadá, jako by chtěl saského maršálka hnát vařečkou přes Ganges?

MOOR / Protože se ti nepodařily tvé dětinské kousky, přicházíš sem a chceš se stát lotrem a úkladným vrahem? / Vražda, chlapče, rozumíš, co to znamená? chodils asi pokojně spát, když jsi srážel hlavy makovicím, ale mít na svědomí vraždu /

KOSINSKY / Každou vraždu, kterou ty mi nakážeš, vezmu si na svědomí.

MOOR / Jakže? tak jsi chytrý? Troufáš si muže navnadit lichocením? Od kudpak víš, že netrpím zlými sny anebo že na smrtelném loži nezblednu? co jsi už vykonal, z čeho by ses musil zodpovídat?

KOSINSKY / Máš pravdu! ještě velmi málo, ale přece to, že jsem se vydal na tuto cestu za tebou.

MOOR / Dal ti tvůj vychovatel do rukou povídku o Robinovi / takové neopatrné pitomce přikovat na galejích! / a rozohnil tím tvou dětinou fantasií a nakazil tě bláznivým velikášstvím? Chceš se stát slavným? Chceš si vykoupit nesmrtelnost paličstvím? Pamatuj si, mladý ctižádostivče, pro žháře a vrahy vavříin neroste! Odměnou za vítězství není loupežníkům

triumf, nýbrž prokletí, nebezpečí, smrt a potupa / vidíš tam na návrší šibenici?
SPIEGELBERG / (*neurle obchází*) Bože, jak hloupé! Jak nechutné a pitomé!
tak se to nedělá! Já to uměl jinak!

KOSINSKY / Čeho by se bál ten, kdo se nebojí smrti?

MOOR / Znamenitě! Na jedničku! Byl jsi pilný žáček, výtečně ses naučil Seneku nazpaměť. / Ale trpící přírodu, milý příteli, neomráčíš takovými sentencemi, těmi nikdy neotupíš šípy bolesti. / Rozmyslí si to dobře, synu! (*Vezme ho za ruku.*) Radím ti jako otec / než skočíš do propasti, podívej se, jak je hluboká. Můžeš-li na světě prožít ještě jednu jedinou radost / mohly by přijít chvíle, kdy / procitneš / a pak / mohlo by být pozdě. Zde vystupuješ takřka z okruhu lidstva / buď musíš být vyšší člověk, anebo jsi ďábel /
Ještě jednou, synu! doutná-li ti kdekoli ještě jiskérka naděje, opusť tento hrozný spolek, do něhož vstupuje jen zoufalství, pakli jej nezaložila vyšší moudrost. / Člověk se snadno klame. Věř mi, pokládáme někdy za sílu ducha to, co konec konců není než zoufalství. / Mně věř, mně! a pospíchej odtud.

KOSINSKY / Ne, teď už neuprchnu. Nedožívají-li tě mé prosby, vyslechni historii mého neštěstí. / Pak mi sám vtiskneš do rukou meč, pak sám / . Rozložte se zde na zemi a naslouchejte mi pozorně!

MOOR / Vypravuj.

KOSINSKY / Jsem český šlechtic a stal jsem se po předčasné smrti svého otce pánem nemalého panství. Krajina jako v ráji / neboť v ní žil anděl: dívka, kterou mládí obdařilo všemi svými kvetoucími půvaby, cudná jak světlo nebes. Ale komu to povídám? Vám je to jen prázdným zvukem / vy jste nikdy nemilovali, nikdy jste nebyli milováni /

SCHWEIZER / Pomalu, pomalu! náš hejtman je celý rudý!

MOOR / Přestaň! vyprávěj až jindy / zítra, příště, nebo / až uvidím krev.

KOSINSKY / Krev, krev / jenom slyš! Krev, pravím, naplní celou tvou duši. / Byla z občanského rodu a Němka / ale kdo se na ni podíval, zapomněl na všechny šlechtické předsudky. Tak ostýchavě a skromně vzala z mé ruky snubní prsten, a za dva dni jsem měl svou Amalii vést k oltáři.

MOOR / *(spěšně vstane.)*

KOSINSKY / Uprostřed snů o blahu, které na mne čekalo, uprostřed příprav k svatbě byl jsem povolán náhlým poslem ke dvoru. Dostavil jsem se. Ukázali mi dopisy velezrádného obsahu a tvrdili, že já je psal. Zrudl jsem nad tím bídáctvím / odňali mi kord, uvrhli mne do žaláře, byl jsem jako beze smyslů.

SCHWEIZER / A zatím / jen dál! už čichám čertovinu.

KOSINSKY / Tam jsem, skoro ani o sobě nevěda, pobyl měsíc. Báł jsem se o Amalii, že se pro můj osud k smrti usouží. Konečně se objeví první ministr dvora, blahopřeje mi sladounce, že se prokázala má nevina, přečte mi propouštěcí listinu a vrátí mi kord. Nyní v triumfu na zámek, abych se vrhl své Amalii do náručí / zmizela. O půlnoci ji prý unesli, nikdo nevěděl kam a nikdo ji od té doby už nespátřil. Ha! jako by mne osvítil blesk, letím do města, pátrám u dvora / všichni na mne upřeně hledí a nikdo mi neodpovídá / konečně ji zahlédnu za tajným mřížovím v paláci / hodila mi lístek.

SCHWEIZER / Neřikal jsem to?

KOSINSKY / Hrom a peklo! tam to stálo! dali jí na vybranou, chce-li, abych byl popraven, anebo chce-li se stát maitressou knížete. V boji mezi počestností a láskou zvítězila láska *(se smíchem)* a já byl zachráněn.

SCHWEIZER / A co jsi učinil?

KOSINSKY / Stál jsem, jako by do mne ušodil blesk. / Krev! na nic jiného jsem nemohl myslit, jenom: krev! S pěnou na rtech letím domů, vyberu si trojsečnou dýku a zběsile pádím do domu ministrova, neboť jen on / jenom on byl tím dábelským kuplířem. Zhlédli mne asi už na ulici, neboť když jsem vyběhl nahoru, byly všechny pokoje zamčeny. Hledám, ptám se: jel prý ke knížeti. Běžím tedy tam, ale ani slechu po něm. Vráťím se, vypáčíím dveře, najdu ho, a už ho chci / ale tu na mne ze zálohy skočí pět šest sluhů a vyrvou mi dýku.

SCHWEIZER / *(dupne)* A jemu se nestalo nic, a ty jsi odtáhl s prázdnou?

KOSINSKY / Chytili mě, obžalovali, uvalili na mne hrdelní proces, zbavili

cti / dejte pozor! / z docela obzvláštní milosti mne zbavili cti a vypověděli mne za hranice; mé statky připadly darem ministrovi, má Amalie zůstává v tygřích drápech a propláče a provzdychá svůj život, zatím co moje pomsta zůstala neukojena a musí se hrbit pode jhem despotismu.

SCHWEIZER / *(vstává a brousí kord)* Tady máme co pálit, hejtmane!

MOOR / *(až dosud obcházel v divokém pobnutí; rychle vyskočí; LOUPEŽNÍKŮM)*

Musím ji vidět / Vzhůru! seberte všechno / zůstaneš, Kosinsky, s námi / připravte všechno k odchodu!

LOUPEŽNÍCI / Kam? co?

MOOR / Kam? Kdo se ptá kam? *(Prudce SCHWEIZERŮVI:)* Zrádce, ty mne zdržuješ? Ale při vši naději nebes /

SCHWEIZER / Já zrádce? / jdi do pekla, a půjdu za tebou!

MOOR / *(padne mu okolo krku)* Bratře! ty půjdeš za mnou / ona pláče, propláče svůj život! Vzhůru! a všichni do Frank! v osmi dnech ať tam dorazíme. *(Odejdou.)*

ČTVRTÉ

DĚJSTVÍ

SCÉNA PRVNÍ

Venkovská krajina v okolí zámku Moorů.

Loupežník Moor. Opodál Kosinsky.

MOOR / Jdi napřed a ohlas mne. Nezapomněls, co máš říci?

KOSINSKY / Jste hrabě Brand, přicházíte z Meklenburska, já jsem váš štolba.
/ Budte bez starosti, zahraju svou úlohu dobře, buďte zdrav! (*Odejde.*)

MOOR / Buď vítána, půdo mé vlasti! (*Políbí zem.*) Buď pozdravena, obloho, buď pozdraveno, slunce mé vlasti! / a vás, pahorky, luhy, řeky a lesy, vás všechny srdečně zdravím! / jak sladce mne ovívá vzduch rodných hor, jak omamná radost z vás prýští vstříc ubohému vyhnanci! Elysium, světe básníků! zadrž, Moore, tvá noha kráčí posvátným chrámem!

(*Přiblíží se.*) Hle, i vlaštovčí hnízda v zámeckém dvoře / i dvířka do zahrady!
/ a tento koutek u plotu, kdes tak často vábníčkoví naslouchal a škádlíval ho
/ a tam dole luka, kde sis hrál na hrdinu Alexandra a vedl své Makedonce

do bitvy u Arbely, a vedle to zelené návrší, s něhož jsi svrhl perského satrapu / a tvůj prapor vítězně zavlál! (*Vesele.*) Zlatá májová léta chlapectví zas ožívají v duši ubožáka / tu jsi byl tak šťasten, tak zcela, tak nezkaleně vesel, a teď / zde leží trosky tvých plánů! Tady ses měl jednou procházet, mělš být velkým, řádným a uznávaným mužem / tady jsi měl znovu prožívat své chlapectví v Amaliiných kvetoucích dětech / zde! zde ses měl stát ochráncem svého lidu / ale zlý nepřítel tomu nepřál! (*Prudce.*) Proč jsem přišel? aby se mi vedlo jako vězni, kterého probouzí řinkot železného kruhu ze sna o svobodě / ne, raději se zas vrátím do své bídy! / vězeň již zapomněl, jak vypadá denní světlo, ale sen o svobodě ozářil jako blesk jeho noc, a ta se zdá nyní dvojnásob temná! / Sbohem, má rodná údolí! Kdysi jste viděla chlapce Karla, a chlapec Karel byl šťastný hoch / teď jste zhlédla muže, který si zoufá. (*Rychle se obrátí a odchází opačným směrem, pak se náhle zastaví a oblíží se teskně po zámku.*) A ji nevidět, ani jediným pohledem ji nespatřit? / jen zeď mne odděluje od Amalie. / Ne! musím ji vidět / a jeho též / i kdyby mě to rozdrtilo! (*Vrací se.*) Otče! Otče! tvůj syn přichází / pryč, ty černá, kouřící se krvi! pryč, ty prázdný, divoký, strhaný pohled smrti! Jen tuto hodinu mi přej / Amalie! Otče! tvůj Karel přichází! (*Rychle jde k zámku.*) / Muč mne, procitne-li den, neustávej, ani když přijde noc / muč mne v příšerných snech! jen tuto jedinou rozkoš mi nenaplňuj jedem! (*Stojí u branky.*) Jak je mi? co je to, Moore! Vzmuž se! / Jako by smrt na mne sáhla / / Předtucha hrůz . . . (*Vejde.*)

SCÉNA DRUHÁ

Galerie v zámku.

Vystoupí loupežník Moor a Amalie.

AMALIE / A troufal byste si poznat jeho portrét mezi těmito obrazy?

MOOR / Zcela jistě, jeho podoba je ve mně. (*Obchází kol obrazů.*) Ten zde to není.

AMALIE / Zcela správně! / To je praotec hraběcího domu; dostal od Barbarossy šlechtický erb, protože mu pomáhal proti pirátům.

MOOR / (*problíží dále*) Ten zde také ne / také tento ne / ani tamten; není mezi nimi.

AMALIE / Jen se podívejte líp! já myslila, že ho znáte /

MOOR / Rodného otce neznám líp! Tomu zde schází rys dobroty kolem úst, dle něhož bych ho poznal mezi tisíci / to není on.

AMALIE / Žasnu. Jakže? Osmnáct let jste ho neviděl, a ještě /

MOOR / *(rychle, náhle se zarděv)* Ten zde to je! *(Stojí jako zasažen bleskem.)*

AMALIE / Výborný muž!

MOOR / *(bltaje obraz pohledem)* Otče! otče! odpusť mi! / Ano, výborný muž!
/ *(Utírá si oči.)* Božský muž!

AMALIE / Zdá se, že ho upřímně želíte.

MOOR / Ó, výborný muž / a že zemřel?

AMALIE / Zemřel! tak jako odcházejí naše nejkrásnější radosti / *(Vezme ho jemně za ruku.)* Tady pod měsícem nezraje štěstí, hrabě.

MOOR / Ba věru, věru / a vy že už máte tak smutnou zkušenost? Jistě vám ještě není ani dvacet let.

AMALIE / A přece ji už mám. Všechno žije, aby zase smutně umíralo. Věci nás zaujmou a získáváme je jen proto, abychom je v bolestech zase ztratili.

MOOR / Ztratila jste už něco?

AMALIE / Nic. Všechno. Nic / Nepůjdeme dál, pane hrabě?

MOOR / Tak rychle? či je zde ta podobizna po pravé straně? taková nešťastná tvář.

AMALIE / Ta podobizna zde vlevo, to je syn hraběte, nynější pán / pojdte, pojdte!

MOOR / Ale podobizna vpravo?

AMALIE / Nechcete jít do zahrady?

MOOR / Ale ta podobizna vpravo? / pláčeš, Amalie?

AMALIE / *(odkvapí.)*

LOUPEŽNÍK MOOR / *(sám)* Miluje mne, miluje mne! / celá její bytost se vzepřela, zrádné slzy jí tekly po tvářích. Miluje mne! / Zasloužíš si to od ní, ty bídný? Nestojím tu jako odsouzenec na popravišti? to zde je pohovka, kde jsem se v jejím objetí rozplýval blahem? Jsou toto zde otcovy sály? *(Dojat pohledem na otce.)* Ty / ty / ohnivý plamen z tvých očí / kletba, kletba, zatracení! / Kde jsem? Noc před očima / Boží soud / Já, já jsem ho usmrtil! *(Odběhne.)*

Vstoupí Franc Moor, blůboce zadumán.

FRANC / Pryč s tou představou! pryč, zbabělče! co se bojíš, a koho? Není mi po těch několik hodin, co se hrabě prochází těmito zdmi, jako by se mi v patách plížil špehoun peklem vyslaný? / Jako bych ho znal! Něco v jeho drsném, opáleném obličejí mi nahání hrůzu / něco velkého, co jsem už často viděl! Amalie k němu také není lhostejná / Jak drze se po něm dívá, a jinak přece tak skrbli každým pohledem! / Což jsem neviděl, jak jí ukápló několik zrádných slz do vína, které on pak za mými zády vypil tak rychle, jako by chtěl spolknout i sklenici? Ano, to jsem viděl, v zrcadle jsem to viděl na vlastní oči. Hola, Franci! dej si pozor! za tím vězí nějaký zkázonosný netvor! *(Zastaví se a pátravě hledí na Karlův portrét.)* Jeho dlouhý husí krk / jeho černé sršící oči, hm! hm! / jeho tmavé, převislé, husté obočí / *(Náhle se lekne.)* Škodolibé peklo! to tys mi vnukalo tu předtuchu? Je to Karel! ano! teď se mi oživují všechny rysy / Je to on! nepomohlo mu zakuklení! / Je to on / U všech ďasů! *(Prudkými kroky přechází.)* Proto jsem prohýřil noci / proto jsem odstraňoval skály a zasypával propasti / proto jsem se vzepřel proti všem lidským instinktům, aby mi nakonec ten toulavý pobuda klopytl přes cestu a pokazil celou mou léčku / Pomalu! Jen pomalu! / Co zbývá, je už jen hračka. / Vždyť jsem se tak jako tak až po uši brodil v moři smrtelných hříchů, že by byl nesmysl, abych plaval zpátky, když jsem už tak daleko od břehu. / Na návrat už není ani pomyslení / Zčerstva! Tedy mužně kupředu! *(Zazvoní.)*

Ať se připojí k duchu mého otce a ať mne přijde strašit, mrtví jsou mi k smíchu. / Danieli, he, Danieli! / Oč, že i toho už pošťvali proti mně? Vypadá tak tajuplně.

Daniel přichází.

DANIEL / Račte poroučet, milostivý pane?

FRANC / Nic. Jdi, naliť mi vína, ale rychle! *(DANIEL odejde.)* Počkej, starochu! Tebe chytím, do očí se ti zadívám, tak upřeně, až tvé přistižené svě-

domí pod přetvářkou zbledne! / Musí zemřít! / Břídil, kdo svou práci do-
dělá napolo a pak odejde a nečinně se dívá, co z toho bude!

Daniel se vrací s vínem.

FRANC / Postav je sem! Podívej se mi do očí! Jak se ti třesou kolena! Jak
se chvěješ! Přiznej se, starochu! Co jsi provedl?

DANIEL / Nic, milostivý pane, na mou duši nic, jako že je Bůh nade mnou!

FRANC / Vypij to víno! / Jakže? Váháš? / Mluv, rychle! Cos namíchal do
vína?

DANIEL / Bůh mi svědek! / Cože? Já / do vína?

FRANC / Jedu jsi tam namíchal! Zbledls jako stěna! Přiznej se, přiznej! Kdo
ti ho dal? Že ano, hrabě, hrabě ti ho dal?

DANIEL / Hrabě! Ježíš Maria! hrabě mi nic nedal.

FRANC / (*drsně ho uchopí*) Zmáčknu ti krk, až zmodráš, ty šedivý lhář! Nic?
A proč jste se tak skrývali? On a ty a Amalie? A co jste si pořád šuškali?
Jen to řekni! Jaká tajemství ti svěřil?

DANIEL / Všemohoucí Bůh je můj svědek. Nesvěřil mi žádné tajemství.

FRANC / Chceš to popřít? Jaké pikle jste kuli, abyste mne odklidili? Co?
Chceš mne v spánku zardousit? Podřezat při holení? Otrávit vínem či čoko-
ládou? Mluv, mluv! / Či mi chcete namíchat jed do polévky? Jen mluv!
vím všechno.

DANIEL / Bůh mě zatrat, neříkám-li vám teď čiročirou pravdu!

FRANC / Tentokrát ti odpouštím. Ale vid', že ti podstrčil peníze? Že ti stiskl
ruku silněji, než bývá zvykem? asi tak, jako se tiskne starým známým?

DANIEL / Nikdy, milosti.

FRANC / Říkal ti na příklad, že tě už zná? / že bys ho ty vlastně měl znát?
Že ti jednou spadnou šupiny s očí / že / co? To že ti neříkal?

DANIEL / Ani to nejmenší.

FRANC / Že mu jisté okolnosti zabraňují / že je často třeba jít na nepřítele
se škraboškou / že se pomstí, že se pomstí co nejkrutěji?

DANIEL / Ani slůvko neřekl o tom všem.

FRANC / Cože? Že ne? Vzpomeň si jen. / Že starého pána dobře / velmi
dobře znal, že ho má rád, neskonale rád, že ho má rád jako syn /

DANIEL / Vzpomínám si, něco takového jsem slyšel.

FRANC / (*rychle*) Řekl, že je můj bratr?

DANIEL / (*zaražen*) Jak, milosti? / Ne, to neřekl. Ale jak ho slečinka prová-
děla galerií / já jsem právě oprašoval rámy / zastavil se najednou před obra-
zem nebožtíka pána, jako by do něho uhodilo. Milostivá slečna ukázala na
obraz a řekla: Výborný muž! Ano, výborný muž! odpověděl a osušil si oči.

FRANC / Poslyš, Danieli! Vš přec, byl jsem ti vždycky dobrotivým pánem,
dával jsem ti jíst, šatil jsem tě a při všech pracích jsem šetřil tvého vetchého stáří /

DANIEL / Zaplat' vám to Pánbůh! a já jsem vám vždycky sloužil poctivě.

FRANC / To jsem právě chtěl říci. Jaktěživ jsi mi neodmlouval, neboť vš
dobře, že jsi povinen mne poslouchat, ať ti rozkáží cokoli.

DANIEL / Milerád vás budu poslouchat ve všem, není-li to proti Bohu a proti
mému svědomí.

FRANC / Nesmysl, nesmysl! Nestydíš se? Stařec / a věří báhorkám! Jdi,
Danieli! to jsi řekl hloupost. Vždyť já jsem pán. Mne bude trestat Bůh a svě-
domí, jestli totiž vůbec je nějaký Bůh a nějaké svědomí.

DANIEL / (*spráskne ruce*) Milosrdná nebesa!

FRANC / Při tvé poslušnosti! Rozumíš, co to znamená? Při tvé poslušnosti
ti poručím: zítra nesmí být hrabě mezi živými.

DANIEL / Pane Bože na nebesích! Proč?

FRANC / Při tvé slepé poslušnosti! / ty mi za to ručíš.

DANIEL / Já? Pomoz mi, svatá Bohorodičko! Já? Čím jsem se já stařec
provínil?

FRANC / Na rozvažování není kdy, tvůj osud je v mých rukou. Chceš do-
živořit v mé nejhlubší věži, kde tě přinutí hlad, abys hryzal vlastní kosti,
a palčivá žízeň, abys pil svou moč? / Či chceš jíst svůj chléb v pokoji a mít
na stará kolena klid?

DANIEL / Jak, pane? Pokoj a klid na stará kolena a mít na svědomí vraždu?

FRANC / Odpověz!

DANIEL / Ach, moje šediny, moje šediny!

FRANC / Ano či ne!

DANIEL / Ne! / Bůh se slituj nade mnou!

FRANC / (*chce odejít*) Dobrá, bude ti toho slitování třeba.

DANIEL / (*ho zadržít a klesne před ním na kolena*) Smilujte se, pane, smilujte se!

FRANC / Ano či ne!

DANIEL / Milostivý pane, je mi dnes jedenasedmdesát let a ctil jsem otce svého i matku svou, a pokud vím, nikoho jsem o haléř neošidil a víru jsem zachovával věrně a poctivě, a ve vašem domě jsem sloužil čtyřiačtyřicet let a klidně teď očekávám, až mne Bůh povolá k sobě, ach pane, pane! (*prudce mu obejmě kolena*) / a vy mi chcete uloupit poslední útěchu ve smrti, aby mne hryzení svědomí připravilo o poslední modlitbu, abych ulehl k věčnému spánku jako ohavník před Bohem i před lidmi? Ne, ne, můj nejdražší, nejlepší milostpane, to nechcete, to nemůžete chtít na jedenasedmdesátiletém starci.

FRANC / Ano či ne! co s tím žvástem?

DANIEL / Budu vám ode dneška ještě horlivěji sloužit, upracuji se ve vašich službách jako nádeník, budu časněji vstávat, později chodit spát / ach, a budu se za vás modlit ráno i večer, a Bůh neoslyší starcovy modlitby.

FRANC / Poslušnost je lepší než obět. Slyšels kdy, že se kat upejpal, když měl vykonat popravu?

DANIEL / Ach ano! ale zardousit nevinného / takového /

FRANC / Mám se ti snad zodpovídat? smí se sekera ptát kata, proč toho a ne onoho? / ale pohleď, jak jsem shovívavý / nabízím ti odměnu za to, že jsi mi slíbil poslušnost.

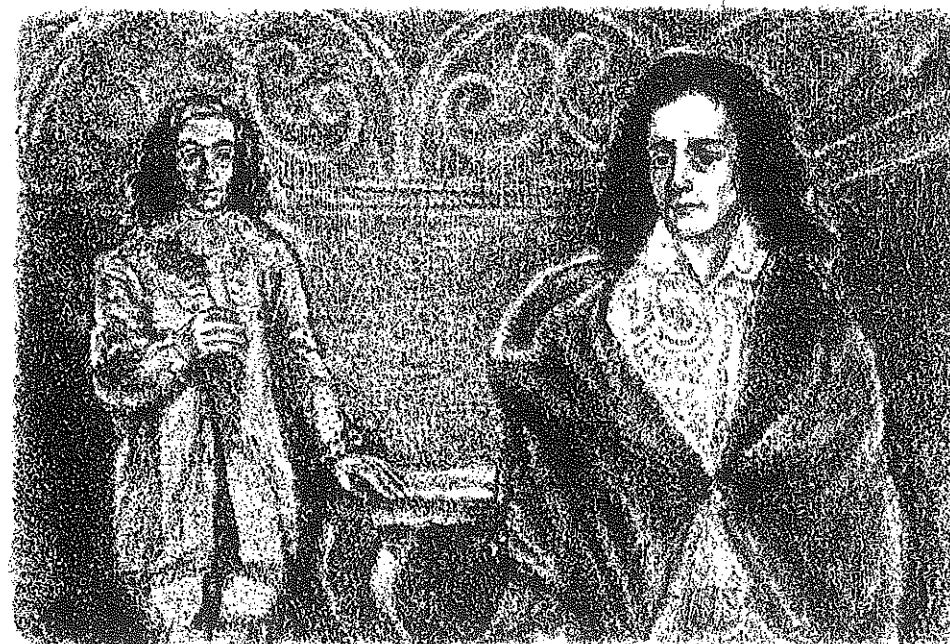
DANIEL / Když jsem vám slíboval poslušenství, doufal jsem, že budu moci zůstat křesťanem.

FRANC / Neodmlouvej! Hleď, dávám ti ještě celý den na rozmyšlenou! Tak

si to pěkně rozvaž. Máš na vybranou: zde štěstí, tam neštěstí / slyšíš? rozumíš? nejvyšší štěstí a nejhorší neštěstí! Dokážu zázraky, až tě dám mučit.

DANIEL / (*přemýšlí, pak*) Udělám to, zítra to udělám. (*Odejde.*)

FRANC / (*sám*) Pokušení je velké a tenhle se nenarodil proto, aby se stal mučedníkem za svou víru / Dobré chutnání, pane hrabě! Jak se zdá, prostřeme vám zítra k hostině na rozloučenou! / Všechno záleží jen na tom, co si o věcech myslíme, a jen blázen nemyslí na svůj prospěch. Otec vypije o láhev vína víc a přijde na něj chuť / a z toho se narodí člověk, ačkoli na člověka se při celé té herkulovské práci zrovna myslí nejmíň. A teď jsem dostal chuť zas já / a na to člověk zahyne, a jistě je při tom víc rozumu a úmyslu, než bylo tam při jeho vzniku. / Což nezávisí existence většiny lidí z větší části na vedru červencového odpoledne anebo na tom, že někoho zláká pohled na prostěradlo nebo vodorovná poloha spící kuchařky či zhasnuté světlo? / Je-li zrození člověka výsledkem zvířecího chtíce a slepé náhody, kdo by si připustil, že popření jeho zrození je něčím zvlášť významným? Budiž prokleta pitomost našich kojných a chův: kazí naši fantasií strašidelnými báchorkami a cpou nám do hlavy příšerné obrazy posledního soudu, že se i dospělý muž ještě bezděky otřeše hrůzou, brzdí nejsmělejší odhodlání a náš procítající rozum poutají řetězy temných pověr / Vražda! celé peklo lític se třepetá kol toho slova! příroda zapoměla udělat o člověka víc / nepodvázali mu pupční šňůru / a celá stínohra života by byla ani nevznikla! Bylo něco a je z toho nic. / Není to stejné, jako by se řeklo: Nebylo nic a není z toho nic a o ničem není třeba mluvit? Z bláta člověk povstává, nějakou dobu se blátem brodí a bláto dělá a opět se v bláto rozpadá, až se nakonec sám přilepí na podpatky svého pravnuka. To je konec písničky / to je blátivý kruh lidského určení, a tak / šťastnou cestu, pane bratře! Svědomí, ten cholerickeý mravokárce, stížený pakostnicí, ať si vyhání vrásčité ženské z hampejzů a ať mučí staré lichváře na smrtelném loži / u mne se audience nikdy nedočká. (*Odejde.*)

SCÉNA TŘETÍ

Jiný pokoj v zámku.

Loupežník Moor s jedné strany, s druhé Daniel.

MOOR / *(spěšně)* Kde je slečna?

DANIEL / Milostivý pane! Dovolte chudšovi prosbu.

MOOR / Je předem splněna. Co chceš?

DANIEL / Málo a mnoho, malinko a všechno / políbit vám ruku!

MOOR / To ne, dobrý starče *(obejme ho)*, kterého bych raději nazýval otcem.

DANIEL / Vaši ruku! vaši ruku prosím.

MOOR / Nemůžeš.

DANIEL / Musím! *(Chopí se jí, rychle na ni poblédne a klesne před ním na kolena.)*

Milý, dobrý Karle!

MOOR / *(se ulekne, vzpamatuje se, cize)* Co pravíš, příteli? Nerozumím ti.

DANIEL / Jen zapírejte, jen se přetvařujte! To je hezké, to je hezké. Jste přece můj vzácný, drahý mladý pán. / Božítku! Že jsem se já staroch ještě téhle radosti / Já hlupák, že jsem vás hned / Ach, pane na nebesích! Tak jste se přece vrátil, a starý pán je pochován, a vy jste zas doma. / Jaký jsem to byl slepý osel (*ubodí se do čela*), že jsem vás hned na první pohled / Jéminku! Kdo by si to byl pomyslíl! Za co jsem se v slzách modlíl / Ježíši Kriste! A on tu doopravdy stojí přede mnou živý v tom starém pokoji!

MOOR / Co je to za řeč? Měl jste horečku, či na mně zkoušíte nějakou frašku?

DANIEL / Ale, ale! To není hezké, že si ze starého sluhy děláte takhle dobrý den. / A co ta jizva! He, víte ještě? / Velký Bože! Jaký jste mi tenkrát nahnal strach / já vás měl vždycky tak rád, a jakou jste mi tenkrát mohl udělat bolest. / Seděl jste mi na klíně / víte ještě? / Tam v kulatém pokoji / že, čtveráku? Na to jste arci zapomněl / i na hodiny s kukačkou, které jste tak rád poslouchal / jen si pomyslete! ty hodiny jsou na kusy / stará Stázi je rozbila při úklidu / no a tak jste mi seděl na klíně a volal jste: Hatou! a já jsem vám běžel pro dřevěného koníčka / Ježíši na nebesích! Co jsem já osel starý od vás odběhl? / a najednou mě polilo horko / jak zaslechnu venku na chodbě váš nářek, skočím dovnitř a co vidím? samá krev, a vy na zemi, a máte / matko boží! Mráz mi šel po těle / ale tak to už bývá, když člověk pustí děti s očí. Bože můj, kdyby to bylo zasáhlo oko / a ještě k tomu pravá ruka. Jak těživo, jsem povídal, nesmí mi už dítě sáhnout na nůž nebo na nůžky nebo na něco špičatého / na štěstí milostpán i milostpaní byli právě na cestách / baže, to mi bude výstrahou na celý život, říkal jsem. Jemináčku! mohl jsem přijít o chleba, mohl jsem / Pánbůh vám to odpust, vy bezbožné dítě / ale zaplat Pánbůh, rychle se to hojilo, jenom ta zpropadená jizva zbyla na památku.

MOOR / (*po celou tu dobu hluboce zamýšlen*) Nerozumím slova z toho, co povídáš.

DANIEL / Že ano? to byly časy? Co jsem vám nastrkal koláčků, piškotků

a makrónek do kapes! měl jsem vás vždycky nejraději, a víte ještě, co jste mi řekl tam dole ve stáji, když jsem vás vysadil na ryzku starého pána a nechal vás jezdit po velké louce? Danieli, řekl jste, jen počkej, až budu velký, pak budeš u mne, Danieli, správcem a budeš se se mnou vozit v kočáře / Ano, řekl jsem a smál jsem se, dá-li Pánbůh živobyť a zdraví a nebudete-li se stydět za starého člověka, řekl jsem, tak vás poprosím o tu chalupu dole ve vsi, je už dávno prázdná, a tam si uložím sud vína a budu tam na stará kolena hospodařit. / Jen se smějte, jen se smějte! Vidíte, mladý pane, to se vám vytratilo z paměti? / Nechtít znát starého muže, tvářit se tak cize, tak povzneseně / ale vždyť jste přece můj zlatý mladý pán, no, byli jsme trochu nezbední, neračte se hněvat! / no, jak to už tak s mladou krví bývá / ale vždyť ono se to ještě nějak napraví.

MOOR / (*padne mu kolem krku*) Ano! Danieli, nač to zatajovat! Jsem tvůj Karel, tvůj ztracený Karel! Co moje Amalie?

DANIEL / (*dá se do pláče*) Že jsem se já starý hříšník toho ještě dožil / a nebožtík pán se nadarmo usoužil. / Dolů, dolů, bílá hlavo, vetché údy, teď s radostí vás složím do hrobu! Můj pán a velitel je na živu, mé oči ho spatřily!

MOOR / A vyplní, co slíbil! / Zde vem, poctivý starče, to za ryzku ve stáji (*vnutí mu těžký měšec*); nezapomněl jsem na starého člověka.

DANIEL / Jakže? Co děláte? To je příliš! Přehmátl jste se.

MOOR / Nepřehmátl, Danieli! (*DANIEL se chce vrhnout na zem.*) Vstaň a řekni mi, co dělá moje Amalie?

DANIEL / Zaplat Pánbůh! zaplat Pánbůh! Ty můj Ježíši! / Vaše Amalie? Ó, ta to nepřezíje, zemře radostí!

MOOR / (*prudce*) Nezapomněla na mne?

DANIEL / Ta a zapomenout? Co to zas povídáte? Na vás zapomenout? / Měl jste být při tom, měl jste vidět, co dělala, když přišla ta zpráva, kterou jemnostpán dal rozšířit, že prý jste mrtev . . .

MOOR / Co pravíš? / můj bratr /

DANIEL / Ano, váš bratr, milostivý pán váš bratr / až bude na to kdy, tak vám to budu vyprávět / a jak pěkně vám ho odbývala, když jí den co den opakoval svůj návrh, aby se stala milostivou paní. Musím jít k ní, musím jít k ní, abych jí to oznámil. (*Chce odejít.*)

MOOR / Stůj, stůj! nesmí se o tom dozvědět, nikdo to nesmí vědět, ani můj bratr /

DANIEL / Váš bratr? Pánbůh chraň, ten to nesmí vědět! Právě on nesmí nic vědět! Jestli totiž neví už víc, než by měl vědět. / Povídám vám, jsou na světě oškliví lidé, oškliví bratři, oškliví páni / ale za všechny poklady bych se nechtěl kvůli svému pánovi stát ošklivým sluhou. / Milostivý pán myslil, že jste mrtev.

MOOR / Hm! Co to mumláš?

DANIEL / (*tišeji*) A když člověk tak nečekaně vstane z mrtvých / váš bratr byl jediným dědicem nebožtíka pána /

MOOR / Starče! Co to mumláš, jako by ti na jazyku sedělo nějaké nestvůrné tajemství, které nechce ven a přece musí být vysloveno, mluv jasněji!

DANIEL / Ale já si raděj své staré kosti ohryžu hladem a v hladomorně budu žízni pít svou moč, než abych si dobré živobytí vysloužil vraždou. (*Rychle odejde.*)

MOOR / (*po brozné pause vyrazí*) Ošizen, ošizen! jako blesk mi to sjelo do duše! / Lotroviny! Hrom a peklo! Ne ty, otče! Lotrovské kousky! Vrahem, lupičem se stát pro lotrovské kousky! Jím očerněn! mé listy padělány, zachycovány. / Jeho srdce bylo plné lásky / ó já hlupák nad hlupáky / jeho otcovské srdce bylo plné lásky / Stačilo před ním padnout na kolena / stačila jediná slza / ó já blázen, blázen, blázen! (*Zoufale pobíhá.*) Mohl jsem být šťasten / ó to padoušství! to padoušství! o štěstí svého života být padoušsky, padoušsky ošizen! (*Zuřivě pobíhá.*) Vrahem, loupežníkem pro cizí lotrovství! / Ani se na mne nehněval! Ani stín prokletí nebyl v jeho srdci. / Ó ten zlosyn! ten nepochopitelný, plíživý, hnusný zlosyn!

KOSINSKY / Nu, kde vězíš, hejtmane? Co je? zdá se, že tu chceš ještě po-
být.

MOOR / Vzhůru! Osedlej koně! Ať jsme do západu slunce za hranicemi!

KOSINSKY / Žertuješ.

MOOR / (*velitelsky*) Rychle, rychle; neotálej, nech tu všechno! a ať tě nikdo nezpozoruje! (*KOSINSKY odejde.*)

MOOR / (*samoten*) Uprchnu odtud! Sebemenší průtah by mě dohnal k zuřivosti, a on je syn mého otce / Bratře! bratře! tys ze mne udělal nejbídnějšího tvora na světě, já jsem tě co živ neurazil, to nebylo od tebe bratrské. / Sklízej v klidu plody svého zločinu, má přítomnost ti už nebude ztrpčovat požitkem. / Ale věř mi, to nebylo od tebe bratrské. Tma nechť na věky pohltí tvůj skutek a po smrti ať se na tobě nevymstí!

KOSINSKY / Koně jsou osedláni, chcete-li, můžete odjet.

MOOR / Nespěchej na mne! Nespěchej! Proč tak rychle? Což ji už nesmím spatřit?

KOSINSKY / Chcete-li, odvedu je zas do stáje. Vždyť jste mi nakázal, abych co nejvíc spěchal.

MOOR / Ještě jedenkrát! ještě se rozloučit! ještě dopiju jedovatý nápoj tohoto štěstí, a pak / Stůj, Kosinsky, ještě deset minut / vzadu na dvoře / a pak vyrazíme.

SCÉNA ČTVRTÁ

V zahradě.

Amalie sama.

AMALIE / Ty pláčeš, Amalie? / a to řekl hlasem, ó takovým hlasem / bylo mi, jako by se vrátily minulé časy. / Uprchlé jaro lásky jako by se znovu rozednívalo v tom hlase! Slavík tloukl jako tenkrát / květiny voněly jako tenkrát / a já ležela v jeho objetí, omámena láskou. / Ha! Falešné, nevěrné srdce! Jak chceš omlouvat své křivopřísežnictví! Ne, ne, pryč z mé duše, ty zločinný obraze / nezrušila jsem svou přísahu, můj jediný! Pryč z mé duše, vy zrádná, bezbožná přání! v srdci, jemuž vládne Karel, není místo pro žádného pozemšťana. / Ale proč, ó moje duše, proč se tak stále bezděky obracíš k tomuto cizinci? Což není těsně spjat s obrazem mého miláčka? Pláčeš, Amalie? / Ha, prchnu před ním, prchnu! / Nikdy at už toho cizince nespattím!

AMALIE *(se zachvěje)* Slyš! slyš! Nevzla vrátka? *(Zpozoruje KARLA a vyskočí.)* On? Kam se skrýt? / jak? / Stojím jako zkamenělá, nemohu s místa / neopouštěj mne, Bože na nebesích! / Ne, ty mi neuloupíš mého Karla! V mé duši není místa pro dva bohy, a já jsem jen smrtelné děvče! *(Vyjme Karlův obraz.)* Ty mi buď strážným duchem, můj Karle, proti tomuto cizinci, který ruší mou lásku! na tebe, na tebe budu bez přestání hledět / a odvrátím bezbožný pohled od tohoto zde. *(Sedí něma / nehnutě upírajíc oko na obraz.)*

MOOR / Vy tu, milostivá slečno? / a teskníte? / slza na tomto obraze? *(AMALIE neodpovídá.)* / A kdo je ten šťastlivec, pro nějž se orosilo vaše andělské oko? Smím také já na toho šťastného / *(Chce se podívat na obraz.)*

AMALIE / Ne, ano, ne!

MOOR / *(zaražen)* Ha! / a zda zaslouží takového zbožňování? / zaslouží?

AMALIE / Kdybyste ho byl znal /

MOOR / Byl bych mu záviděl.

AMALIE / Byl bych ho zbožňoval, řekněte.

MOOR / Ha!

AMALIE / Ó, byl byste ho měl tak rád / Měl toho tolik, tolik v obličejí / v očích / ve zvuku hlasu, tolik, co se podobá vám / tolik toho / co miluji /

MOOR / *(díívá se k zemi.)*

AMALIE / Tam, kde stojíte vy, stával tisíckrát / a vedle něho ta, která po jeho boku zapomínala na celý svět / zde bloudil jeho zrak rozkvetlou přírodou, a zdálo se, že příroda cítí jeho velký, vděčný pohled a že nabývá nových krás vědomím, že se líbí svému nejkrásnějšímu synu. / Zde nebeskou hudbou okouzloval slavíky / tady s tohoto keře trhával růže a trhával je pro mne / tady mne objímal, tady hořely jeho rty na mých, a květiny rády umíraly pod kročeji milenců /

MOOR / Už nežije?

AMALIE / Plaví se po rozbouřených mořích / Amaliina láska putuje s ním /

kráčí po neschůdných písčitých pouštích / Amaliina láska mění mu rozpálený písek pod nohama v trávnick a divoká houští v květy. / Polední úpal žhne na jeho nepokrytou hlavu, severský sníh ho zebe do nohou, bouře a kru-pobití mu běsní nad skráněmi, a Amaliina láska ho v bouřích ukolébává. / Jsou moře / jsou hory a dálky mezi milujícími / leč duše se odpoutávají od zaprášeného vězení a slétají se v ráji lásky / / Vy jste smuten, hrabě?

MOOR / Slova lásky oživují i moji lásku.

AMALIE / *(bleda)* Jak? milujete někoho jiného? / Běda mně, co jsem to řekla?

MOOR / Myslíla, že jsem mrtev, a zachovala domněle mrtvému věrnost. / Zaslechla, že žiju, a kvůli mně se zřekla kláštera. Ví, že bloudím pustinami a že se potloukám v bídě, a její láska vzlétá za mnou pouštěmi a bídou. Jmenuje se Amalie jako vy, milostivá slečno.

AMALIE / Jak závidím vaší Amalii!

MOOR / Je věru nešťastna; miluje ztraceného, a její láska nedojde nikdy odměny.

AMALIE / Ne, v nebi jí dojde. Což se neříká, že je jakýsi lepší svět, kde se truchlící radují a milující se znovu poznávají?

MOOR / Ano, svět, kde padají závoje a kde se milenci shledávají v hrozně podobě / Věčnost, tak se jmenuje ten lepší svět / má Amalie je nešťastné děvče.

AMALIE / Nešťastná, když vy ji milujete?

MOOR / Nešťastná, protože mne miluje! což kdybych byl vrahem? což, slečno, kdyby vám váš milenec mohl vypočítat za každý polibek jednu vraždu? Běda mé Amalii! je to nešťastné děvče.

AMALIE / *(vesele se vzchopí)* Ha! jak šťastna jsem já! Můj miláček, to je paprsek božstva, a božstvem tím je dobrota a slitování! Ani mušce nedovedl ublížit. / Tak vzdálena je jeho myslí myšlenka na krev, jako poledne je daleko od půlnoci.

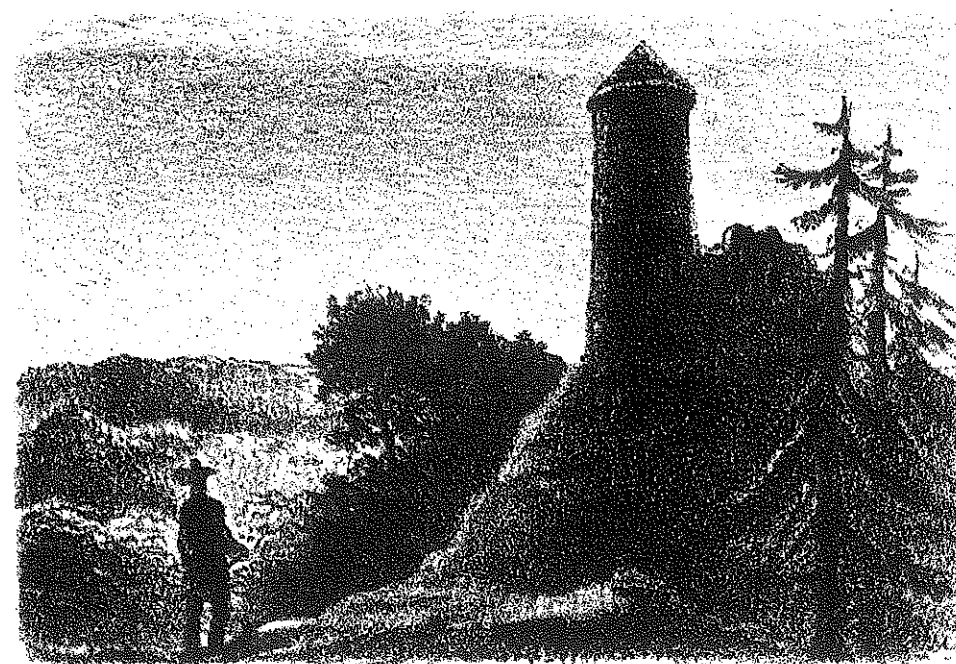
MOOR / *(se rychle odvrátí do křoví a zírá nehnutě do kraje.)*

AMALIE / *(zpívá a hraje na loutnu)*

Hektore, proč od věrné mé hrudi
touha po skonu tě v bitvu pudí,
Achilles kde za druhá se mstí?
Vyslyš mne! kdo synka vycvičí ti,
jak vlást oštěpem, jak bohy ctíti,
tebe-li nám urve podsvětí?

MOOR / (mlčky vezme loutnu a zpívá)

Ženo má, jdi pro vražedné kopí! /
Mne / ať tanec války / v náruč chopí /
(Odhodí loutnu a odkvapí.)

SCÉNA PÁTÁ

Blízký les. Noc. Uprostřed stará věž v ssutinách.

Tlupa loupežníků utábořena na zemi.

LOUPEŽNÍCI (zpívají) Je to život k poválení!
mlkovat se, chlastat, rvát.
Zítřka budem oběšeni,
dnes se ještě můžem smát.

SPIEGELBERG Jsme my to chasa svobodná
a žijem jako v nebi.
Když noc je, les nám nocleh dá,
my krademe, když vítr lká
i když se měsíc šklebí;

náš patron / tím je veliký
bůh Merkur pro své praktiky.

RAZMANN

Dnes pozváni jsme k pachtýři
a zítra u faráře;
a s tím, co bude pozítří,
s tím kdo chce ať se páře!

SCHWEIZER

Jak do krčmy jen zapadnem,
hned víno v proudech teče,
a pak si třeba zamanem
si tykat s chromým satanem,
jenž na rožni se peče.

SPIEGELBERG

Když otcové své kletby ječí,
když matky sténají a brečí,
když nevěsta si naříká,
to je ta pravá muzika.

Ha, když jim tak sedí sekyra v těle,
když padnou jak mouchy a řvou jako tele,
to smyslů našich hodokvas,
to jako tanec vjede v nás.

VŠICHNI

Až přijde pro nás naposled
smrt, která číhá, bratří,
my seberem svých švestek pět
i hříchy, jež nám patří,
a ještě jedenkrát si omočíme ret
a pak, hip, hip hurá, se s čertem dáme v let.

SCHWEIZER / Už je pomalu noc a hejtman nejde!

RAZMANN / A slíbil, že tu bude přesně v osm.

SCHWEIZER / Kdyby se mu něco přihodilo, kamarádi, vypálíme to tu všechno a povraždíme i nemluvnata.

SPIEGELBERG / (*stranou Razmannovi*) Na slovíčko, Razmanne!

SCHWARZ / (*Grimmovi*) Nepošlem za ním zvědy?

GRIMM / Jen ho nech! Vráti se s kořistí, že se propadneme studem.

SCHWEIZER / To se po čertech klameš. Nevypadal, že myslí na nějaké taškárství. Zapomněls, co řekl, když nás vedl přes paseku? / „O kom se do vím, že ukradl jedinou řepu na poli, srazím mu hlavu, jako že se jmenuji Moor.“ / Nesmíme loupit.

RAZMANN / (*tíše Spiegelbergovi*) Tak co chceš / mluv jasně.

SPIEGELBERG / Pst! Pst! / Nevím, jak si ty nebo já představujeme svobodu, že se necháváme jako mezci zapřáhat do chomoutu a při tom tak nádherně deklamujem o neodvislosti. / Nelíbí se mi to.

SCHWEIZER / (*Grimmovi*) Co má ten pacholek za lubem?

RAZMANN / (*tíše Spiegelbergovi*) Mluvíš o hejtmanovi?

SPIEGELBERG / Ale pst! pst! / Má dobré špehy mezi námi / O hejtmanovi, povídáš? Kdo ho povýšil na hejtmana? Což si nepřisvojil násilím ten titul, tenž podle práva přísluší mně? / Co? proto dáváme svůj život v sázku / proto jrpíme všechny rozmary osudu, abychom si směli blahopřát, že jsme nevolníky otroka? / Nevolníky / a mohli bychom být knížaty! / Namoutě, Razmanne, to se mi nikdy nelíbilo.

SCHWEIZER / (*ostatním*) Ano / tys mi ten pravý hrdina! Ty dovedeš tak kamenem zabít žábu. On se jen vysmrká a ty před ním vezmeš do zaječích.

SPIEGELBERG / (*Razmannovi*) Ano / a léta už po tom pasu: To se musí změnit. Razmanne / jsi-li takový, za jakého jsem tě vždycky pokládal / Razmanne! Pohřešují ho, už nad ním skoro dělají kříž / Razmanne, mně se zdá, že nadešla jeho černá hodina / co? ty neskáčeš radostí, když ti udeřila hodina svobody? Nemáš ani tolik odvahy, abys pochopil smělý pokyn?

RAZMANN / Satane! k čemu mě to svádíš?

SPIEGELBERG / Mám tě? / Dobrá, tak pojď. Dával jsem pozor, kam se plížil / Pojď! Dvě pistole se už najdou, a pak / pak je povedem rdousit nemluvnata. (*Táhně ho za sebou.*)

SCHWEIZER / (*zuřivě tasí nůž*) Ha, ty zvíře! V pravý čas mi připomínáš české lesy! / Nebyls ty ta baba, co se roztrásla, když zazněl pokřik: „Nepřítel se blíží“? Tenkrát jsem z celé duše přísahal / Zhyň, úkladný vrahu! (*Probodne ho.*)

LOUPEŽNÍCI / (*vzrušení*) Vražda! Vražda! / / Schweizere! / Spiegelbergu! / Odrhňte je! /

SCHWEIZER / (*hodí nůž přes jeho mrtvolu*) Tu máš! / A tak pojdi, ty / / Tiše, kamarádi. / Nedejte se rušit. / Bestie! cenil na hejtmana odjakživa zuby a nemá na své kůži jediné jizvy! / Podívejme se rasa! Zezadu se chce sápat na muže! Proto jsme se tolik nalopotili, abychom posli jak prašiví psi? Bestie jedna! Proto jsme lehali v ohni a kouři, abys nás udávil jako krysy?

GRIMM / Tak u čerta / kamaráde / co jste si udělali? / Hejtman bude zuřit.

SCHWEIZER / Však já ho už udobřím / a ty, bídáku (RAZMANNOVI), tys byl jeho přítel, ty! Táhni mi s očí / Schufferle byl také takový, ale za to už visí ve Švýcarech, hejtman mu to dobře prorokoval / (*Vystřel.*)

SCHWARZ / (*vyskočí*) Slyšíte? rána z pistole! (*Nová rána.*) A ještě! Hola! To je hejtman!

GRIMM / Jen strpení! Až vystřelí ještě po třetí. (*Třetí vystřel.*)

SCHWARZ / Je to on! / Je to on! / Utec, Schweizere. / Odpovězme mu. (*Střílejí.*)

Vystoupí Moor a Kosinsky.

SCHWEIZER / (*jde jim vstříc*) Vítám tě, hejtmane / ukvapil jsem se trochu, co jsi byl pryč. (*Vede ho k mrtvole.*) Rozsud' mezi námi dvěma / on tě chtěl zezadu zavraždit.

LOUPEŽNÍCI / (*vyděšení*) Cože? Hejtmana?

MOOR / (*ztrnule se dívá na mrtvolu, pak prudce*) Ó nepochopitelný pokyne bohyně odplaty! Nebyl to tento muž, který mi zazpíval píseň Sírén? / Zasvěť svůj nůž temné odplatě! / Tos ty, Schweizere, neudělal.

SCHWEIZER / Pro živého Boha, vlastní rukou jsem to udělal, a u všech všudy, není to můj nejhorší skutek. (*Nevrle odchází.*)

MOOR / (*uvažuje*) Chápu / ty, který na nebesích řídíš naše činy, / chápu / odpadávají větve od kmenu / a má jeseň přichází. / Toho zde ať nevidím! (*Odnášejí SPIEGELBERGOVU mrtvolu.*)

GRIMM / Hejtmane, urči heslo / a dej rozkazy na zítřek.

MOOR / Umírající Herakles / to bude dnešní heslo. Brzy / brzy bude všechno naplněno. / Podejte mi loutnu. / Sám sobě jsem se odcizil od té doby, co jsem byl tam. / Loutnu, povídám. / Musím se vesnit do časů své síly. / Opusťte mne.

LOUPEŽNÍCI / Je půlnoc, hejtmane.

MOOR / Leč byly-li to jen divadelní slzy / zpěv Římanů musím slyšet, aby můj dřímající genius opět procitl. / Podejte mi loutnu / půlnoc že je?

SCHWARZ / Už snad víc. Jak olovo nás tíží spánek. Tři dny jsme oka nezamhouřili.

MOOR / Což i zlosyny navštěvuje útěsný spánek? Proč mně se vyhýbá? Já nebyl nikdy zbabělec ani špatný chlap. / Lehňte si a spěte. / Zítřka ráno vyrazíme.

LOUPEŽNÍCI / Dobrou noc, hejtmane. (*Utáboří se na zemi a usnou.*)

Hluboké ticho.

MOOR / (*vezme loutnu a hraje*)

B r u t u s :

Buď mi vítán, kraji snů a míru!
Posledním jsi zdraven Římanem!
Od Filipp já z bitevního víru
zhroucen bolestí se ploužím sem.

Cassie, kde jsi? Ó slyš! Jsou sklána
bratrská má vojska / ztracen Řím!
Útočištěm buď mi smrti brána!
Na svět se již nevrátím.

C a e s a r :

Kdo se do údolí skalnatého
ke mně blíží? Což mé oči lžou?
To je chůze nepřemoženého!
Kroky Římana to jsou! /
Co as město sedmi vrchů potká,
synu Tibery? co římskou říš?
Kolikrát já plakal pro sirotka,
svého Caesara že nemá již!

B r u t u s :

Přízraku ty matný, z jehož těla
tryskla krev z ran třiadvaceti!
Čí ti slova život připomněla?
Plač jen hrdě dál v svém podsvětí!
U Filipp už na oltáři dýmá
svobody, ach, žertva poslední;
Brutův skon se stane hrobem Říma;
sestup v Lethe a již nevzhledni!

C a e s a r :

I ty, synu můj? té sudby kruté,
tvým být mečem sklán!
Vždyť jsem otec tvůj! vždyť chtěl jsem, Brute,
aby z tebe stal se světa pán!
Jdi / teď ze všech Římanů jsi prvý,
otcovu že probodl jsi hrud.

Jdi / a v bránu pekel piš to krví:
Brutus teď všech Římanů je prvý,
neboť otcovu on proklál hrud!
Pochopils, proč nesešoup jsem v Lethe? /
K zemi kleté,
Charone, mne vez, kde mák jen kvete.

B r u t u s :

Zadrž, otče! / Ve sluneční říši
jsem jen jediného znal,
který vzrostl k Caesarově výši:
toho, kterého jsi synem zval.
Caesar jen moh Říma zdeptat šíji,
vrahem Caesara jen Brutus být;
zdědit nechtěl Brutus tyranii,
Caesaři mřou, kde Brutové žijí /
ty jdi vlevo, mne nech vpravo jít.

(Odložl loutnu a hluboce zamýšlen přechází sem a tam.)

Kdo mi dá záruku? / Vše je tak temné / zmatená bludiště všude, nikde vý-
chodisko, nikde vůdčí hvězda. / Kdyby všechno skončilo tímto posledním
vydechnutím / konec, jak po trapné loutkové hře. / Ale k čemu pak ten
palčivý hlad po blaženosti? K čemu ideál nedosažené dokonalosti? K čemu
odklad nedokončených plánů? / Kdyby hloupým stisknutím této hloupé
věci (*s pistolí na čele*) zmizely rozdílly mezi poštilcem a mudrcem, zbabělcem
a hrdinou, darebákem a ušlechtilým mužem? / Vždyť v bezduché přírodě je
takový božský soulad, proč by tedy byl v přírodě nadané rozumem takový
nesouzvuk? / Ne, ne, je v tom něco víc, neboť já ještě nebyl šťasten.
Myslíte, že se budu třást? Duše těch, které jsem zavraždil! já se nezachvěju. /
Váš ubohý skřek v hodině smrti / vaše zčernalé tváře / vaše strašlivě zející
rány / to všechno jsou jen články nezlomného řetězu osudu a jsou konec
konců závislé na tom, jaké svátky jsem slavil, jaké vrtochy měli mé kojné

a moji vychovatelé, jakého temperamentu byl můj otec a z jaké krve má matka. / (Otřesen brůzou.) Proč můj Perillos udělal ze mne železného býka, v jehož rozžhavených útrokách se smaží lidstvo?

(Nasadí bambitku.) Časnost a věčnost / spojené navzájem jediným okamžikem! / Ty strašlivý klíči, který za mnou zavíráš žalář mého života a otvíráš mi příbytek věčné noci / řekni mi / ó řekni mi / k a m / k a m mne povedeš? / Ty cizí země, kterou dosud nikdo nikdy neobeplul! / Hleď, lidstvo umdlévá pod tíží tohoto obrazu, síla všeho smrtelného ochabuje a obrazivost, ta svévolná opice smyslů, kouzlí naší lehkověrnosti podivné stíny. / Ne! ne! Muž nesmí klopýtnout. / Buď jaké buď, ty bezejmenné zázvěti / jen zůstane-li mi věrno toto mé já. / Buď si jaké buď, jen když tam budu mít své já. / Vnější věci jsou na člověku pouhým nátěrem. / Já sám jsem si nebem i peklem. Kdybys dal jen mně samotnému nějaký spálený kout země, kout, jímž jsi povrhl, kde budu zírat v osamělou noc a do věčné pouště. / Pak bych tu mlčící pustinu zalidnil svými fantasiemi a do nejdelsích věků bych měl co dělat, abych rozebral zmatený obraz všeobecné bídy. / Či mne povedeš neustále novými zrody a neustále se měnícím divadlem bídy, stupeň po stupni, až k zániku všeho? Nebudu moci zpřetrhat tkanivo tohoto budoucího života stejně lehce, jako trhám nit života vezdejšího? / Můžeš mne zničit. / Ale tuto svobodu mi vzít nemůžeš. (Nabíjí bambitku. Náble se zarazí.) Mám však zemřít ze strachu před útrapami života? Mám bídě popřát nad sebou vítězství? Ne! Chci všechno vytrpět. (Odbodí bambitku.) Utrpení nechť se zlomí o mou hrdost! Já vytrvám. (Temnota stále houstne.)

Heřman přichází lesem.

HEŘMAN / Slyš! Slyš! Jak příšerně houká sýček / naproti ve vsi bije půlnoc / vím, vím / lotrovství spí / v té pustině mi nikdo nenaslouchá. (Přistoupí k věži a zabuší.) Vystup, nebohý obyvateli věže! / Tvá večere je připravena.

MOOR / (potichu poodstoupí) Co to znamená?

HLAS / (z věže) Kdo buší? He? Tos ty, Heřmane, můj krkavče?

HEŘMAN / Já to jsem, Heřman, tvůj krkavec. Vystup ke mříži a jez. (Sovy boukají.) Hrůzně zpívají tvoji spolunocležníci, starče / chutná ti?

HLAS / Měl jsem veliký hlad. Díky tobě, který posíláš krkavce, díky za chléb na poušti! / A jak se daří mému milému dítěti, Heřmane?

HEŘMAN / Tíše / slyš / jako by někdo chrápal! neslyšíš?

HLAS / Jak? tys něco slyšel?

HEŘMAN / Slyším hvízdát vichr ve skulinách věže / noční hudbu, že z ní jektají zuby a nehty modrají. / Slyš, a zas. / Zdá se mi pořád, jako bych slyšel chrápání. / Někdo tu je s tebou, starče. / Hu, hu, hu!

HLAS / Vidíš něco?

HEŘMAN / Sbohem / sbohem / Hrozné je tohle místo. / Slez do své díry / Tam nahoře je tvůj ochránce, tvůj mstitel. / Zlořečený syn! (Chce prchnout.)

MOOR / (zděšen vystoupí) Stůj!

HEŘMAN / (vykřikne) Běda mně!

MOOR / Stůj, povídám!

HEŘMAN / Běda! Běda! Běda! Teď je vše vyzraženo!

MOOR / Stůj! Mluv! Kdo jsi? Co tu děláš? Mluv!

HEŘMAN / Slitování, ach, slitování, milostivý pane / Slyšte jen slovíčko, než mne zabijete!

MOOR / (tasí kord) Co uslyším?

HEŘMAN / Ano, pod trestem smrti jste mi to zapověděl / ale nemohl jsem jinak / nesměl jsem jinak / na nebesích je Bůh / Váš rodný otec tam / bylo mi ho líto / skolte mě.

MOOR / Za tím vězí tajemství / ven s ním! Mluv! Chci vědět všechno.

HLAS / (z věže) Běda! Běda! Jsi to ty, kdo tu mluví, Heřmane? S kým to mluvíš, Heřmane?

MOOR / A tam dole ještě někdo / Co se tu děje? (Běží k věži.) Je to zajatec, kterého se lidé chtěli zbavit. / Osvobodím ho z okovů. / Hlase! ozvi se ještě jednou! kde jsou dveře?

HEŘMAN / Ó, smilujte se, pane / nechodte dovnitř, pane / smilujte se a jděte pryč. (*Vrbne se mu do cesty.*)

MOOR / Zavřeno na čtyři zámky! Z cesty / Musím se tam dostat! / Teď po prvé mi pomoz, zlodějské umění! (*Vyjme páčidlo a otevře zamřížovanou branku.*)

Zdola vystoupí stařec, vyhublý jako kostra.

STAŘEC / Slitujte se! Slitujte nad nešťastníkem!

MOOR / (*v úleku uskočí*) Toť otcův hlas!

STARÝ MOOR / Díky tobě, Bože! Přišla hodina vykoupení.

MOOR / Duchu starého Moora! Co tě znepokojilo v tvém hrobě? Odešels na onen svět obtěžkán hříchem, který ti uzavírá bránu ráje? Dám za tebe číst mše, aby tvá bludná duše našla cestu do vlasti. Zakopal jsi pod zem zlato sirotků a vdov, a musíš proto o půlnoci s nátkem bloudit? Vyrvu podzemní poklad třeba z drápů čarodějného draka, i kdyby na mne vychrlil tisíc rudých plamenů, i kdyby proti mé dýce vycenil své ostré tesáky. / Či ses mi zjevil, abys mi na mé otázky odhalil tajemství věčnosti? Mluv, mluv! Bledá bázeň není mou barvou.

STARÝ MOOR / Nejsm duch. Sáhni na mne, já žiju, žiju bídný, ubohý život!

MOOR / Cože? Tys nebyl pochován?

STARÝ MOOR / Pochovali mne / to znamená, v hrobce mých otců leží zdechlý pes; a já / už plné tři měsíce strádám zde v tom temném podzemním sklepení, a paprsek světla na mne nesvítí a teplý vánek mne neovane, divocí krkavci skuhrají nade mnou a houkají půlnoční sovy.

MOOR / Blesky boží! kdo to udělal?

STARÝ MOOR / Neproklínej ho / to udělal můj syn Franc.

MOOR / Franc? Franc? Věčný chaos!

STARÝ MOOR / Jsi-li člověk a máš-li lidské srdce, ó můj neznámý vykupiteli, vyslyš hoře, jež otcí způsobili jeho synové. / Celé tři měsíce to už žaluji hluchým skalním zdem, ale jen dutá ozvěna se vysmívá mému nářku. A proto, jsi-li člověk a máš-li lidské srdce /

MOOR / Taková výzva by vyštvala divoké šelmy z jejich brlohů!

STARÝ MOOR / Ležel jsem na loži, právě jsem se zotavoval z těžké nemoci, když ke mně přivedli muže, který tvrdil, že můj prvorozený syn padl v bitvě, a přinesl mi meč, zbrocený jeho krví, a jeho poslední sbohem a vzkaz, že ho má kletba vyštvala do boje na smrt a do zoufalství.

MOOR / (*prudce se od něho odvrátiv*) Teď je vše jasné!

STARÝ MOOR / Slyš jen dál! Omdlel jsem při té zprávě. Pokládali mě patrně za mrtvého, neboť když jsem zas procitl, ležel jsem už v rakvi, zahalen jako nebožtík do rubáše. Škrábal jsem na víko rakve. Nadzdvihlo se. Byla tmavá noc, můj syn Franc stál přede mnou. / Co? zvolal děsným hlasem, copak chceš žít věčně? / a víko rakve ihned zase zapadlo. Ta slova mne zasáhla jako blesk a zbavila mne smyslu; když jsem se zas probudil, cítil jsem, jak rakev zdvíhají a že ji asi půl hodiny vezou ve voze. Konečně ji otevřeli / stál jsem u vchodu do tohoto sklepení, můj syn stál přede mnou a s ním onen muž, který mi přinesl od Karla zkrvácený meč / desetkrát jsem objal jeho kolena a prosil a úpěl, a znovu je objal a zapřísahal ho / otcovy prosby se vůbec nedotkly jeho srdce / / Dolů s tím chlapem! zahřměl, už byl dost dlouho na světě, a byl jsem bez lítosti svržen dolů a můj syn Franc za mnou zamkl.

MOOR / To není možné, to není možné! To jste se zmýlil.

STARÝ MOOR / Snad jsem se zmýlil. Slyš dál, ale nehněvej se! Tak jsem ležel dvacet hodin, a nikdo si nevzpomněl na mé neštěstí. A nikdo nikdy nevzkročil do této pustiny; neboť se povídá, že v těchto rozvalinách duchové mých otců vlekou za sebou řinčivé řetězy a v půlnočních hodinách skučí svou umrlčí píseň. Konečně jsem zaslechl, jak se dveře zas otevřely, a tento muž mi přinášel vodu a chléb a řekl mi, že jsem odsouzen k smrti hladem a že dává v sázku svůj život, kdyby se prozradilo, že mi nosí potravu. Tak jsem bídně živořil celou tu dlouhou dobu, ale ten neustálý mráz / zápach z mých výkalů / mé bezmezná hoře / to vše mi užíralo sílu, mé tělo scházelo; tisíckrát jsem v slzách prosil Boha o smrt, ale míra mých trestů nebyla asi ještě

naplněna / anebo snad na mne čeká ještě nějaká radost, že jsem se tak zadržal na živu. Leč trpím spravedlivě. / Ó Karle! můj Karle! / a on ještě neměl jediný šedivý vlas.

MOOR / Dost. Vzhůru, vy pařezy, vy rampouchy! Vy líní, necitelní spáči! Vzhůru! Copak se neprobudíte? (*Vystřelí nad spícími loupežníky z pistole.*)

LOUPEŽNÍCI / (*vyplašeni*) He, hola, hola! Co se děje?

MOOR / Nevyburcovalo vás to ze spaní? z věčného spánku vás to mohlo vzbudit! Pohledte, pohledte! zákony světa staly se hrou v kostky, svazky přírody jsou roztrženy, starý svár propukl znovu, syn zavraždil svého otce.

LOUPEŽNÍCI / Co říká hejtman?

MOOR / Ne, nezabil ho! to slovo je příliš mírné! / Syn svého otce tisíckrát vpletl na kolo, tisíckrát nabodl na kůl, natáhl na skřípec a kůži s něho seděl! ta slova jsou mi ještě příliš lidská / nad čím se začervená hřích, z čeho má i divoch hrůzu, na co od věků nepřípadl ani ďábel, to se tu stalo. Syn svého rodného otce / ó, jen hledte, hledte jen! padl do mdlob / do této věže syn vlastního otce / do mrazu polonahého / do hladu / do žízně / ó, hledte jen, pohledte / je to můj vlastní otec, nač to zapírat.

LOUPEŽNÍCI / (*přiskočí a obklopí starce*) Tvůj otec? tvůj otec?

SCHWEIZER / (*pokorně se přiblíží, klesne před ním na zem*) Otče mého hejtmana! Líbám tvé nohy! rozkaž, co má vykonat můj meč.

MOOR / Pomstu, pomstu, pomstu ti zjednám, ty strašně potupený, znesvěcený kmete! Tak trhám nyní navždy bratrský svazek. (*Roztrhne svůj oděv odšota úolů.*) Tak před tváří věčných nebes proklínám každíčkou krůpěj bratrské krve! Slyšte mne, měsíce a hvězdy! Slyšte mne, půlnoční nebesa, jež shlížíte na potupný zločin! Slyš mne ty, třikrát hrozný Bože, jenž vládneš tam nad měsícem a tam nad hvězdami se mstíš a ztrácuješ a plamenně plápoláš noci! Zde klečím / zde vztyčuji tři prsty v této děsné noci / zde přísahám / a nechť příroda mne vyvrhne ze svých hranic jako lítou šelmu, poskvrním-li tuto přísahu / přísahám, že dříve nepozdravím denní světlo, do-

kud otcovrahova krev, prolita před tímto kamenem, se nezakouří na božím slunci. (*Vstane.*)

LOUPEŽNÍCI / Satanský kousek! Pak že prý my jsme darebáci! Ne, u všech pekelných draků! Takhle jsme to přece jen nevedli.

MOOR / Ano! ve jménu všech příšerných vzdechů těch, kdo kdy padli pod vašimi dýkami, ve jménu těch, jež pohltily mé plameny a kdož byli rozdrčení mou padající věží / dříve nechť nenajde ve vašich prsou místa myšlenka na lup a na vraždu, dokud váš oděv nebude šarlatově poznamenan krví toho zlosyna. / To se vám asi nikdy ani ve snách nezdálo, že jste nástrojem vyššího majestátu? Zmatené klubko našeho osudu je rozpleteno! Dnes, dnes jakási neviditelná moc posvětila naše řemeslo! Vzávejte toho, kdo vám určil ten vznešený úděl, kdo vás přivedl sem, kdo vás uznal za hodny, abyste se stali strašnými anděly jeho temného soudu! Smekněte! Poklekněte do prachu a vstaňte posvěcení! (*Pokleknou.*)

LOUPEŽNÍCI / Rozkazuj, hejtmane! Co máme dělat?

MOOR / Vstaň, Schweizere! A dotkni se těchto svatých kadeří! (*Vede ho k svému otci a položí jeho ruku na otcovy vlasy.*) Víš ještě, jak jsi jednou tomu českému jezdcovi rozpoltil lebku ve chvíli, kdy se nade mnou rozpráhl šavlí, když jsem bez dechu a zmožen lopotou klesl na kolena? Tenkrát jsem ti slíbil královskou odměnu; dosud jsem tento dluh nemohl nijak splatit /

SCHWEIZER / Pravda, tos mi přísahal, ale chtěl bych, abys na věky zůstal mým dlužníkem!

MOOR / Ne, teď zaplatím. Schweizere, tak jako ty nebyl ještě žádný smrtelník poctěn! / Pomsti mého otce! (*SCHWEIZER vstane.*)

SCHWEIZER / Velký hejtmane! dnes po prvé jsi mne učinil hrdým! / Rozkaž, kde, jak, kdy ho mám zabít?

MOOR / Minuty jsou sečteny, odejdi rychle / vyber si nejlepší lidi z tlupy a veď je rovnou na hraběcí zámek! Stáhni ho s lože, spí-li nebo leží-li v náručí rozkoše, odveď ho od hostiny, je-li opilý, odtrhni ho od kříže, klečí-li před ním na modlitbách! Ale to ti říkám, to ti přísně nakazuji, přiveď ho živého!

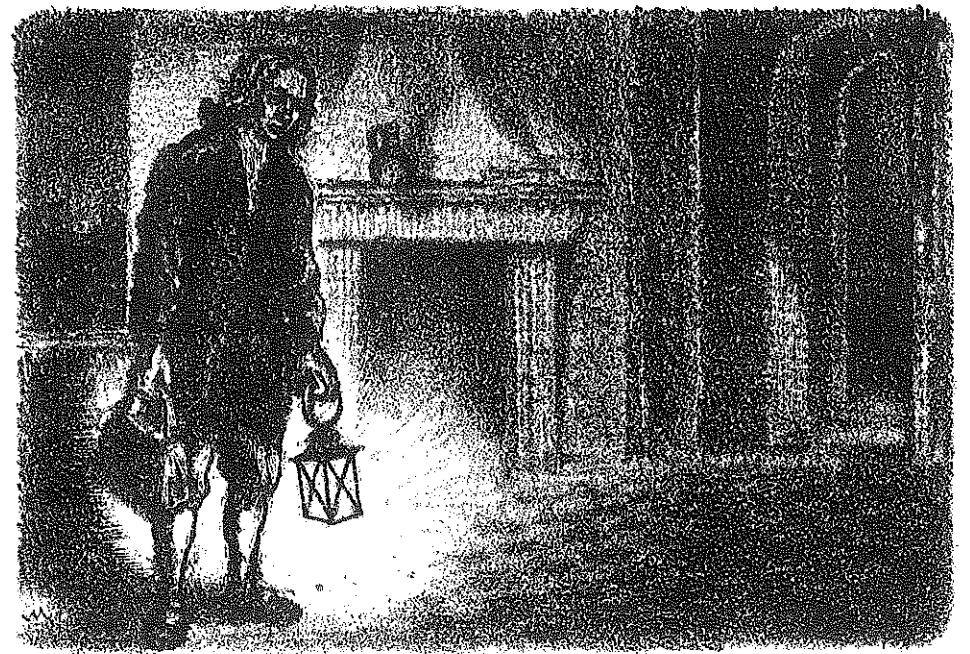
Rozsápu a hodím hladovým supům toho, kdo mu třeba jen kůži poškrábe
nebo kdo mu zkřiví vlások! Celého musím ho mít, a přivedeš-li mi ho ce-
lého a živého, dám ti odměnou milion / nasadím život, abych ho ukradl
nějakému králi / a ty budeš volný jako pták / Rozuměls mi? tedy si pospěš!
SCHWEIZER / Dost, hejtmane / zde má ruka: Buď uvidíš, že se vracejí dva,
nebo nespátíš ani jednoho. Pojďte, Schweizerovi andělé pomsty! (*Odejde
s částí tlupy a s HEŘMANEM.*)

MOOR / Vy ostatní se rozptylte po lese. / Já zůstanu zde.

PÁTÉ

DĚJSTVÍ

SCÉNA PRVNÍ

Výhled do mnoha pokojů. Temná noc.

Daniel přichází s lucernou a cestovním vakem.

DANIEL / Sbohem, drahý mateřský dome. / Tolik pěkného a milého jsem v tobě prožil, dokud byl nebožtík pán na živu / byls přístřeším sirotků a útočištěm opuštěných, a tento syn tě proměnil v pelech zločinu. / Buď sbohem, ty dobrá podlaho! Kolikrát tě starý Daniel zametal. / Buď sbohem, ty milý krbe, starý Daniel se s tebou těžce loučí. / Všechno ti bylo tak důvěrné a blízké. / Bude tě to bolet, starý Eliesere. / Ale chraň mne Bůh před ďáblovou šalbou a lstí. / S prázdnýma rukama jsem přišel / s prázdnýma odcházím / leč duše má je spasena. (*Chce odejít.*)

Přižene se Franc v županu.

DANIEL / Bůh s námi! Můj pán! (*Zbasí lucernu.*)

FRANC / Zrada! Zrada! Hroby chrlí mrtvé. / Říše duchů, vyburcována z věčného spánku, řve na mne: „Vrahu! Vrahu!“ / Kdo se to tu hýbe?

DANIEL / (*úzkostlivě*) Rodičko boží! to vy tak děsně křičíte na chodbách, milostivý pane, že všichni spáči se probouzejí?

FRANC / Spáči! Kdo vám dovolil spát? Pryč, rozsvět světlo! (DANIEL *odejde, přijde jiný sluha.*) Nikdo ať nespí dnes v noci. Slyšíš? Všichni ať bdí / ve zbraních / všechny pušky nabity. / Viděls je, jak krácejí pod podloubím?

SLUHA / Koho, milostivý pane?

FRANC / Koho, hlupáku, koho? Tak chladně, tak hloupě se ptáš, koho? vždyť to na mne sáhlo jako zavrať! Koho, ty osle! koho? Strašidla a čerty! Kolik je hodin?

SLUHA / Ponocný právě vytrubuje druhou.

FRANC / Cože? Bude tahle noc trvat až do soudného dne? Neslyšel jsi hluk tady nablízku? Vítězný křik? Dusot cválajících koní? Kde je Karel / chtěl jsem říci, kde je hrabě?

SLUHA / Nevím, milosti.

FRANC / Nevíš? Jsi také v té bandě? Vytrhnu ti srdce z těla! Já ti dám „nevím“! Pryč! Zavolej pastora!

SLUHA / Milostivý pane!

FRANC / Odmlouváš, váháš? (*Sluha odkvapí.*) Copak se i žebráci proti mně spikli? Tisíc hromů! všechno se spiklo proti mně?

DANIEL / (*vrací se se světlem*) Milosti /

FRANC / Ne, nechvěji se! Byl to jenom sen. Mrtví ještě nevstávají z hrobů. / Kdo říká, že se třesu a že jsem bled? Je mi tak lehce, tak dobře.

DANIEL / Jste na smrt bledý, hlas se vám zajíká.

FRANC / Mám horečku. Až přijde pastor, jen mu řekni, že mám horečku. Řekni pastorovi, že si dám zítra pustit žilou.

DANIEL / Přejete si, abych vám dal na cukr kapky?

FRANC / Dej mi kapky, pastor tu tak hned nebude. Hlas se mi zajíká, dej mi kapky!

DANIEL / Dejte mi nejdříve klíče, přinesu je ze skříně. /

FRANC / Ne, ne, ne! Zůstaň tu, nebo půjdu já s tebou. Vidíš, nemohu být sám! jak snadno bych mohl, vždyť to vidíš / omdlít / když jsem sám. Jen to nech, jen to nech! To přejde, zůstaň zde. Ale ovšem, ovšem, to je to celé! Nemoc pomate mozek a plodí podivné a bláznivé sny. / Sny pranic neznamenají / že mám pravdu, Danieli? Sny přece přicházejí z břicha a sny pranic neznamenají / měl jsem právě teď takový veselý sen. (*Klesne do mdlob.*)

DANIEL / Kriste Ježíši! co je to? Jiří! Konráde! Šebastiáne! Martine! tak se přece ozvěte! (*Třese jím.*) Ježíš Maria Josef! přijďte přece k rozumu! Bůh se smiluj nade mnou, ještě řeknou, že jsem ho zabil!

FRANC / (*zmaten*) Pryč / pryč! Co se mnou tak třeseš, ty hnusný kostlivče? / Mrtví ještě nevstávají z hrobů /

DANIEL / Ty moje umučení! Přišel o rozum.

FRANC / (*chabě se vzpřímí*) Kde to jsem? / Ty, Danieli? Co jsem řekl? nedbej na to! ať jsem řekl cokoli, byla to lež / pojd'! pomoz mi vstát! / je to jen nával závratí / protože / protože jsem se / nevy spal.

DANIEL / Kdyby tu byl aspoň Johan! zavolám o pomoc, pošlu pro lékaře.

FRANC / Zůstaň! posad' se vedle mne na pohovku, sem / tak / ty jsi chytrý člověk, ty jsi dobrý člověk. Budu ti vypravovat.

DANIEL / Teď ne, až jindy! uložím vás na lože, potřebujete klid.

FRANC / Ne, prosím tě, budu ti vypravovat a ty se mi pořádně vysměj! / Po- dívej se, mně se zdálo, že dávám královskou hostinu a mé srdce se radovalo a já jsem ležel opilý na trávníku v zámecké zahradě a najednou / ale to ti po- vídám, pořádně se mi vysměj! /

DANIEL / A najednou?

FRANC / Najednou mi ve spánku zazněl do uší hrozný úder hromu; zvedl jsem se, třesa se na celém těle, hle, zdálo se mi, že vidím celý obzor v ohnivě záplavě, a hory a města i lesy se rozplývaly jako v peci vosk a řvoucí meluzina smetla moře, nebesa i zem. / I zahlaholilo to jako z kovových pozounů: Země, vydej své mrtvé, vydej své mrtvé, moře! a holá pole počala pukat a vy-

hazovat lebky a žebra, čelisti a hnáty, jež se spojovaly v lidská těla, a ta odtud proudila v nepřehledném počtu, živoucí bouře. I vzhlédl jsem do výše a hle, já stál na úpatí hřímající hory Sinai a nade mnou hemžení i pode mnou, a nahoře na vrcholu hory na třech stolcích zahalených kouřem tři muži, zaplašující svým pohledem všechno živé /

DANIEL / Vždyť to je živoucí obraz posledního soudu!

FRANC / Že ano, že je to bláznivé povídání? I vystoupil kdosi a podobal se hvězdné noci a v ruce měl železný pečetní prsten a ten držel mezi východem a západem a pravil: Věčné, svaté, spravedlivé, neporušitelné! Je jen jediná pravda, je jen jediná ctnost! Běda, běda, běda pochybujícím červům! / Tu vystoupil druhý, ten měl v ruce třpytivé zrcadlo, držel je mezi východem a západem a pravil: Toto zrcadlo je pravda; pokrytectví a masky nic nepomohou / tu jsem se zděsil a se mnou všechen lid, neboť jsme uzřeli v tom děsném zrcadle podoby hadů a tygrů a leopardů. / Ty vystoupil třetí a v ruce měl kovové váhy, držel je mezi východem a západem a řekl: Přistupte ke mně, děti Adamovy / zde vážím myšlenky na míse svého hněvu a díla vážím závažím zloby své! /

DANIEL / Slitování boží!

FRANC / Jako snůh zbledli všichni, úzkostlivě jim všem bušila srdce ve chvílích očekávání. I bylo mi, jako by z hromobití hory zaznělo mé jméno první a morek mi v kostech ztuhl v led a zuby mi hlasitě cvakaly. A rychle zazvučely váhy a zahřměly skaliny a hodiny se sunuly, jedna za druhou, jedna za druhou přicházela k vahám, jež byly zavěšeny po levé straně, a každá tam vhodila po smrtelném hříchu /

DANIEL / Ó, Bůh vám odpusť!

FRANC / Neodpusť! / na jedné míse bylo toho nakupeno celé hory, ale druhá miska, naplněná krví smíření, ještě stále ji udržovala vysoko nad sebou. / Poslední ze všech přišel starý muž, hluboko skloněný žalem, jedno rámě měl rozhrzyeno zuřivým hladem, oči všech se plaše od něho odvracely, a já ho znal, a ten starý muž si ustříhl jedinou kadeř stříbrného vlasu a vhodil

ji na misku hříchů, a hle, miska klesala, náhle klesala hluboko do propasti, a miska smíření letěla do výše! / I zaslechl jsem, jak z dýmu skalín zahlaholil hlas: Milost, milost každému hříšníkovi na zemi a v pekle! ty jediný jsi zatracen! / (*Hluboké mlčení.*) Nu, proč se nesměješ?

DANIEL / Jak se mám smát, když mi hrůzou běhá mráz po zádech? Sny jsou od Boha.

FRANC / Ale fuj, fuj, nemluv tak! Řekni, že jsem blázen, zpozdilý, odporný blázen! Řekni mi to, milý Danieli, prosím tě o to, jen se mi pořádně vysměj!

DANIEL / Sny jsou od Boha. Budu se za vás modlit.

FRANC / Lžeš, povídám / okamžitě jdi pryč, táhni, utíkej, běž, podívej se za pastorem, ať si pospíší, ať si pospíší; ale povídám ti, lžeš.

DANIEL / (*odcházaje*) Bůh vám buď milostiv!

FRANC / (*sám*) Moudrost luzy, babský strach! / Vždyť ještě není nikterak jisté, je-li minulost pouhou minulostí či pohlédne-li na ni nějaké bdící oko nad hvězdami / hm, hm! kdo mi to našeptal? Což je tam nad hvězdami nějaký mstitel? / Ne, ne! Ano, ano! Děsně to syčí kolem mne: Tam nahoře nad hvězdami sídlí soudce! Tomu nebeskému mstiteli mám vykročit vstříc, a ještě tuto noc! Ne, pravím / pusto, prázdno, hluch je tam nahoře nad hvězdami / a kdyby tam přece něco bylo? Ne, ne, není! Já to zakazuji! Ale kdyby přec? Běda, kdyby tvé skutky byl někdo počítal! Kdyby ti je přepočítal, a ještě tuto noc! / proč mi taková hrůza proniká až do morku kostí? / Zemřít! proč mne to slovo tak chytá za srdce? Složit účty mstiteli tam nahoře nad hvězdami / a je-li to spravedlivý soudce? sirotci a vdovy, utlačení a ponížení k němu vysílají svůj sten / a je-li to spravedlivý soudce? / proč trpěli, proč jsi nad nimi triumfoval? /

Vystoupí pastor Moser.

MOSER / Poslal jste pro mne, milostivý pane. Žasnu. Po prvé, co jsem živ! Hodláte se víře posmívat, nebo se jí začínáte bát?

FRANC / Posmívat nebo se bát, podle toho, jak mi odpovíš. / Slyš, Mosere,

dokážu ti, že jsi blázen, nebo že máš za blázna svět, a ty mi musíš odpovídat. Slyšíš? Musíš mi odpovídat, je-li ti život drahý.

MOSER / Voláte kohosi vyššího před svou soudnou stolicí. Ten vyšší vám odpoví, až přijde čas.

FRANC / Chci to vědět nyní, teď hned, v tom okamžení, abych se nedopustil té hanebné hlouposti a v nejvyšší nouzi nevzýval modlu chátry. Často jsem ti se smíchem na to připíjel při burgundském: Není Boha! / Teď s tebou mluvím zcela vážně a říkám ti: Není Boha! Dokaž mi, že nemám pravdu, použij si všech svých zbraní, já tvé důkazy sfouknu jediným dechem svých úst.

MOSER / Kdybys tak lehce mohl odfouknout i hrom, který vahou tisíce centů dopadne na tvou pyšnou duši! Vševědoucí Bůh, kterého ty, bloude a zlosyne, chceš vyrvat ze středu jeho stvoření, ten nemá zapotřebí, aby ho hájila smrtelná ústa. Je stejně nesmírný ve tvých ukrutenstvích jako v kterémkoli úsměvu vítězné ctnosti.

FRANC / Znamenitě, pope! Tak se mi líbíš.

MOSER / Stojím tu jako mluvčí vyššího pána a mluvím s kýmsi, kdo je červ jako já a komu se nelíbím. Ovšem, nedělám zázraky, abych na tvé tvrdohlavé zlobě vynutil vyznání víry / Ale je-li tvé přesvědčení tak pevné, proč jsi mne dal zavolat? pověz mi, proč jsi mne o půlnoci volal?

FRANC / Poněvadž se nudím a nechce se mi hrát v šachy. Chci si udělat porvyražení a porafat se s popem. Prázdnou hrůzou mi nevezmeš odvahu. Já vím, že ve věčnost doufá ten, kdo zde na zemi špatně pochodil: ale šeredně se zklame. Čítal jsem, že naše bytost není než oběh krve a že s její poslední krůpějí se rozplývá v nic též duch a myšlenka. Duch podléhá všem slabostem těla, nezanikne se zkázou těla i duch? nevypaří se, když tělo shnije? Když se ti do mozku dostane kapička vody, tvůj život se náhle zastaví, octne se na pokraji nebytí a za chvíli přijde smrt. Cit je zavlnění několika strun; ale rozbitý klavír už nevydá zvuk. Dám-li rozbourat svých sedm zámeků, rozbiju-li zde tuto Venuši, tedy je po souměrnosti a po kráse. Vidíš! Tak je tomu i s vaší nesmrtelnou duší!

MOSER / Toť filosofie vašeho zoufalství. Leč vaše vlastní srdce, úzkostně bušící při těchto důkazech, usvědčuje vás ze lži. Ty pavučinové systémy rozdrťí jediné slůvko: musíš umřít! / Vyzývám vás ke zkoušce: setrváte-li i ve smrti na svém, nenechají-li vás vaše zásady ani tehdy na holičkách, pak jste vyhrál; obejde-li vás sebeméně ve smrti hrůza, běda vám! Pak jste klamal sám sebe.

FRANC / (*zmaten*) Obejde-li mne ve smrti hrůza?

MOSER / Viděl jsem už několik takových nešťastníků; až do konce vzdorovali pravdě a nepoddali se; ale v poslední hodině se klam rozplyne. Budu stát u vašeho lože, až budete umírat / chtěl bych jednou vidět, jak dokonává tyran / budu stát nad vámi a budu vám upřeně hledět do očí, až vám lékař sáhne na chladnou, vlhkou ruku a stěží nahmatá váznoucí tep, až vzhledne a s tím hrozným pokrčením ramenou vám řekne: Zde je lidská pomoc marná! Pak se strážte, ó, pak se strážte, abyste nevypadal jako Richard či Nero!

FRANC / Ne, ne, ne!

MOSER / I toto „ne“ se pak změní ve řvoucí „ano“. / Soud vašeho nitra, který nepodplatíte skeptickým hloubáním, se pak ve vás probudí a vyřkne nad vámi ortel. Ale bude to procitnutí, jako když za živa pohřbený se probouzí pod zemí hřbitova; bude to hněv, jako když sebevrah, který si již zasadil smrtící ránu, je zachvácen lítostí; bude to blesk, jenž pojednou ozáří celou půlnoc vašeho života; bude to jediný pohled, a zůstanete-li i pak ještě pevný, tedy jste vyhrál!

FRANC / (*neklidně přecházeje pokojem*) Kněžské tlachy, kněžské tlachy!

MOSER / Tehdy po prvé meče věčnosti projedou vaši duši a tehdy po prvé bude pozdě. / Pomýšlení na Boha vzbudí strašného souseda: myšlenku na soudce. Hledte, Moore, život tisíců visí na vašem malíku a z těch tisíců jste devět set devětadevadesát uvrhl do neštěstí. Mít římskou říši, byl byste Nero-nem, mít Peru, stal byste se Pizarrem. Nuž, a myslíte, že Bůh dopustí, aby jediný člověk si počínal na jeho světě jako divoch a aby celý ten svět převrátil na ruby? Myslíte, že těch devět set devětadevadesát lidí je na světě jen k zni-

čení, jen aby se z nich staly loutky vaší satanské hry? Ó, nevěřte tomu! Bůh bude na vás požadovat každíčkou minutu, o kterou jste zkrátil jejich život, každíčkou radost, kterou jste jim otrávil, každou dokonalost, ke které jste jim zatarasil cestu, a budete-li mu moci dát odpověď, Moore, pak jste vyhrál.

FRANC / Dost, už ani slova! Mám se řídit tvými melancholickými vrtochy?

MOSER / Hledte, osud lidí zachovává hrůzně krásnou rovnováhu. Klesá-li miska vezdejšího života, vznese se na onom světě, stoupá-li zde, padne onde až k zemi. Ale co zde bylo dočasným utrpením, tam stane se věčným triumfem; co dočasným triumfem zde, tam se změní v nekonečné zoufalství.

FRANC / (*divoce proti němu pokročí*) Hrom do tebe, ty lháří prolhaný! Vytrhnu ti ze chřtánu tvůj zlořečený jazyk!

MOSER / Tak brzy už cítíte břímě pravdy? Vždyť jsem se ještě nedostal k důkazům. Jen dovolte, abych k důkazům /

FRANC / Mlč, jdi do horoucích pekel se svými důkazy! duše bude zničena, říkám ti, a na to mi neodpovídej!

MOSER / Vždyť proto sténají duchové v pekle, leč otec na nebi potřásá hlavou. Myslíte, že mstitelovu trestu uniknete v pusté říši prázdnoty? a kdybyste se k nebi vznesl, on bude tam! a kdybyste se do pekel utekl, zas bude tam! řekli byste noci: Zahal mne! a temnotě: Skryj mne!, temnota kolem vás se rozzáhá a půlnoc kol zatracence zjasní se v den / leč nesmrtelný váš duch se vzepře slovu a zvítězí nad slepou myšlenkou.

FRANC / Ale já nechci být nesmrtelný / ať si je nesmrtelný, kdo chce, já mu v tom překážet nebudu. Ale já ho přinutím, aby mne rozdrtil, já ho vydráždím k vzteku, aby mne ve vzteku rozdrtil. Pověz mi, který je největší hřích? který hřích ho popudí k největšímu hněvu?

MOSER / Znáám jenom dva. Ale lidé je nepáchají a lidé je také netrestají.

FRANC / Které to jsou?

MOSER / (*velmi důrazně*) Otcovražda je první, bratrovražda druhý. / Co jste najednou tak zbledl?

FRANC / Jak, starče? Jsi spolčen s nebesy či s peklem? Kdo ti to řekl?

MOSER / Běda tomu, kdo je má oba na svědomí! Bylo by mu líp, kdyby se byl nenarodil! Ale upokojte se, vy nemáte otce ani bratra!

FRANC / Ha! / jakže, horší hřích už neznáš? Rozmysli si to ještě / smrt, nebe, věčnost, zatracení je v tom, co vyjde z tvých úst / horší hřích neznáš?

MOSER / Ne.

FRANC / (*klesne na židli*) Zničen! Jsem zničen!

MOSER / Radujte se, radujte se přece! plesejte nad svým štěstím! / Ať jste spáchal sebevíc hrůz, proti otcovrahu jste ještě světec. Proti prokletí, které čeká na otcovraha, je kletba, která stihne vás, zpěvem lásky. / Odplata /

FRANC / Klid se, neskuhrej tu, ty sýčku! Kdo tě sem zval? Jdi, povídám ti, nebo tě probodnu!

MOSER / Že kněžský tlach může tak náramně rozezlít filosofa! Odfoukněte to přece dechem svých úst! (*Odejde.*)

FRANC / (*zmítá se na své židli hrůzou. Hluboké mlčení.*)

Spěšně vstoupí sluha.

SLUHA / Amalie uprchla, hrabě náhle zmizel.

Daniel vstoupí úzkostlivě.

DANIEL / Milostivý pane, tlupa ohnivých jezdců pádí po cestě dolů, křičí hrr na ně, hrr na ně, celá ves je vzhůru.

FRANC / Jdi, ať bijí na poplach všemi zvony, ať všichni jdou do kostela / ať všichni padnou na kolena / ať se za mne modlí / všechny vězně ať pustí na svobodu, chudým všechno vrátím dvojnásobně a trojnásobně / já / tak už jdi / zavolej zpovědníka, aby mi dal rozhřešení / ještě nejsi pryč? (*Hluk se blíží.*)

DANIEL / Bůh mne netrestej za těžký hřích! Jak tomu mám zas rozumět? Vždyť jste vždycky modlitbu tak zavrhoval, vždyť jste mi tolikrát házel postíly a bible na hlavu, když jste mne zastihl na modlitbách.

FRANC / Už ani slovo o tom. / Zemřít! vidíš? Zemřít? / Už je pozdě. (*Je slyšet, jak SCHWEIZER řádl.*) Modli se! Modli!

DANIEL / Říkal jsem vám to pořád / tak opovrhujete pobožnou modlitbou / ale dejte si pozor, dejte pozor! bude-li nouze nejvyšší, bude-li vaši duši hrozit zkáza, pak dáte celý svět a všechny jeho poklady za jedinou modlitbičku / Vidíte? a jak jste mi lál! Tu to máte! Vidíte?

FRANC / (*ho prudce obejmě*) Odpusť mi, můj drahý, zlatý, jediný Danieli, odpusť / obléknu tě do nových šatů od hlavy až k patě / tak se přece modli / pozvu tě na svatbu / já ti / tak se přece modli / zaklínám tě / na kolenou tě zaklínám / U všech ďasů! tak se přece modli! (*Lomoz na ulicích. Křik, rámus.*)

SCHWEIZER / (*na ulici*) Šturmuje! Nikoho nešetřte! Dovnitř! Vidím světlo! tam musí být.

FRANC / (*na kolenou*) Slyš, jak se modlím, Bože na nebesích! / Je to po prvé / a jistě už také naposled. / Vyslyš mne, Bože na nebesích.

DANIEL / Spasiteli! Co děláte? To je bezbožná modlitba.

LID / (*na ulici*) Zloději! Vrazi! Kdo to dělá uprostřed noci tak strašlivý hluk?

SCHWEIZER / (*posud na ulici*) Sraž je, kamaráde / je to ďábel a jde si pro vašeho pána. / Kde je Schwarz a jeho tlupa? / Grimme, rozestav své lidi kolem zámku. / Šturmuje hradby!

GRIMM / Pochodně sem / my nahoru nebo on dolů. / Hodím mu do oken smolné věnce.

FRANC / (*se modlí*) Nebyl jsem sprostý vrah, Bože můj / nezhazoval jsem se s maličkostmi, Bože můj.

DANIEL / Bůh nám buď milostiv. I jeho modlitby jsou rouháním. (*Do pokojů vlétnou kameny a smolné věchy. Okenní tabule praskají. Zámek v plamenech.*)

FRANC / Nemohu se modlit / tady! tady! (*Bije se do prsou a do čela.*) Vše je tak pusté / tak vyprahlé! (*Vstane.*) A také se nechci modlit / to vítězství nebi nedopřeji, ten výsměch nedopřeji peklu /

DANIEL / Ježíš Maria! pomozte / zachraňte / celý zámek je v plamenech!

FRANC / Zde vezmi meč. Rychle. Vraž mi ho zezadu do žeber, nebo přijdou ti lotři a budu jim pro posměch. (*Požár se rozrůstá.*)

DANIEL / Bůh uchovej! Bůh uchovej! Nikomu předčasně nepomohu do nebe, ani / (*Uteče.*)

FRANC / (*vytřeštěnýma očima se za ním dívá, po chvílce*) Do pekla, chtělš říci. / Skutečně! větřím už něco takového. / A jsou to už jeho jasné zvuky? slyším váš sykot, vy pekelné zmije? / Hrnou se nahoru / Obklopují dveře / proč se tak lekám tohoto bodavého hrotu? / dveře praskají / padají / není úniku / / Ha! tedy ty se smiluj nade mnou! (*Strhne zlatou šňůru s klobouku a zardousí se.*)

Schweizer se svou družinou.

SCHWEIZER / Kde vězíš, ty bestie? / Viděli jste, jak prchají? / má tak málo přátel? / Kam ta bestie zalezla?

GRIMM / (*vrazí do mrtvol*) Pozor! co tu leží v cestě? Posvěťte sem! /

SCHWARZ / Udělal to sám. Meče do pochev, tady leží; posel jak kočka.

SCHWEIZER / Mrtev! jakže? mrtev? mrtev beze mne! / To je lež, povídám. / Pozor, jak se vymrští jako rybička! (*Třepe jím.*) He, ty! Máš zavraždit otce.

GRIMM / Nenamáhej se. Už se nehýbe.

SCHWEIZER / (*od něho odstoupí*) Ano. / Nemá už z toho radost. / Už se nehýbe / vraťte se a řekněte hejtmanovi: Je po něm / mne už neuvidí! (*Střelí se do čela.*)

SCÉNA DRUHÁ

Obraz jako v poslední scéně čtvrtého dějství.

Starý Moor sedí na kameni. Proti němu loupežník Moor. Loupežníci rozptýleni po lese.

LOUPEŽNÍK MOOR / Ještě se nevrací? (*Uhodí mečem do kamene, až se za-
jiskří.*)

STARÝ MOOR / Opuštění, to mu budiž trestem / mou pomstou budiž
zdvojená láska.

LOUPEŽNÍK MOOR / Ne, při mém hněvu! To nesmí být! Toho nestrpím.
Tu ohavnost nechť s sebou vleče na věčnost! / proč bych ho jinak zabíjel?

STARÝ MOOR / (*propukaje v slzy*) Ó moje dítě!

LOUPEŽNÍK MOOR / Cože? / Ty pro něj pláčeš / před touto věží?

STARÝ MOOR / Slitování, ó slitování! (*Zoufale lomí rukama.*) Teď / teď na
mém dítěti vykonávají ortel!

LOUPEŽNÍK MOOR / (*polekán*) Na kterém?

STARÝ MOOR / Ha! Jaká to otázka?

LOUPEŽNÍK MOOR / Nic. Nic.

STARÝ MOOR / Přišel ses vysmívat mému zoufalství?

LOUPEŽNÍK MOOR / Zrádné svědomí! / Nedbejte mých slov.

STARÝ MOOR / Ano, já mučil syna, a bylo mi určeno, aby syn zase mučil mne, to je boží soud / ó Karle! můj Karle! Vznášš-li se nade mnou v oděvu míru, odpusť mi! Ach, odpusť mi!

LOUPEŽNÍK MOOR / (*rychle*) On vám odpouští. (*V rozpacích.*) Zaslouhuje-li si, abyste ho nazýval svým synem, musí vám odpustit.

STARÝ MOOR / Ha! Byl příliš nádherný pro mne. / Ale půjdu mu vstříc se svými slzami, se svými bezesnými nocemi, se svými mučivými sny, kolena mu obejmou a zavolám, hlasitě zavolám: Zhřešil jsem proti nebi a před tebou. Nejsem hoden, abys mne zval otcem.

LOUPEŽNÍK MOOR / (*velmi dojat*) Měl jste rád svého druhého syna?

STARÝ MOOR / Nebe je mi svědkem. Proč jsem se jen nechal obelstít úklady zlého syna? Kráčel jsem, šťastný otec, mezi lidmi. Krásně vzkvétaly mé nadějně děti. Ale / ó, ta nešťastná hodina! / zlý duch vstoupil do srdce mého druhorozeného; já důvěřoval hadu / a ztratil jsem obě své děti. (*Zabalí si tvář.*)

LOUPEŽNÍK MOOR / (*daleko od něho ustoupí*) Navždy ztraceny.

STARÝ MOOR / Ó, jak hluboce cítím, co mi řekla Amalie, duch pomsty mluvil z jejích úst: Nadarmo budeš vztahovat umírající ruce po synovi, nadarmo si budeš namlouvat, že tiskneš vřelou ruku svého Karla, který nikdy nebude stát u tvého lože /

LOUPEŽNÍK MOOR / (*odvrácen, podává mu ruku*)

STARÝ MOOR / Kéž by to byla ruka mého Karla! / On však leží daleko v těsné kobce, dřímá již věčný sen, již neslyší hlas mé strasti / běda mně! Umírám v náruči cizincově. / Již nemám syna / nemám syna, aby mi zatlačil oči. /

LOUPEŽNÍK MOOR / (*v bolestném pobnutí*) Nyní se to musí stát / nyní. /

(LOUPEŽNÍKŮM:) Opusťte mne. / A přece / mohu mu vrátit jeho Karla? / Nemohu mu už vrátit jeho syna. / Ne! Nechám toho.

STARÝ MOOR / Co si to povídáš, příteli?

LOUPEŽNÍK MOOR / Tvůj syn / Ano, starče. / (*Zajíká se.*) Tvůj syn / je / na věky ztracen.

STARÝ MOOR / Na věky?

LOUPEŽNÍK MOOR / (*zoufale stísněn, uzblíží k nebesům*) Ó, jen tentokrát nechť neumdlí má duše / jen tentokrát mi dej sílu.

STARÝ MOOR / Na věky, pravíš?

LOUPEŽNÍK MOOR / Neptej se dál. Na věky, řekl jsem.

STARÝ MOOR / Cizince! Cizince! proč jsi mne vyprostil z věže?

LOUPEŽNÍK MOOR / Co kdybych teď vylákal jeho požehnání, kdybych je zlodějsky vymámil a s tou božskou kořistí se pak odplížil? / Otcovské požehnání, říká se, nepřijde nikdy nazmar.

STARÝ MOOR / I můj Franc je ztracen?

LOUPEŽNÍK MOOR / (*klesne před ním na kolena*) Rozlomil jsem závory tvé věže / dej mi své požehnání.

STARÝ MOOR / (*bolestně*) Žes musil utratit syna, zachránil-li jsi otce! / Hle, slitování boží neumdlévá a my, ubozí červíci, si leháme k spánku obtíženi svým hněvem. (*Položí LOUPEŽNÍKŮVI ruku na blavu.*) Buď tak šťasten, jak jsi soucitný.

LOUPEŽNÍK MOOR / (*ustane, dojat*) Ó / kde jsi, má mužnosti? Svaly mi ochabují, meč mi padá z rukou.

STARÝ MOOR / Jak sladké je, když bratři žijí ve svornosti, sladké jako rosa, která z Hermonu padá na hory sionské. / Zaslouž si té rozkoše, mladý muži, a nebeští andělé se budou slunit v tvé svatozáři. Tvá moudrost budiž moudrostí šedivých vlasů, ale tvé srdce / tvé srdce buď srdcem nevinného dítěte.

LOUPEŽNÍK MOOR / Ó, dej mi jen předtuchu takového štěstí. Polib mne, božský kmete!

STARÝ MOOR / *(ho políbí)* A myslí si, že to je polibek otcův, a já si budu myslit, že líbám syna / umíš také plakat?

LOUPEŽNÍK MOOR / Myslil jsem, že to byl polibek otcův! Běda mi, kdyby ho nyní přinesli!

Schweizerovi druhové vstoupí v němém smutečném průvodu, hlavy skloněny, tváře zabaleny.

LOUPEŽNÍK MOOR / Nebesa! *(Plaše ustoupí a chce se skrýt. Průvod jde mimo něho. On odvrací tvář. Hluboké mlčení. Průvod se zastaví.)*

GRIMM / *(skleslým hlasem)* Hejtmane! *(LOUPEŽNÍK MOOR neodpovídá a ustoupí ještě dál.)*

SCHWARZ / Drahý hejtmane! *(LOUPEŽNÍK MOOR ustoupí ještě víc dozadu.)*

GRIMM / Jsme bez viny, hejtmane!

LOUPEŽNÍK MOOR / *(nedívaje se na ně)* Kdo jste?

GRIMM / Nedíváš se na nás. Tví věrní druhové.

LOUPEŽNÍK MOOR / Běda vám, byli-li jste mi věrni!

GRIMM / Neseme ti poslední sbohem od tvého sluhu Schweizera. / Tvůj sluha Schweizer se už nevrátí.

LOUPEŽNÍK MOOR / *(vyskočí)* Tedy jste ho nenašli?

SCHWARZ / Našli jsme ho mrtvého.

LOUPEŽNÍK MOOR / *(vesele)* Děkuji tobě, ty, který řídíš lidské osudy. / Obejměte mne, mé děti. / Ode dneška budiž naším heslem slitování. / I to je teď za námi. / Všechno za námi.

Jiní loupežníci. Amalie.

LOUPEŽNÍCI / Hejsa, hejsa! Kořist, báječná kořist!

AMALIE / *(prostoulasá)* Mrtví prý vstávají z hrobů na jeho hlas / můj strýc žije / v tomto lese / kde je? Karle! Strýče! / Ha! *(Vrbne se k strýci.)*

STARÝ MOOR / Amalie! má dcero! Amalie! *(Tiskne ji v náručí.)*

LOUPEŽNÍK MOOR / *(uskočí)* Kdo mi přivolal před oči tento obraz?

AMALIE / *(vyvine se starci, přiskočí ke KARLOVI, vzrušeně ho obejmě)* Mám ho, ó nebesa! Mám ho! /

LOUPEŽNÍK MOOR / *(se jí vymkne; LOUPEŽNÍKŮM)* Vzhůru! Dábel sám mne zradil!

AMALIE / Ženichu, můj ženichu, ty šlífš! Ach! Rozkoši! proč já jsem tak bezcitná, tak chladná v tom víru slastí!

STARÝ MOOR / *(se vzchopí)* Ženich? Dcero! Dcero! Ženich?

AMALIE / Na věky jeho! Na věky, na věky, na věky můj! Ó mocnosti nebes! Sejměte se mne tuto slast těžkou jako smrt, abych pod tím břemenem nezhylnula!

LOUPEŽNÍK MOOR / Odtrhněte ji s mé šije! Zabte ji! Usmrťte jej a mne a sebe a všechno! Celý svět ať zhyne! *(Chce odkvapit.)*

AMALIE / Kam? co? Láska na věky! Nekonečná rozkoš, a ty prcháš?

LOUPEŽNÍK MOOR / Pryč, pryč! / Ty nejnešťastnější z nevěst! Jen se podívej, jen se zeptej, slyš! / Nejnešťastnější z otců! Nech mne, ať navždy prchnu!

AMALIE / Podepřete mě! Pro živého Boha, podepřete mě! / Najednou mám takovou tmou před očima. / On prchá!

LOUPEŽNÍK MOOR / Pozdě! Nadarmo! Tvá kletba, otče / neptej se už dál! / já jsem / já jsem / tvá kletba, tvá domnělá kletba! Kdo mne sem přilákal? *(S taseným mečem se žene na LOUPEŽNÍKY.)* Kdo z vás mne sem přilákal, vy stvůry pekla? Nuže zhyň, Amalie! / Zemři, otče! Po třetí zemři mou vinou! / Zde tito tvoji zachránci jsou lupiči a vrazi! Tvůj Karel je jejich hejtmánem. *(STARÝ MOOR zemře.)*

AMALIE / *(stojí němá a nehybná jako socha. Celá tlupa stojí v příšerném mlčení.)*

LOUPEŽNÍK MOOR / *(rozběhne se proti dubu)* Duše těch, které jsem zardousil v opojení lásky / duše těch, které jsem rozdrtil v posvátném spánku, těch / hahaha! Slyšíte, jak prachárna letí do vzduchu nad lůžky rodičích matek? Vidíte, jak se plameny plazí po kolébkách nemluvnat? toť svatební pochodň, toť svatební hudba / ó, on nezapomíná, on umí zadržnout klíčku /

proto pryč, rozkoši lásky! proto se mi láska stává mukou! To je odplata!
AMALIE / Je to pravda, vládce na nebesích! Pravda! / Co jsem učinila, já nevinná ovečka? Toho zde jsem milovala!

LOUPEŽNÍK MOOR / To je víc, než snese muž. Slyšel jsem svištět smrt z tisíců hlavní a neustoupil jsem před ní ani o píd', a teď se mám třást jako žena? třást se, před ženou? / Ne, žena neotřese mou mužností / Krev, krev! Tot' pouhý záchvat zženštilosti / Krve se napít, pak to přejde. (*Chce prchnout.*)
AMALIE / (*mu klesne do náruče*) Ať jsi vrah, ať jsi ďábel, neupustím od tebe, můj anděli.

LOUPEŽNÍK MOOR / (*odmrští ji od sebe*) Pryč, ty falešný hade, chceš se posmívat šílenci, já však vzdoruji tyranství osudu / cože, ty pláčeš? Ó vy zlé, zlovolné hvězdy! Dělá, jako by plakala, jako by se našla duše, která by nade mnou plakala. (*AMALIE mu padne kolem krku.*) Ha, co to? Nepliješ na mne, neodstrkuješ mě? Amalie, zapomnělas? A víš, koho objímáš, Amalie?

AMALIE / Můj jediný, můj nerozlučitelný!

LOUPEŽNÍK MOOR / (*s novou radostí*) Odpouští mi, miluje mne! Jsem čist jako nebeský ether, ona mne miluje! / V slzách ti děkuji, nebeský vykupiteli! (*Klesne na kolena a prudce zapláče.*) Vrátil se mír mé duše, dozuřil bol, peklo již není. / Hleď, ó hleď, děti světla pláčí na šíjí plačících ďablů. / (*Vstane, k LOUPEŽNÍKŮM.*) Plačte přece i vy! plačte, plačte, vždyť jste tak šťastni. / Ó Amalie! Amalie! Amalie! (*Lpí na jejích ústech; němé objetl.*)

JEDEN Z LOUPEŽNÍKŮ / (*hněvivě vystoupí*) Stůj, zrádce! / Hned pustíš tu ruku / Nebo ti něco povím, že ti zalehnou uši a že ti zuby hrůzou zajektají. (*Vsune meč mezi KARLA a AMALII.*)

STARÝ LOUPEŽNÍK / Pamatuj na české lesy! Slyšíš? Váháš? / Na české lesy se rozpomeň! Věrolomníku, kde jsou tvé přísahy? Což se tak brzy zapomíná na rány? Když jsme za tebe dávali všanc štěstí, život a čest, když jsme stáli jako hradba, když jsme jako štíty zachycovali rány, jež mířily na tebe / což jsi tehdy nezdvihl ruku k věčné přísaze, že nás nikdy neopustíš, tak jako my jsme neopustili tebe? / Bezectný, nevěrný hejtmane! A ty chceš zradit, že tu brečí holka?

TŘETÍ LOUPEŽNÍK / Fuj, křivopřísežníku! Duch obětovaného Rollera, kterého jsi z říše mrtvých volal za svědka, zardí se nad tvou zbabělostí a se zbraní vystoupí z hrobu, aby tě ztrestal.

LOUPEŽNÍCI / (*jeden přes druhého, rvou si oděv s těla*) Podívej se! podívej! Znáš tyhle jizvy? jsi náš! Krví svého srdce jsme si tě koupili jako otroka, náš jsi, a kdyby se archanděl Michal s drakem měl o tebe prát! / S námi půjdeš, o b ě t z a o b ě t! A m a l i i p r o t l u p u !

LOUPEŽNÍK MOOR / (*pustí Amaliinu ruku*) Konec! / Chtěl jsem se obrátit a jít k svému otci, leč otec na nebi tomu nechtěl. (*Chladně.*) Já hloupý bloud, a proč jsem to také chtěl? Což se může veliký hříšník ještě obrátit? Veliký hříšník se už nemůže obrátit, to jsem mohl dávno vědět. / Upokoj se, prosím tě, upokoj se! vždyť tak je to dobře. / Nechtěl jsem, když on mne hledal; teď, když já ho hledám, nechce on; co je spravedlivější? / Nedívej se tak na mne. / On mě už nepotřebuje. / Nemá dost jiných lidí? Jednoho se tak lehce může vzdát, a ten jeden jsem nyní já. / Pojďte, kamarádi!

AMALIE / (*strhne ho nazpět*) Stůj, stůj! Ránu! smrtící ránu! Znovu opuštěna! Vytas meč a slituj se!

LOUPEŽNÍK MOOR / Slitování prchlo k divé zvěři / nezabiju tě.

AMALIE / (*objímajíc mu kolena*) Pro Boha, pro slitování nebes! Vždyť už neřádám lásku, vždyť vím, že tam nahoře naše hvězdy od sebe nepřátelsky prchají. / Prosím jen o smrt. / Opuštěna, opuštěna! Jen chápej, co hrůzy je v tom slově opuštěna! Nemohu to přežít. Vždyť vidíš, to nemůže snést žádná žena. Prosím jen o smrt! Hleď, třese se mi ruka! Nemám odvahu, abych se sama usmrtila. Mám strach z toho blyskotavého ostří / ale tobě je to tak snadné, tak snadné, dovedeš mistrovsky vraždit / tas meč a budu šťastna!

LOUPEŽNÍK MOOR / Chceš být sama šťastna? Pryč, nezabíjím ženy!

AMALIE / Vrahu! jen šťastné zabíjíš; těch, kdo jsou přesyceni životem, si nevšímáš. (*Po kolenu se plazí k LOUPEŽNÍKŮM.*) Tedy se nade mnou slitujte vy, katovi žáci! / Je takový krvežíznivý soucit ve vašich zrácích, který je nešťastnému útěchou / váš mistr je ješitný, zbabělý vychloubač.

LOUPEŽNÍK MOOR / Ženo, co říkáš? (LOUPEŽNÍCI se odvrátí.)

AMALIE / Ani jediný přítel? Nemám mezi vámi ani jediného přítele? (Vstane.) Nuž, nechť tedy Dido mne naučí, jak se umírá! (Chce odejít, jeden z loupežníků na ni zamíří.)

LOUPEŽNÍK MOOR / Zadrž! Opovaž se / Moorova milenka zahyne jen Moorovou rukou! (Zavraždí ji.)

LOUPEŽNÍCI / Hejtmane, hejtmane! Co děláš? zbláznil ses?

LOUPEŽNÍK MOOR / (nehnutě zírá na umírající) Je na smrt raněna! Ještě zachvění, a bude po všem / Nuže, podívejte se! můžete žádat ještě víc? Obětovali jste mi život, život, který vám už ani nepatřil, život plný ohavností a hanby / já jsem pro vás zabil anděla. Nuže, jen sem pohleďte! Jste spokojeni? GRIMM / Zaplatíš dluh i s lichvářskými úroky. Udělals víc, než by udělal kdokoli, aby obhájil svou čest. Teď pojď s námi!

LOUPEŽNÍK MOOR / To říkáš ty? Že ano, život světice za život darebáků, toť nespravedlivé? / Ó, pravím vám, kdyby každý z vás šel na popraviště a trhali mu z těla žhavými kleštěmi kus po kusu maso, a kdyby ta muka potrvála plných jedenáct dní / nevyvážilo by to tyto slzy. (S božkým úsměchem:) Jizvy, české lesy! Ano, ano! To bylo arci nutno zaplatit!

SCHWARZ / Uklidni se, hejtmane! Pojď s námi, ta podívaná není pro tebe. Veď nás dál.

LOUPEŽNÍK MOOR / Stůjte / ještě slovíčko, než půjdem dál. / Dejte pozor, vy škodolibí biřicové mých barbarských rozkazů. / Od této chvíle přestávám být vaším hejtmánem. / V studu a hrůze tu odkládám tuto krvavou hůl, pod níž jste se domnívali, že smíte hřešit, kalit nebeské světlo svými černými skutky. / Jděte si kam chcete. / My už nikdy nebudeme mít společnou cestu.

LOUPEŽNÍCI / Ha, ty malomyslný! Kam se poděly tvé vznešené plány? Byly to bubliny, jež se rozplynuly smrtelným chroptěním ženy?

LOUPEŽNÍK MOOR / Byl jsem blázen, který se domníval, že svět učiní krásnější ohavnostmi a že zákony udrží tím, že je ruší. Říkal jsem tomu

pomsta a právo / Osoboval jsem si, věčná Prozřetelnosti, právo vybrušovat zuby tvého meče a napravovat tvou nespravedlnost / ale / ó prázdné dětinství / tu stojím na konci strašlivého života a uvědomuji si teď, hrůzou jektaje zuby, že dva lidé jako já by rozvrátili celou stavbu mravního světa. Milost / milost chlapci, který chtěl zasahoval do tvého díla / jen a jen tvá je pomsta. Ty nepotřebuješ lidské ruky. Ovšem, teď již není v mé moci, abych napravit minulost / co je zničeno, zůstane zničeno / co jsem povalil, nikdy už nepovstane. / Ale přece mi ještě něco zbylo, čím mohu zase usmířit uražené zákony, čím uzdravím pohaněný řád. Požaduje oběti / oběti, která celému lidstvu dokáže jeho neporušitelný majestát / tou obětí jsem já sám. Já sám za něj musím dát život.

LOUPEŽNÍCI / Vezměte mu meč / chce se zabít!

LOUPEŽNÍK MOOR / Blázni! Ranění věčnou slepotou! Myslíte snad dokonce, že smrtelný hřích může vyrovnat smrtelné hříchy? myslíte, že by harmonie světa mohla získat takovým bezbožným zlozvukem? (S pobrdáním boří jim k nobám své zbraně.) Živého mne dostanou. Jdu, abych se vydal do rukou spravedlnosti.

LOUPEŽNÍCI / Spoutejte ho! Zbláznil se.

LOUPEŽNÍK MOOR / Vím sice dobře, že by se mne spravedlnost zmocnila v pravý čas, chtěli-li tomu mocnosti nebeské. Ale snad by mne přepadla ve spánku, snad by mne zastihla na útěku, snad by mne jala mečem a násilím; a pak bych přišel i o poslední zásluhu, že jsem pro ni dobrovolně podstoupil smrt. Proč mám dál zlodějsky skrývat život, který mi z úrady nebeských strážců už dávno nepatří?

LOUPEŽNÍCI / Jen ho nechte, ať si jde. Je to velikášství. Položí život, aby ho obdivovali.

LOUPEŽNÍK MOOR / Mohli by mne obdivovat. (Po delší úvaze:) Vzpomínám si na chudáka, s kterým jsem cestou mluvil; je to nádeník a má jedenáct dětí. / Vypsali tisíc dukátů tomu, kdo prý vydá velkého loupežníka Moora soudu živého. / Tomu člověku mohu pomoci. (Odchází.)

POZNÁMKA K PŘEKLADU

Posláním tohoto vydání Schillerových „Loupežníků“ je dát čtenářům do rukou překlad nejuplněnějšího původního textu, zachycující nejvěrněji bohatý myšlenkový obsah díla bez všech pozdějších zásahů, škrtnů i ideově oslabujících změn, které namnoze stírají i osobitý umělecký charakter básnickovy slavné dramatické prvotiny. Jde zároveň o to dát i našim divadelníkům co nejbohatší textový materiál k jejich vlastním dramaturgickým úpravám / neboť není pochyby o tom, že v plném původním rozsahu sotva lze na dnešním jevišti „Loupežníky“ uvést.

Toto hledisko, snaha vydat překlad co nejuplněnějšího původního textu, rozhodlo volbu mezi dvěma posledními českými překlady „Loupežníků“, které přicházely v úvahu pro nové vydání: mezi překladem Otokara Fischera z r. 1916 (nakl. B. Kočí, Praha) a mezi rukopisným a dosud neprovozovaným překladem Bohumila Mathesia, který byl objeven v jeho literární pozůstalosti (vznikl patrně na počátku okupace pro tehdejší Vinohradské divadlo, avšak z censurních důvodů nebyl uveden). Mathesiův překlad, který je zároveň dalekosáhlou dramaturgickou úpravou, dějově vychází sice ze stejné verze „Loupežníků“ jako Fischerův, avšak zkracuje původní autorský text často na pouhou dějovou kostru, vypouští převážnou většinu myšlenkově důležitých dialogů, a to nejednou i s ohledem k tehdejší okupantské censurní praxi. Přes svou / s našeho dnešního hlediska pochybenou / tendenci k „zcivilňování“ a „uhlazování“ vášnivého schillerovského pathosu je Mathesiův překlad jazykově značně modernější a živější. Možnost jeho použití pro naše vydání vyloučila však ta základní skutečnost, že reprodukuje jen necelou polovinu původního Schillerova textu.

Rozhodli jsme se proto vzít za základ nového vydání starší překlad Fischerův, který nejvíce vyhovuje našemu požadavku textové úplnosti a autentičnosti, jsa i v tomto směru významným pokrokem proti všem předcházejícím českým překladům „Loupežníků“, které mají v naší literatuře zvláště v minulém století dosti bohatou tradici.

Fischerovi byla předlohou Schillerova „činohra“, tedy původní, úplná verze hry ve svém druhém opraveném vydání z r. 1782.

K HISTORII RŮZNÝCH VERSÍ A REDAKCÍ „LOUPEŽNÍKŮ“

První knižní vydání s podtitulem „činohra“ vychází anonymně, bez udání jména autora, Schillerovým vlastním nákladem přibližně v červnu r. 1781. Při psaní této první verze Schiller ještě vůbec nepočítá s tím, že by jeho hra mohla spatřit světlo ramp. V době, kdy hra je už v tisku, vynořuje se díky zájmu, který o hru projevil první Schillerův literární ochránce a pro-

pagátor C. F. Schwan, možnost uvedení „Loupežníků“ na jeviště. Proto Schiller ještě během tisku knihy bere zpět původní předmluvu, plnou pohrdavých invektiv vůči soudobému „divadelnímu vkusu“, a píše novou, umírněnou versi úvodního slova.

V době, kdy už pracuje na textu prvního vydání „divadelní“ úpravy „Loupežníků“ po jejich slavné premiéře na mannheimské scéně, připravuje Schiller zároveň druhou, opravenou versi původního textu „činohry“ pro mannheimské nakladatelství T. Löfflera. Toto druhé opravené vydání „činohry“ vychází na počátku r. 1782 s novou krátkou předmluvou Schillerovou, datovanou 5. ledna téhož roku. Druhé vydání liší se od prvního celkem jen málo a je důkazem, jak nepatrně na Schillera působila soudobá kritika (které však vyšel vstříc v souběžném vydání druhé verse, označené jako „tragedie“ podle mannheimské úpravy pro potřebu divadel). Naprostou většinu krácení a změn „divadelního“ zpracování do druhého vydání původní „činoherní“ verse Schiller nepřejal. Druhé vydání „činohry“ liší se od prvního hlavně vypuštěním několika vyprávění, která zdržují děj, a celkem nepodstatným zkrácením dialogů na několika místech. Jinak jsou v druhém vydání jen drobné textové odchylky. Fischer vychází z této druhé činoherní verse v přetisku E. Schmidta v 3. svazku saekulárního vydání Cottova z r. 1905.

Přepracovaná a zkrácená „divadelní“ verse „Loupežníků“, kterou Schiller vypracoval pro Schwanova nakladatelství a označil podtitulem „tragedie“, byla dokončena 2. II. 1782, několik týdnů po tom, když Schiller připravil II. vydání „činoherní“ verse pro Löfflerovo nakladatelství. Přes to, že Schiller v této „divadelní“ versi odstranil řadu svévolných a duchu jeho dramatu odporujících zásahů intendanta mannheimského divadla Dalberga, v jehož úpravě byli „Loupežníci“ v Mannheimu uvedeni, přece jen na Schwanova přání vcelku z Dalbergovy úpravy vycházel. Vyloučil sice to, čím se Dalberg nejkřiklavěji snažil přizpůsobit „Loupežníky“ tehdejšímu běžnému divadelnímu vkusu a proměnit je na typickou „rytírní“. Přijal však nejen přeložení děje hry z nedávné minulosti kamsi do pozdního středověku (které mělo vzít všechnu palčivost Schillerovým kritickým invektivám proti současným německým poměrům), nýbrž i další dějové a povahopisné změny zásadního myšlenkového dosahu. Tyto změny týkají se právě dvou ústředních postav hry, bratří Moorů. Podle „tragedie“ na př. Franc neskončí v hrůze před neodvratně se blížícím trestem za své zločiny sebevraždou, nýbrž je postaven před soud celé loupežnické tlupy. Tím odpadá v této versi i Schweizerova sebevražda. Mnohem důležitější než tyto přímé změny dějové, přeskupení některých scén a podobně, je celkové zploštění postav obou bratří, potlačení hlubší myšlenkové motivace jejich konfliktů. Odpadají na př. většinou všechny Francovy cynické invektivy proti náboženství, morálce, svědomí, pokrevním svazkům a j. Ve Francovi ozve se v této versi náhle před jeho pádem zcela neočekávaně svědomí: on, který se těsně předtím pokusil bestiálně se zbavit vlastního otce, zalekne se bratrovraždy. Neméně zploštěna je i postava Karla Moora, a to zvláště v závěru. Proti původní versi roste u Karla Moora rys pozérského velikášství, který místo drtivého vědomí pochybenosti své vzpoury, jež vedla ke kupení nových hrůz, rozhoduje se zřít se své hejtmanské hodnosti s jásotným pocitem krále, který se vzdává trůnu, jsa si vědom své nenahraditelnosti. Místo hluboké myšlenkové a citové motivace „činohry“ vysvětluje se zde

Karlovo rozhodnutí odevzdat se dobrovolně do rukou spravedlnosti jenom tím, že jeho vnitřní hlas mu řekne, aby nešel dále, že dosáhl hranic svého určení.

Je tedy nepochybné, že verse označená jako „tragedie“ zbavuje „Loupežníky“ jejich myšlenkově nehlubších, nejsmělejších rysů. Schiller se nakonec cítil nucen tyto úpravy provést, nechtěl-li se vzdát možnosti dalšího jevištního provádění „Loupežníků“, i když se - jak vyplývá z jeho korespondence s Dalbergem a jinými - z počátku těmto změnám bránil. Přes jednotlivá technická a motivická zlepšení, přizpůsobující Schillerovu prvotinu požadavkům jeviště, nemohla se proto tato druhá „divadelní“ verse stát základem překladu „Loupežníků“ pro dnešní čtenáře ani divadla.

K HISTORII ČESKÝCH PŘEKLADŮ „LOUPEŽNÍKŮ“

Zmínili jsme se již o tradici českých překladů „Loupežníků“, která od konce 18. století prochází s přestávkami několika desetiletí celým 19. stoletím a na niž navazuje v roce 1916 O. Fischer. České překlady Schillerova dramatu až do Fischera trpí především tím základním nedostatkem, že jsou to většinou libovolné kontaminace obou versí, „činohry“ i „tragedie“. To platí o prvním překladu *Karla Hynka Tháma*, jenž patří k nejsmělejším překladatelským činům probouzející se novodobé české literatury na konci 18. století (vyšel v Praze v Schönfeldově nakladatelství už v r. 1786, tedy pouhých 5 let po vydání prvotní Schillerovy verse). Thám, který ve své předmluvě k překladu Shakespearova „Makbetha“ nazývá Schillera „Šakespearem Německým“, označuje sice „Loupežníky“ za „smutnohru“, avšak jeho předlohou byl - podle názoru O. Fischera - patrně nějaký německý rukopis, určený ke scénickým potřebám, v němž už bylo provedeno spojení obou redakcí. Tak na jedné straně ponechává Thám většinu scén podle „tragedie“ (vyústění Francova osudu a j.), avšak zároveň překládá některé scény v původní „činoherní“, ideově neoslabené podobě - na př. výstup kněze na konci druhého dějství a j.

Přes velký průkopnický význam Tháмова překladu, jímž chtěl autor „Obrany jazyka českého“ prokázat, že čeština je schopna vyjádřit všechny velké myšlenky a city, jimiž žije soudobá světová literatura, náleží dnes jeho překlad jen literární historii. Nemůže tomu být ani jinak, pomyslíme-li, jak nesmírné obtíže skýtalo dílo tak bohaté, jazykově složité a osobité překladateli, který nemůže hledat výrazové ekvivalenty v žádné domácí překladatelské a literární tradici, nýbrž tuto tradici téměř na každém kroku sám teprve zakládá. Tím více je třeba ocenit všechny kladné jazykové průkopnické rysy jeho překladu, které ve svém spravedlivém posudku Tháмова pokusu - i při kritice všech jeho nedostatků - zaznamenal O. Fischer v předmluvě k svému překladu „Loupežníků“. Fischer tam píše:

„Thámův překlad, mající slušnou zásobu slov a povznášející se místy k důstojnému a ohnivému pathosu, nemůže se ovšem rovnat bezprostřednosti originálu; zvláště tam, kde Schiller čerpal z dlouhé tradice sentimentální (ossianovsko-wertherovské) a z poesie reflexivní, pokulhává za ním jazyk tlumočnický dosti žalostně, ale pořekadla a jiná prostonárodní úsloví

zni svěže a svérázně v Thámově češtině, jež se neleká štavnatých nadávek, ač pro vlastní *tempo furioso* německého »Sturm und Drang« nemá citu ani dechu.“

Fischer, upozorniv i na řadu zarážejících překladatelských omylů, ukazuje na Thámovu usilovnou snahu přizpůsobit styl hry českému pojetí, která se projevuje nejen ve zčešťování jmen postav dramatu a v nahrazení starověkého bájesloví slovanským, nýbrž i v pokusech posílit v „Loupežnicích“ vztahy k českému prostředí a životu, které vedou někde až k absurdnostem (Thám dělá z Amalie, nevěsty Kosinského, Češku). O. Fischer podává ve své předmluvě kromě obšírnějšího posudku Tháмова překladu zároveň přehlednou charakteristiku ostatních nejdůležitějších překladů „Loupežníků“. Zvláště výstižné je jeho hodnocení překladu (vlastně dvou překladů) J. J. Kolára, které je možno i dnes plně přejmout. První Kolárův překlad, pořízený pro praktickou divadelní potřebu, který nevyšel tiskem, byl zpracován, jak nasvědčuje už podtitul „tragedie“, podle druhé, divadelní verze. V tomto překladu byli „Loupežníci“ uvedeni 25. října 1840 na pražském Stavovském divadle. J. Malý vytýká ve svém referátu o provedení této hry (Česká Včela 1840, č. 86), že děj je položen na začátek 16. století, kam prý se ovšem nehodí zmínka o bojích Matyáše Uherského proti Turkům. Pro nás je dnes zvláště zajímavé, že v tomto představení vystoupili v rolích bratří Moorů dva pozdější nesmiřitelní protichůdci v názorech na divadlo i na společnost, J. K. Tyl (pod svým hereckým pseudonymem Skalný v roli France) a J. J. Kolár (v roli Karla).

R. 1866 vydal J. J. Kolár tiskem v Kobrově nakladatelství překlad „Loupežníků“, který je sice také označen jako „tragedie“, ale vychází po prvé již důsledně ze směřejší verze „činoherní“, a to z I. vydání z r. 1781. Děj se zde odehrává v 18. století, Franc skončí sebevraždou, Schweizer rovněž, Francovy cynické invectivy i Karlův charakter jsou zachovány podle původní verze. Fischer oceňuje, v čem Kolárův překlad obráží velký vývoj divadelní češtiny v osmdesáti letech, která dělí Kolára od Tháma, avšak velmi dobře postihuje i základní nedostatky Kolárovy překladatelské metody, tak příznačné pro celý jeho literární profil.

„Kolár přejal již vypěstěnou divadelní mluvu, těžil z vymožeností českého jeviště, má kromě výborného smyslu pro odstíny originálu vrozenou virtuosnost silného a hutného výrazu. Kde krátí předlohu, tam nedá se omezovati pruderii; spíše chce se vyvarovati pleonasmů, jež hereckému jeho naturelu nebyly po chuti; jinde škrtá patrně z pohodlí, nejtěžší překladatelské oříšky si prostě uspořil. Nezáleží mu na přílišné věrnosti, zato na srozumitelnosti. Překrvený styl mladého Schillera má zde analogii v zálibě pro sílačství. A přece namnoze nasazuje falešný tón. Leckde není to bouřliváctví, ale sakrování. Mluveno s Karlem Moorem: ne blesk, ale kalafuna. Ne titanismus, ale výtržnictví.“

Je sice nesporné, že Kolár svým překladem na jedné straně, jak píše Fischer, „dobył Loupežníkům české jeviště“. Na druhé straně však je třeba říci, že právě nedostatky jeho překladu, tak pronikavě skreslující pravdivý společensko-kritický pathos originálu, přispěly k tomu, že „Loupežníci“ přestávají být pokládáni za živou součást soudobého repertoaru. Zvláště v posledních desetiletích 19. století a na počátku 20. věku (vlastně až do nového Fischerova překladu) mizí „Loupežníci“ téměř s našich předních scén (od prvního uvedení na Národním

divadle 24. X. 1890 jsou hráni do konce století jen sedmkrát, v posledních dvou představeních v roce 1897 v režii J. Šmahy).

Dva další překlady svou všeobecně vulgarisující a zplošťující „úpravou“, která omezila text na pouhou dějovou kostru, ještě posílily tendence odsunovat „Loupežníky“ kamsi na periferii soudobého divadelního života, mezi starožitné hrůzostrašné „tytírny“ pro potřeby tehdejšího běžného ochotnického provozu. Je to překlad Josefa Mikuláše Boleslavského, který vyšel roku 1869 jako 18. svazek Nové sbírky divadelního ochotníka v nakladatelství Mikuláš a Knapp v Praze, a překlad O. Fastera z počátku našeho století, který vyšel v témž nakladatelství jako 179. svazek Ochotnického divadla. První překlad je opět pořízen podle jakési německé dramaturgické úpravy, kontaminující „tragedií“ s „činohrou“. Druhý překlad vychází z „tragedie“. Překlad Mikuláše Boleslavského charakterisuje Fischer jako „pouhý výtah na 46 stránkách, jenž dramatickou akci ponechává, ideu takřka důsledně škrtá“. O FASTEROVĚ PŘEKLADU píše, že je sice „mluvný a plynňý“, avšak „trpí nejen germanismy, nýbrž i trapnými omyly, podle nichž lze si utvořit představu o nízké úrovni našich překladů z němčiny, pořizovaných pro běžnou potřebu“. V těchto překladech, zejména v překladu Mikuláše Boleslavského, byl Schiller bohužel hrán nejen na ochotnických divadlech, ale i na pražských jevištích (v Uranii v r. 1915, v Pištěkově divadle v r. 1916).

FISCHERŮV PŘEKLAD A ZÁSADY, PODLE NICHŽ POSTUPOVAL JEHO UPRAVOVATEL

Pro použití Fischerova překladu k novému vydání Loupežníků mluvilo nejen to, že je dosud nejuplnějším českým překladem původní verze tohoto dramatu, nýbrž i to, že ze všech dosavadních překladů se nejvíce přibližuje Schillerovu duchu: pokouší se vystihnout vzrušený básnický pathos této hry, drsnost až drastičnost i svrchovaný lyrismus Schillerova výrazu, střetávání a prolínání tolika různých jazykových poloh (biblická pathetická stylisace proti rétorické reflexi i proti střízlivosti medicinského a přírodovědeckého slovníku atd.). Fischer se nadto nevyhýbá žádnému z těžkých překladatelských oříšků, jichž je v „Loupežnicích“ mnoho.

Přesto však Fischerův překlad vyžadoval v mnoha směrech pro nové vydání přepracování, doplnění a úprav. Fischer, vycházející z II. vydání „činoherní“ verze „Loupežníků“ z roku 1782, vynechává všechny partie, které v tomto vydání Schiller proti I. vydání vypustil. Jeho překlad, přes všechny kvality, které jsme připomněli, je dílem raného období překladatelské tvorby Fischerovy a sám o sobě zdaleka nepatří k jeho vrcholným překladatelským činům. Tím více proto podlehl / bezmála čtyřicet let po svém zveřejnění tiskem / neúprosnému času a jazykově značně zastaral. Na mnoha místech působí toporně a pro divadelní účely je málo mluvný. V některých obtížných partiích je i významově značně nepřesný.

Přepracování Fischerova překladu „Loupežníků“ provedl upravovatel na základě posledního směrdatného německého vydání Herberta Stubentraucha, které vyšlo jako 3. svazek národního vydání Schillerova díla roku 1953 v nakladatelství Herrmann Böhlau Nachfolger

ve Výmaru. Toto vydání přetiskuje vedle zúžené verze mannheimské, označené jako „tragedie“, zároveň i II. vydání „činoherní“ verze „Loupežníků“. V kritickém aparátu zveřejňuje i všechny odchylky podle I. (t. zv. „anonymního“) vydání „činohry“ z roku 1781. Vydavatel doplnil Fischerův text o nový překlad všech významově důležitých míst podle I. verze „činoherní“ podoby „Loupežníků“. Nebyl však při tom veden jen snahou o textovou úplnost stůj co stůj, nýbrž i ohledem na poslání našeho vydání, které není vydáním akademickým, nýbrž má sloužit praktické čtenářské a divadelní potřebě. Z toho důvodu nepojal do textu podle I. vydání „činohry“ Spiegelbergovo vyprávění o lipské příhodě se psem (I., 2.), která je ve stejné již velmi rozsáhlém dialogu Spiegelberga s Karlem Moorem jen další epickou vložkou, ilustrující již i beztoho velmi bohatě zachycený život Karlův v Lipsku, předcházející vlastnímu ději. Schiller sám vypustil tuto epizodu ze všech svých pozdějších textových redakcí.

Bez podstatnějších změn ponechány toliko překlady básnických vložek, a to i tam, kde nejsou zcela výstižné (na př. III., 1., Amaliina píseň). Zde by každý zásah znamenal úplně nový překladatelský přístup k látce a to nebylo naším úkolem.

V textu bylo především třeba opravit řadu překladatelských omylů nebo nejasností, s nimiž se u Fischera setkáváme na některých významově nejméně jasných nebo švábským dialektem nejsilněji zbarvených místech Schillerova originálu. Tyto opravy bylo možno provést díky novým výsledkům schillerovského textového bádání, které v komentáři ke svému vydání „Loupežníků“ z roku 1953 ve Výmaru nejúplněji shrnuje a nově obohacuje Herbert Stubenrauch. Tak na př. v 3. scéně II. dějství překládá Fischer významově nejasnou větu „haben voll auf“ / „a mají všeho dost“. Teprve na základě nového německého textového komentáře, který vysvětluje smysl tohoto rčení („haben voll Pulver auf die Pfanne geschütet“) došel upravovatel k překladu: „mají ostře nabito“.

Hlavním úkolem přepracování byla však celková jazyková modernisace, odstranění všech zastaralých i málo výstižných slovních obrátů, úsilí přiblížit se ještě víc, než mohl v roce 1916 O. Fischer, básnickému rukopisu originálu, jeho nejcharakterističtější výrazovým prostředkům. Často to znamenalo změny značně dalekosáhlé: nejen v běžných konverzačních partiích, ale zejména ve velkých rétoricko-reflexivních pasážích, kde velmi záleží na tom, aby schillerovské bojovné výzvy, společensko-kritické invektivy i trýznivé pochybovačské úvahy vyzněly i pro dnešní čtenáře a diváky s plnou naléhavostí a silou originálu. Míru i zaměření přepracování chtěl bych objasnit na srovnání původního Fischerova překladu Karlova slavného monologu z 5. obrazu IV. dějství se zněním, které předkládáme čtenářům.

Fischer překládá začátek Karlova monologu takto:

„Čas a věčnost / sřetězeny jediným okamžikem! / Ty hrůzný klíči, jímž za mnou zapadá žalář mého života a jímž se přede mnou rozvírá příbytek věčné noci / rci mi / ó, rci mi / kam / kam mne povedeš? / Ty cizí země, ježs nebyla posud opepluta! / Hleď, lidstvo ochabuje pod tíží tohoto obrazu, schopnost jednotlivcov slabne, a naše obrazivost, ta svévolná opice smyslů, kouzlí před námi lebkovážnými podivné stíny. . . . Bud si jaké bud (t. j. zásvětlí, pozn. J. H.), jen když sám sebe tam budu mít! Vnější věci jsou na člověku pouhou fermeží. / Já jsem svým nebem a peklem svým. Kdybys zanechal nějaký okresek, v popel obrácený, jen pro mne samotna . . .“

Tato pasáž zní nyní v přepracování takto:

„Časnost a věčnost / spojené navzájem jediným okamžikem! / Ty strašlivý klíči, který za mnou zavíráš žalář mého života a otvíráš mi příbytek věčné noci / řekni mi / ó, řekni / kam / kam mne povedeš? Ty cizí země, kterou dosud nikdo neobeplul! / Hleď, lidstvo umdlévá pod tíží tohoto obrazu, síla všeho smrtelného ochabuje a obrazivost, ta svévolná opice smyslů, kouzlí naši lebkověrností podivné stíny . . . Bud si jaké bud (t. j. zásvětlí, J. H.), jen když tam budu mít své já. Vnější věci jsou na člověku pouhým nátěrem. Já sám jsem si nebem i peklem. Kdybys dal jen mně samotnému nějaký spálený kout země . . .“

Při práci na této celkové jazykové modernisaci přihlédl upravovatel nejednou s užitkem i k některým místům Mathesiova překladu, pokud to v některých případech připouštěla odlišná koncepce a styl Mathesiovy úpravy.

Kromě všeobecného přízpůsobení Fischerova textu dnešnímu pravopisnému usu bylo nutno provést revisi interpunkce jeho překladu. Upravovatel se snažil přizpůsobit ji co nejvěrněji originálu, neboť interpunkce, zejména užívání pomlček a vykřičníků, má u Schillera mimořádně velkou významovou roli a podtrhuje vzrušenou, přerývanou intonaci jeho dialogů i monologů. Přitom je Schillerova interpunkce ovšem značně nedůsledná. Často odděluje věty jen pomlčkou, aniž ukončil první větu tečkou, ač jde o větu významově ukončenou, jindy však ve stejné souvislosti před pomlčku tečku dává. V našem textu pokusili jsme se o jednotnou úpravu: všude tam, kde věta je významově ukončena, dáváme před pomlčku tečku. Odstraňujeme však čárky před pomlčkami uprostřed věty. Ponecháváme (důsledněji než Fischer) vykřičníky i uprostřed věty, pokud intonačně zdůrazňují určité slovní obraty. Jen v těch případech, kde vykřičník po vokativu má zcela nepochybně jen funkci znamení, oddělujícího vokativ od ostatních větných členů, měníme vykřičník na čárku.

Data k doslovu jsou čerpána hlavně z neobyčejně podnětné a v nejednom směru průkopnické studie Hanse Mayera: „Schiller und die Nation“, která vyšla v nakladatelství „Aufbau“ v Berlíně roku 1953. Autor doslovu opírá se dále o starší studii Franze Mehringa „Schiller - ein Lebensbild für deutsche Arbeiter“ i o rozsáhlou úvodní studii Paula Friedlândia k výboru „Schiller, ein Lesebuch für unsere Zeit“, který vyšel v roce 1953 v nakladatelství Thüringer Volksverlag ve Výmaru. Materiál k objasnění vztahu jednotlivých versí Schillerova dramatu je čerpán z předmluvy a ze stati „Entstehungsgeschichte und Quellen“ výše citovaného vydání H. Stubenraucha. Partie líčící historii českých překladů „Loupežníků“ opírá se o citovanou předmluvu O. Fischera k jeho překladu „Loupežníků“.

J I Ř Í H Á J B K

VYSVĚTLIVKY

Motto: Quae medicamenta non sanant, ferrum sanat; quae ferrum non sanat, ignis sanat / (lat.)
Čeho nezhojí lék, zhojí železo, čeho ani železo, oheň. Citát ze slavného řeckého lékaře
Hippokrata (460—377 př. n. l.)

PRVÉ DĚJSTVÍ

Str.

- 8 *libertini* / zde ve významu lidí uvolněných mravů, darebáků, lotrů.
- 11 *Francky* / bývalé vévodství v jižním Německu, které se rozprostíralo po obou stranách Rýna.
- 13 *Julius Caesar* (100—44 př. n. l.) / římský vojevůdce a státník, který napsal mimo jiné Paměti o válce občanské a Paměti o válce galské.
Alexander Velký (356—323 př. n. l.) / makedonský král, který dobyl řeckých Théb, podrobil si Persii a Egypt a pronikl až do Indie.
Tobiáš / hlavní postava stejnojmenné apokryfní knihy Starého Zákona.
- 14 *C'est l'amour qui a fait ça!* / (franc.) To láska udělala!
Cartouche Louis Dominique Bourguignon (1693—1721) / proslulý francouzský zločinec, jehož osudy našly brzo po jeho popravě bohatý odraz v literatuře, takže se jeho jméno stalo synonymem pro zloděje a lupiče.
Howard Zachary / pravděpodobně smyšlená postava anglického loupežníka z 1. poloviny 17. století.
- 18 *laponský nos* / narážka na to, že Laponci mají poměrně velké, na konci zploštělé nosy.
mouřenínská buba / narážka na odulé rty černochů.
oči Hotentota / narážka na malé oči příslušníků tohoto jihoafrického kmene.
- 21 *Plutarch* (46—120) / řecký spisovatel, který nám zanechal 46 životopisů významných vojevůdců a státníků starověku.
Josef / míněn Josephus Flavius (37—100), židovský dějepisec, který napsal mimo jiné Dějiny židovské války.
Prometheus / uloupil podle řeckého bájesloví bohům oheň, aby jej mohl přinést lidem.
kalafunový / z tvrdé sklovité pryskyřice, jejíž prášku se užívá k vyvolání umělých divadelních blesků a ohňů.
Herkules / též Herakles, v řeckém bájesloví rek obrovské síly.
Hannibal (246—183 př. n. l.) / karthaginský vojevůdce, který dokončil dobytí Španělska a ohrozil Řím.

bitva u Kannen / v ní zvítězil Hannibal r. 216 př. n. l. nad Římany; Karel Moor zde naráží na popis, který podává římský dějepisec Livius (59 př. n. l. — 17).

Scipionova vítězství / narážka na vítězství, kterých dobyl římský státník a vojevůdce Publius Cornelius Scipio Africanus (kolem 235—183 př. n. l.) r. 202 př. n. l. nad Hannibalem u Zamy.

22 *kothurn* / obuv řeckých herců na vysokých špalíčcích; zde jako symbol tragedie a pathosu.
saduceus / v době Kristově příslušník liberální židovské strany, skládající se převážně z šlechty a kněžstva; jejich odpůrci byli farizeové.

23 *Hermann* / též Arminius (17 př. n. l. — 19), slavný vojevůdce germánského kmene Cherusků, který r. 9 zvítězil v teutoburském lese nad Římany a zajistil tím nezávislost Germánie.

Řím a Sparta / zde míněny dva silné otrokářské státy starověku.

tetrarcha Herodes (62—4 př. n. l.) / židovský panovník, Římany dosazený vládce Judey v l. 41—40 př. n. l.

Libanon / vápencové a pískovcové pohoří a území v Přední Asii.

25 *Sully Maximilian de* (1560—1641) / ministr financí u dvora francouzského krále Jindřicha IV.

26 *pantomima* / němohra.

28 *v ráji galejníků* / zde míněno vězení.

Vulkán / v římském bájesloví bůh ohně a umění kovářského.

pietista / příslušník protestantského hnutí 17. a 18. století, namířeného proti dogmaticky ustrnulé ortodoxii a později také proti osvícenské theologii.

atheista / neznaboh.

čtyři evangelisté / Matouš, Marek, Lukáš a Jan.

francouzská nemoc / míněna příjice, která se tehdy léčila jediné rtutí.

29 *královský pták Jovišův* / též Jupiterův; v římském bájesloví orel, který zvěstuje lidem vůli nejvyššího boha.

prostituce / zde ve významu zpustlost, zchátralost.

Acheron / v řeckém bájesloví řeka v podsvětí, přes kterou se musili přepravit mrtví, aby se dostali do Říše stínů.

30 *Orfeus* / postava z řeckého bájesloví, která zvukem harfy umlčela obludného strážce podsvětí Cerbera a bohyně pomsty Eumenidy.

Si omnes consentiunt, ego non dissentio / (lat.) Když všichni souhlasí, já nejsem proti. Čárkou za slovem „non“ by se změnila věta v opak: Když všichni souhlasí a já nikoli, jsem proti.

myriada / v řečtině 10.000, přeneseně nesčetné množství.

31 *megeera* / furie, zlá, ohyzdná žena, lítice.

37 *ambrosijský pach* / libý, vonný jako ambrosie, pokrm řeckých bohů, dodávající jim nesmrtelnosti.

ezopský mrzák / řecký bajkař Ezop (6. st. př. n. l.) prý byl hrbáč.

DRUHÉ DĚJSTVÍ

43 *blemyžďm krokem bmoty* / míněn pomalý rozklad všeho tělesného.

44 *prognosa* / předpověď.

arsenál / zbrojnice, skladiště zbraní.

gracie / v římském bájesloví bohyně půvabu.

45 *Deus ex machina* / (lat.) doslovně: bůh ze stroje; v antickém dramatu řešení svízelné situace zjevením boha, který se na jeviště snesl na létacím stroji; přeneseně každé nepřírozené rozluštění zápletky, každý násilný zásah cizího činitele do děje.

46 *šlechtický patent* / listina o udělení šlechtictví.

47 *bitva u Prahy* / bitva z r. 1757, v níž byl velitel císařských vojsk Karel Lotrinský poražen králem pruským.

katastrofa té tragikomedie / pojmy z divadelního názvosloví: vyvrcholení děje v dramatu.

Franciskus / český přepis latinského tvaru jména Franc.

51 *loučení Andromachy a Hektora* / v Homérově Iliadě, hrdinském eposu o zániku Troje, se líčí tklivé loučení trojského reka Hektora s manželkou Andromachou před odchodem do boje, v němž je zabit Achillem.

Ilia / latinský název Troje.

Elysium / v řeckém bájesloví sídlo blažených v podsvětí.

52 *Lethe* / v řeckém bájesloví řeka, přes kterou Charon převázel duše zemřelých do podsvětí; doušek z této řeky smazal z paměti zemřelých všechno, co prožili.

53 *válka mezi Pruskem a Rakouskem* / míněna sedmiletá válka (1756—1763).

Bedřich / míněn Bedřich II. (1740—1786), zakladatel pruského vojenského státu.

Schwerin / míněn hrabě Kurt Christoph Schwerin, který v pruských službách přivedl v dubnu r. 1757 samostatný armádní sbor do Čech a zúčastnil se bitvy u Prahy. (Viz vysvět. ke str. 47)

56 *serafská harfa* / nebeské, nádherné zvuky harfy.

57 *o Jakubu a Josefovi* / biblický příběh o patriarchovi Jakubovi a jeho synu Josefovi: Jakub miloval svého syna Josefa více než ostatní syny, což vyvolalo jejich nenávisť. Vrhli jej proto do studny a později jej prodali egyptským kupcům, předstírajíce otcí jeho smrt. V Egyptě se pak Josef stal správcem domu faraonova dvořenína Putífara, a křivě obviněn jeho chotí, byl uvržen do vězení. Později však vyložil faraonovi správně sen o sedmi tučných a sedmi hubených kravách a o sedmi plných a hluchých klasech a byl jmenován nejvyšším úředníkem. Když Jakub v době hladu přišel do Egypta nakoupit obilí, dal se mu Josef poznat a odpustil svým bratrům.

59 *neměl jsem než tuble hůl, když jsem šel přes Jordán* / podle 1. knihy Mojžíšovy 31, 10.

bakalář / student s prvním stupněm akademické hodnosti.

Švábsko / bývalé vévodství v jižním Německu.

60 *Pseudo-Spiegelberg* / nepravý Spiegelberg.

61 *prelát* / vyšší církevní hodnostář.

podívej se do Grisonska, to jsou dnes pravé Athény pro lumpy / tato narážka způsobila, že

virtumberský vévoda zakázal Schillerovi další literární činnost; mířila totiž proti neoblíbenému dozorcí vojenské akademie Kuplievi, grisonskému rodáku; *Grisonsko*-Graubünden je největší kanton Švýcarského spříseženstva.

62 *fysiognomika* / nauka o poznání duševních vlastností z výrazu tváře.

sfoukni svou lucernu, chytrý Diogene! / o řeckém filosofovi Diogenovi (412—323 př. n. l.) se mimo jiné vypravuje, že prý za dne hledal s rozsvícenou lucernou na náměstí „člověka“.

63 *Monsieur* / (franc.) pane.

furie / v římském bájesloví bohyně pomsty, lítice.

z Řezna / záměna Řezna, sídla říšských sněmů, za Wetzlar, sídlo říšského komorního soudu, asi s ohledem na blízkost Řezna od místa dramatického děje.

64 *Memento mori!* / (lat.) Pomni, že zemřeš! Pamatuj na smrt!

A ještě! Hejtman! / třemi výstřely se ohlašuje příjezd vůdce loupežníků.

66 *klín Abrahamův* / také lúno Abrahamovo; míněn ráj, onen svět.

prodat . . . do anatomie / dříve si anatomické ústavy kupovaly od žijících právo, aby je směly po smrti pitvat.

67 *Sodoma a Gomora* / starověká města, která byla podle bible zničena ohněm a sírou proto, že Bůh na ně zanevřel pro hříšnost jejich obyvatel.

zkameněli jako Lotova žena / Lotova žena se na útěku ze Sodomy proti příkazu ohlédla na město propadající zkáze a zkameněla.

68 *Moloch* / původně ve Fenicii bůh slunce, jemuž byly přinášeny i lidské oběti; přeneseně krutý netvor, stvůra, ďábel.

69 *exekuce* / zde výkon trestu.

70 *Jovišův kyj* / poněvadž Jupiterovou zbraní a symbolem není kyj (něm. Keule), nýbrž blesk (něm. Donnerkeil), jde pravděpodobně o Schillerův pravopisný omyl.

Titan / v řeckém bájesloví obr.

72 *říšský hrabě* / příslušník t. zv. vyšší šlechty.

73 *dominikánský kostel* / kostel členů mnišského řádu sv. Dominika.

74 *ministr . . . finanční rada* / Schiller míří na skutečné virtumberské osobnosti své doby, na hraběte Montmartina a L. Wittledena.

inkvisice / od r. 1183 soudní orgán katolické církve proti odrodilcům; od reformace však již v Německu neexistuje.

Chóre / podle 4. knihy Mojžíšovy 16, 1—35 hlava skupiny spiklenců, kteří se vzbouřili proti Mojžíšovi a Aaronovi.

Stooký Argus / v řeckém bájesloví stooký obr a hlídač, jemuž nic neujde.

vyhládnili . . . Peru pro pruty zlata / narážka na dobytí Peru Španěly v r. 1532.

75 *Nil* / snad narážka na 2. scénu 1. dějství, str. 31, kde Karel Moor srovnává lidstvo s krodilí havětí (Fischerem přeloženo: ještěřčí plémě).

generální pardon / totéž jako všeobecná amnestie.

TŘETÍ DĚJSTVÍ

83 *arkadský* / z Arkadie, idylické řecké krajiny.

baziliščí / záludný.

začarovaný pes, který blídá poklady podsvětí / míněn Cerberus, podle řeckého bájesloví potomek obra Typhona a netvora Echidny.

84 *maitressa* / vydržovaná milenka.

88 *nechat se mentorovat* / nechat se pedantsky poučovat, napomínat.

89 *Abbadona* / postava z náboženského eposu *Mesiáš* od německého básníka Friedricha Gottlieba Klopstocka (1724—1803).

90 *rýnská stopa* / stará míra: 0,314 m.

91 *muž s pohledem věštícím zkázu, když seděl na ssutinách Karthaga* / podle Plutarcha (viz vysv. ke str. 21) Gajus Marius (156—86 př. n. l.), římský vojevůdce, který se po útěku z Říma skrýval v karthaginských troskách a uvítal soudní posly „mlčky a se ztrnulým pohledem“.

92 *saský maršálek* / míněn známý vojevůdce hrabě Moritz Saský (1696—1750), který byl od r. 1720 ve francouzských službách.

Ganges / řeka v Přední Indii, která pramení v Himalajích a ústí do Indického oceánu.

povídka o Robinovi / o proslulém anglickém loupežníku Robinu Hoodovi, který se ve staroanglických lidových baladách vyskytuje od 14. stol.

93 *Seneka* / (1. stol. př. n. l.) římský filosof stoické školy, který učil pohrdat bolestmi a smrtí.

sentence / poučný výstižný výrok, průpověď.

95 *despotismus* / krutovláda, tyranie.

ČTVRTÉ DĚJSTVÍ

99 *Meklenbursko* / bývalé velkovévodství v severním Německu.

100 *bitva u Arbely* / Alexander Velký tam r. 331 př. n. l. zvítězil nad Peršany.

satrapa / ve staroperské říši vládce provincie.

101 *Barbarossa* / štaufský císař Bedřich I. (1152—1190).

107 *cholerický* / vznětlivý, popudlivý, prudký.

120 *Mercur* / římský bůh obchodu a posel bohů.

123 *Sirény* / v řeckém bájesloví mořské víly, lákající plavce v záhubu kouzelným zpěvem.

dvojpěv Brutus-Caesar / podle Plutarcha a Shakespeara. *Brutus* / Marcus Junius (85 až 42 př. n. l.), římský státník a publicista, který se zúčastnil spiknutí proti Caesarovi (viz vysv. ke str. 13); . . . *Od Filipp* / města v Makedonii, kde Caesarovi vrazí Brutus a Cassius byli

r. 42 př. n. l. poraženi Antoniem a Oktaviánem; *Cassius* / původce spiknutí proti Caesarovi, který po bitvě u Filipp skončil stejně jako Brutus sebevraždou; *Tibera* / největší střeđoitalská řeka; . . . *Brutův skon se stane hrobem Říma* / Brutus soudí, že s ním zajde též svobodný, repu-

blikánský Řím; *Charon* / viz vysv. ke str. 52; *Lethe*.

126 *Perillos* / správněji Perilaos (kolem 560 př. n. l.), kovolitec, který podle pověsti daroval

tyranovi Phalarisovi z Agrigentu železného býka, v jehož dutém nitru měly být spalovány lidské oběti.

127 *posíláš krkavce* / podle 1. knihy králů 17, 4 a 6 přinášel krkavec proroku Eliášovi chléb a maso, když byl nucen se skrývat před úklady izraelského krále.

PÁTÉ DĚJSTVÍ

135 *Elieser* / podle 1. knihy Mojžíšovy 15, 2 přední služebník Abrahamův.

138 *Sinai* / divoké horstvo v Arabii, posvátná hora Židů.

140 *Venuše* / římská bohyně krásy a lásky.

141 *Richard* / míněn Richard III. (1452—1485), anglický král ze stejnojmenné Shakespearovy hry.

Nero / římský císař (54—68), který dal povraždit matku, bratra, manželku i vychovatele a pronásledoval křesťany.

Pizarro / (1475—1541), španělský dobyvatel (viz vysv. ke str. 74).

143 *postila* / sbírka kázání a výkladů na čtení z bible.

148 *Zbřěšil jsem proti nebi a před tebou. Nejsm boden, abys mne zval otcem* / podle biblického podobenství o marnotratném synovi, Lukáš 15, 21.

149 *Hermon* / vápencové pohoří v Syrii.

153 *archanděl Michal s drakem* / představa jeho vítězného utkání s pekelnou obludou vychází ze Zjevení sv. Jana 12, 7.

154 *Dido* / bájeslovná královna, zakladatelka Karthaga, která skončila sebevraždou.

DOSLOV

Po dlouhou dobu bylo u nás Schillerovo dílo z různých společensko-historických a kulturních příčin i vinou některých nedorozumění opomíjeno nebo označováno za hodnotu problematickou či překonanou. Právě rok velkého schillerovského jubilea / 150. výročí básnickovy smrti, jehož vzpomněla i Světová rada míru / je vážným podnětem, abychom se zamyslili nad tím, co ze Schillerova díla je pro náš dnešní život cenné a potřebné, a abychom odstranili některé omyly, které jsou u nás s jeho jménem dosud spojovány. Vždyť právě náš národ, naše literatura má mnoho důvodů, aby uctila s vděčností dramatika a básníka, jehož mladistvá díla vášnivého protestu proti všemu národnímu útlaku i sociálním nerovnostem zapůsobila tak silně a povzbudivě na počátky našeho národního obrození koncem 18. a počátkem 19. století. A k tomu nemůže posloužit snad nic účinněji než nové vydání Schillerovy slavné dramatické prvotiny „Loupežníci“, která v našem kulturním vývoji sehrála úlohu nadmíru významnou.

Johann Christoph Friedrich Schiller narodil se 10. listopadu 1759 v Marbachu na Neckaru jako syn četaře virtemberského vojska a pekařovy dcery. Společenské poměry, v nichž jako chlapec vyrůstal, vylíčil nejpronikavěji Franz Mehring ve své rozsáhlé studii o Schillerovi „Ein Lebensbild für deutsche Arbeiter“ k stému výročí básnickovy smrti. Žilo-li tenkrát celé Německo, roztržštěné do mnoha drobných států, v poměrech feudálního absolutismu, bylo právě tehdejší Virtembersko, jemuž vládlo jedno z nejhanebnějších individuů mezi německými knížátky té doby, vévoda Karl Eugen, těmito poměry nejvíce zuboženo. Karl Eugen, který pro velmi nákladný a

rozmařilý život svého „dvora“ a pro celý „harém“ svých kurtizán získával příjmy nejsvévolnějším odíráním venkovského lidu i měšťanstva, vytvořil pomocí svých stvůr ve své zemičce takový „řád“, že žádný z jeho poddaných si nebyl jist majetkem, svobodou ani životem. Jeho nejvydatnějším zdrojem příjmů se stalo dokonce přímé obchodování s lidmi - prodej násilím sehná- ných vojáků do cizích služeb. Tento brutální tyran zřídil pro potřeby svého režimu v blízkosti Ludwigsburgu vojenskou akademii, která se později změ- nila ve vysokou školu, ovládanou řízným prušáckým drilllem. Počátkem ro- ku 1773 byl mladý Schiller přinucen vstoupit do této školy a strávil tu pak v přísné izolaci od vnějšího světa plných osm let. Studoval nejprve práva a pak medicinu. Měl přitom příležitost poznat tehdejší vládní systém, jehož přímým odrazem byly poměry v akademii. Prostřednictvím spolužáků, synů z předních virtemberských šlechtických a měšťanských rodin, poznává i zá- kulisi poměrů u dvora a v celé zemi. Přes brutalitu „výchovných“ method, jejichž cílem bylo zadusit u studentů v zárodku každou jiskru samostatného myšlení, pronikají na školu velmi brzo vlivy soudobého pokrokového myš- lenkového proudění: kolem Schillera vytváří se přátelský kroužek, který nadšeně čte novou německou literaturu a jenž nachází mluvčí své vlastní touhy v mladých básnících „Bouře a vzdoru“ (Sturm und Drang), kteří v sedmdesátých letech 18. století vyjádřili nejsilněji své pobouření soudobými německými společenskými i kulturními poměry.

Životní zkušenosti, jichž nabyl na akademii, a vliv společensko-reform- ního literárního hnutí „Bouře a vzdoru“, to byly dva hlavní zdroje, které určovaly směr vývoje probouzejícího se literárního talentu mladého Schillera. Z těchto zdrojů vytrysklo koncem pobytu na akademii i jeho první drama „Loupežníci“, jímž vstoupil do německé i světové literatury, i další díla jeho mládí, která jsou myšlenkově spjata s hnutím „Bouře a vzdoru“ a která jsou nám dnes z celého Schillerova díla nejbližší.

„Bouře a vzdor“, hnutí, které se začíná formovat na různých místech Německa v letech 1770-1771, je sice hnutím literárním, avšak jeho cílem je

náprava tehdejších německých poměrů nejen v kultuře, ale v celém společen- ském a politickém životě. Zvláště názorově výrazná je strassburská skupina „Bouře a vzdoru“, soustředěná kolem mladého Goetha; jejím ochráncem je sám Herder a patří k ní mladí spisovatelé Jung, Wagner a Lenz. Začínají hledáním pokrokových tradic německých dějin i kultury, na něž by mohli navázat. Nacházejí je především v reformaci a v lidové poesii. Na půdě sou- časnosti, která je svírá nesnesitelnými pouty, žádají reformu politických po- měrů, sjednocení Německa na svobodné základně, vystupují proti milita- ristickému prušáckému duchu, bojují za právní reformu a za nové školství, žádají odstranění feudálních výsad. Jejich směle buržoasně demokratické požadavky narážejí však na historickou nezralost německých poměrů a pře- devším na nezralost buržoasie samé. Engels líčí situaci Německa v době Schillerově takto:

„Jediná živoucí masa hniloby a odpudivého rozkladu. Nikdo se tu ne- cítil dobře. Řemeslo, obchod, průmysl a zemědělství se rovnalo téměř nule; rolníci, obchodníci a továrníci pocítovali dvojnásobný tlak vydřidušské vlá- dy a špatných obchodů; šlechta a knížata shledali, že jejich příjmy přes vy- ssávání poddaných nemohou udržet krok s jejich rostoucími výdaji; všechno šlo špatně a všeobecný pocit nespokojenosti převládal po celé zemi. Nebylo vzdělání, nebylo prostředků, jak působit na mysl mas, nebylo svobodného tisku, občanského vědomí, ba ani rozsáhlejšího obchodu s jinými zeměmi, - nic než ubohost a sobectví - malicherný, podlízavý, ubohý čachrářský duch pronikl celý národ. Všechno bylo ošuntělé, na spadnutí, řítilo se do záhuby a nebylo ani té nejmenší naděje na obrat k lepšímu, nebylo v národě ani tolik síly, již bylo zapotřebí k odstranění hnijících mrtvol přežitých institucí.“*

Z Engelsova líčení je jasně vidět, že literatura, která, jak Engels v témž článku říká, přinášela v této době jedinou naději v lepší budoucnost, stála v německé společnosti samé bez jakékoliv společenské opory, bez reálné síly, s níž by se spojila. Tuto situaci odrážejí některé historicky omezené rysy „Bou-

* Citováno podle: Marx-Engels: O umění a literatuře, Svoboda 1951, str. 247.

ře a vzdoru“, v nichž jsou už zárodky pozdější romantické reakce: kult „silného individua“, které se bouří proti společnosti, nedůvěra k vědeckému myšlení, zbožnění citu a prvky mystiky. Na společensko-historické příčiny těchto rysů upozorňuje ve své podnětné studii „Schiller a národ“ soudobý německý literární vědec Hans Mayer.

Schiller vystoupí s „Loupežníky“ (knižně po prvé 1781) v době, kdy už první nejsilnější vlna „Bouře a vzdoru“ patří minulosti. Odchovanec plebejského demokratismu Rousseauova, který se nad Plutarchovými životopisy slavných mužů antiky zamýšlel nad otázkou lidského hrdinství, prožíval ze svých současníků nejtrýznivěji celou bídu soudobého německého života a nejvášnivěji z ní hledal cestu. Z látkového podnětu novely básníka Schubarta, uveřejněné v roce 1775 v časopise „Schwäbisches Magazin“, vytváří drama, které je nejmělejší bojovnou výzvou proti těm, kdo jsou odpovědní za zoufalý stav tehdejšího Německa, proti feudálům a církvi, která podpírá jejich moc. První z dvojice bratří Moorů, kteří jsou ústředními postavami „Loupežníků“, ušlechtilý a citlivý Karel, zapuzený intrikami svého bratra France z otcovského domu, není člověk, který se mstí světu jen pro svou zraněnou synovskou lásku, jen z pocitu osobní křivdy. „Loupežníci“ jsou pro dnešní demokratickou německou kulturu i pro náš současný život právě proto dílem tak živoucím, že v Karlovi vyrůstá v Schillerově dramatu první velký soudce a skutečný společenský mstitel. Karel se stává vůdcem loupežníků, aby ochraňoval utlačené a trestal bezpráví mocných, aby pomáhal k platnosti přirozenému lidskému právu, které je nejsurověji pošlapáno vládnoucími společenskými poměry. Právem o Karlovi napsal před padesáti lety Franz Mehring, že je to největší literární postava epochy „Bouře a vzdoru“, že je to na konci 18. století jediný *současný a německý* hrdina, který aktivním činem trestá zbabělou ničemnost vládnoucích tříd. Schillerovo drama je plné přímých politických narážek a zdrcujících invektiv i proti konkrétním představitelům vládnoucí vrstvy: v Karlově rozhovoru s páterem v 2. dějství „Loupežníků“ naráží Schiller mimo jiné na „kariéru“ viremberského mi-

nistra Montmartina, jedné z nejhorších stvůr Karl Eugenova režimu, který vybuřoval své mocenské posice podlým odstraněním svého rivala Riegra. Ve scéně před hladomornou obžalovává Karel nejen France, ale útočí i na vězňatele svobodomyšlného jihoněmeckého básníka Schubarta a celé řady poctivých a čestných lidí, kteří se stali nepohodlní vévodově tyranii.

Velikost Karlovy postavy je v tom, že nesoudí jen jednotlivé zločiny mocných, ale celý systém morálních „hodnot“, který podle jeho přesvědčení tyto zločiny plodí. V tomto hrdém srdci, které tak bouřlivě reaguje na každou podlost, pokrytectví a násilí, žije láska k lidem, láska, která tím víc trpí, vidí-li na takovém Schusterlovi a jemu podobných, jak ničemných spojenců musí užívat ke mstě bezpráví a jak v této situaci msta sama plodí nová bezpráví a zločiny.

Karlův protichůdce Franc svým způsobem dovršuje Karlovu kritiku morálních hodnot, o něž se opírá soudobá společnost. Ale zatím co Karlova kritika je nesena pathosem veliké víry v člověka, v pravé mravní hodnoty, používá Franc, typický feudální tyran, své cynicky chladné racionalistické „analýsy“ všech morálních pojmů tehdejší společnosti k zdůvodnění své nenávisti k lidem a svého pohrdání jimi, k zdůvodnění svého „nadčlověckého“ práva učinit si z nich podnož své vlády a bohatství, odstranit každého, kdo stojí v cestě jeho „vůli k moci“, třeba i vlastního bratra a otce.

Říkávali se, že ve Francovi kritikuje Schiller materialismus a ateismus své doby, je v tom jen část pravdy. Nelze, jak víme z historie literatury, ztotožňovat vždy zcela bezprostředně autorův subjektivní záměr s objektivní platností jeho díla. Schiller v předmluvě k „Loupežníkům“ ovšem zcela jasně říká, co postavou France zamýšlel: chtěl na něm ukázat nebezpečí jednostranného rozvoje rozumových schopností na úkor citu, lidského srdce. Chtěl upevnit základní pojmy lidské morálky, které se mu zdály ohroženy soudobým ateismem, a upevňuje je návratem k náboženství. Současný německý marxistický vykladač Schillerův Hans Mayer právem zdůrazňuje, že mladý Schiller jako odchovanec společenské kritiky Rousseauovy vidí v boji ma-

terialistů proti náboženství jen jakýsi aristokratický luxus, projev citového i myšlenkového rozkladu šlechty. To všechno je pravdivé, pokud jde o Schillerův vlastní autorský záměr, avšak není to ještě hodnocení skutečného objektivního významu Francovy postavy. Především: zasahuje vůbec Schillerův Franc noetický materialismus, jak jej zosobňují největší duchové Encyklopedie? Nikoliv, zasahuje nanejvýš nejuvulgárnější mechanistické výstřelky tehdejšího materialismu. Zasahuje však především onen špinavý a lživý „ethický materialismus“, který je příznačným rysem ideologie rozkládajících se panských tříd, které dohrály svou dějinnou úlohu a které nalézají výraz svých životních ideálů v zoologickém „materialismu“ jako víře ve zvířecí podstatu člověka, která glorifikuje jejich vlastní mravní rozklad a zdůvodňuje jejich třídní „právo silnějšího“. Čteme-li dnes Francovy bídácké monology, „zdůvodňující“ jeho bezednou nenávist a pohrdání lidmi, což to není přímo geniální básnická vise onoho nebezpečí, které se zrodilo v době úpadku buržoasní společnosti a kultury ze zoologického naturalismu Friedricha Nietzsche, který je rubem jeho mystiky nadčlověka, nebezpečí, jehož jméno je nacismus? Byl to přece Hitler, který napsal, že zbaví německého člověka jakýchkoliv „předsudků svědomí“, aby mohl vraždit a zabíjet ve jménu svého „nadčlověčského poslání“.

Ovšem: proti tomuto „titanismu zla“ stojí u Schillera opět jen osamělý silný jedinec, Karel Moor, se svou individualistickou vzpourou proti společenskému bezpráví a násilí. Proti „titanismu zla“ stojí „titanismus lásky“. V Karlově poznání vlastní bezmoci, marnosti jeho individuální anarchistické vzpoury vyslovuje Schiller i svou kritiku hnutí „Bouře a vzdoru“, které nemohlo přinést nápravu společenských poměrů už především proto, že bylo věcí jen několika desítek vynikajících jedinců, odtržených od lidu, protože nenalezlo ve společnosti reálné síly, o které by se opřelo.

Karel dospěje k poznání bezmocnosti své izolované individuální akce, jejíž šlechtetné cíle pošpinili svými zločiny lidé typu Schufterlova, jehož životní „filosofie“ je ostatně jakousi vulgární lupičskou obdobou „panské

filosofie“ Francovy. Kaje se ze své individualistické pýchy, avšak východisko, které nalézá v návratu k víře v Boha a v podrobení se jeho vyšší vůli, je přirozeně už jen projevem jeho lidského zhroucení, ztroskotání všeho, co v životě miloval, proč žil a zač bojoval.

Schillerově slavné dramatické prvotině je ovšem možno vytknout ne jeden nedostatek v povahokresbě vedlejších postav (prostomyslný, až dětsky naivní starý Moor, vcelku abstraktní, neurčitá postava Amalie) i v kompozici (drama se rozpadá vlastně do dvou samostatných částí, spojených v 3. dějství celkem jen náhodně objevením Kosinského, který Karla svým příběhem nešťastné lásky podnítí k návratu do rodného kraje). Je možno vysokomyslně usvědčovat Schillera z mnoha nedůsledností v motivaci děje (jak to činí i dnes někteří schillerovští badatelé), je možno dokazovat, že na mnoha místech je jeho drama přetíženo epickými, vyprávěnými vložkami, které brzdí děj. A přece to vše neoslabuje geniální smělost, velikost a životnost tohoto dramatu, které patří k největším dílům německé i světové literatury. V článku, který jsme už citovali, označuje Engels „Loupežníky“ vedle Goethova „Götze z Berlichingenu“ za nejvýznačnější dílo německé literatury z konce 18. století, které vyjádřilo ducha „vzdoru a vzpoury“ a jež je „oslavou velkodušného jinocha, který vyhlásí otevřenou válku celé společnosti“.

Proto dnes právem připomínáme 150. výročí Schillerovy smrti (zemřel 9. května 1805 ve Výmaru) především vydáním „Loupežníků“. Tímto dílem však zdaleka není vyčerpáno vše, co je třeba ze Schillera dát do rukou dnešnímu českému čtenáři a především našemu divadlu. Celá tvorba Schillerova mládí, ať je to „republikánská tragedie“ „Fiesko“ či mohutné společensko-kritické realistické drama „Úklady a láska“, obražející nejbezprostředněji tehdejší německé poměry, či ať je to konečně jeho „Don Carlos“, obražející se do španělsko-nizozemských dějin pro živoucí příměr k politickým problémům Schillerovy současnosti, všechna tato dramata jsou jediným hledáním hrdiny, který by byl s to změnit neblahou německou skutečnost. Toto hledání naráží na nezralost historické situace, na celý stav tehdejšího

německého života. V době, kdy francouzský lid, který francouzskou buržoasní revolucí setřásl feudální tyranii, jmenuje Schillera „čestným občanem francouzského národa“ spolu s velkými buržoasními revolucionáři typu Kosciuszko a Washingtonova, prožívá už Schiller období svého dočasného odvratu od nejpálčivějších otázek německé přítomnosti a nachází útočiště ve vědě, zejména v dějinách starého Řecka a Říma. I když dramata, básně i essey tohoto období, a do jisté míry už celé další Schillerovo dílo po tomto „idealistickém obratu“ jsou neustálým vyrovnáváním vnitřních rozporů, především protikladu idealismu a realismu a kolísání mezi vlastenectvím a světoobčanstvím, přece se Schiller, posílen ve svých literárních záměrech přátelstvím s Goethem, vrací v posledním období svého krátkého života opět k politickým otázkám své doby. V takových dílech, jako je jeho mohutná historická valdštýnská trilogie, či zejména jeho poslední drama „Vilém Tell“, zamýšlí se nad otázkou sjednocení Německa a v době osvobozovacích válek proti Napoleonovi volá německý národ do boje za národní svobodu a nezávislost. Přestože i v dramatech tohoto třetího období zůstávají rysy idealismu a stopy určitých myšlenkových rozporů, patří také tato díla nepochybně k Schillerovu pokrokovému odkazu. Naléhavým úkolem naší germanistiky se dnes stává nové zhodnocení celého Schillerova díla, které ovšem není možno provést v rámci tohoto doslovu. Je třeba překonat ono období, kdy celý náš vztah k Schillerovi byl odbýván špatně pochopeným citátem z Marxova dopisu Lassalovi o jeho tragedii „František ze Sickingenu“, kde Marx doporučuje adresátovi, aby své drama psal „více po shakespeareovsku“ než „po schillerovsku“, narážaje právem na umělecké důsledky Schillerova dočasného odvratu od realismu v druhém období jeho tvůrčí cesty. Při novém hodnocení celé složitosti i společenských příčin Schillerova vývoje, k němuž nám dává mnoho živých podnětů současná německá marxisticky orientovaná literární věda, je třeba promyslet jeden z dopisů mladého Engelse, který i při svých kritických výhradách mluví o Schillerovi jako o „našem největším liberálním básníku“, jenž „tušil novou dobu, která měla

přijít po francouzské revoluci“. Je třeba se hlouběji zamyslet nad skutečností, že Bělinskij nazývá ve své době Schillera nejoblíbenějším básníkem německým u všech Slovanů. Právě tak velký ruský dramatik Ostrovskij ještě v druhé polovině devatenáctého století vyjadřuje ústy jednoho z hlavních hrdinů svého „Lesu“ nejostřejší odsudek kupecko-statkářské Rusi právě citátem ze Schillerových „Loupežníků“. A konečně zbývá objevit hloubku a význam Schillerova vlivu na českou literaturu především v první polovině 19. století. Ne náhodou jsou jedním z prvních děl světové literatury, které je na samém počátku našeho národního obrození přeloženo do češtiny, právě Schillerovi „Loupežníci“ v památném překladu Karla Hynka Tháma z roku 1786. To jsou úkoly, jež po letošním schillerovském jubileu nelze odkládat.

JIŘÍ HÁJEK

OBSAH

PRVÉ DĚJSTVÍ /	Scéna první	11
	Scéna druhá	21
	Scéna třetí	35
DRUHÉ DĚJSTVÍ /	Scéna první	43
	Scéna druhá	49
	Scéna třetí	59
TŘETÍ DĚJSTVÍ /	Scéna první	81
	Scéna druhá	87
ČTVRTÉ DĚJSTVÍ /	Scéna první	99
	Scéna druhá	101
	Scéna třetí	109
	Scéna čtvrtá	115
	Scéna pátá	119
PÁTÉ DĚJSTVÍ /	Scéna první	135
	Scéna druhá	147
Poznámka k překladu		157
Vysvětlivky		165
Doslov		171

NESMRTELNÍ

Svazek 19

Řídí Rudolf Vápeník a Dalibor Plichta

*

Friedrich Schiller

LOUPEŽNÍCI

Přeložil Otokar Fischer

Upravil Jiří Hájek

Ilustroval Jindřich Mahelka

*

Vydalo Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, n. p., jako svou 345. publikaci v redakci krásné literatury. Praha 1955. Šéfredaktor Jan Řezáč. Odpovědná redaktorka Helena Helceletová. Výtvarný redaktor Václav Rein. Technický redaktor Jindřich Štastný. Z nové sazby písmem cicero Poliphille vytiskla tříbarevným ofsetem Svoboda, graf. závod, n. p., v Praze XVI. Vydání I. Náklad 6.400 výtisků. 301 13 5 - 108.904/54/SV 2 - 345 - 8% - Sazba 25. XI. 1954 - Tisk 19. III. 1955 F 11245 - 15,34 plánovacích archů, 9,95 autorských archů, 10,18 vydavatelských archů. Papír 7209-05, formát 70 × 100 cm, 90 g.

*Cena brož. 22,30 Kčs, váz. 28,70 Kčs**